

KROK

2020 1
ročník 17.

Kulturní Revue
Olomouckého Kraje

TÉMA ČÍSLA:
ŠKOLSTVÍ

Z OBSAHU:

ROZHOVOR S UČITELKOU
KATEŘINOU POVÝŠILOVOU

POČÁTKY

PRVOREPUBLIKOVÉHO
ŠKOLSTVÍ V ŠUMPERKU

OSOBNOST VĚDCE
A PEDAGOGA MILOŠE TRAPLA

ŽIVOTNÍ DÍLO JANA
EVANGELISTY KOSINY

MORAVA
NA PRVOREPUBLIKOVÝCH
ŠKOLNÍCH OBRAZECH

J. A. KOMENSKÝ
V UČEBNÍCÍCH
A NA BUDOVÁCH ŠKOL

TĚLESNÁ CVIČENÍ
NA STAVOVSKÉ AKADEMII
V OLOMOUCI

PARTYZÁNSKÉ PŘEPADENÍ
ČETNICKÉ STANICE
V DOLOPLAZECH

PRVOTINY

2020

„Někdo píše pro zábavu, jiní píšou, protože kdyby nepsali, slova by se rozbuřela, zhnisala a protrhla hráze jejich duše. Některá slova jsou bezpečnější na papíře.“

Atticus

Knihovna města Olomouce vyhlašuje
13. ročník literární soutěže pro každého

Čekáme na **dosud nezveřejněné** práce na libovolné téma od autorů všech věkových kategorií.

Poezie:

5 básní, případně výběr ze sbírky

Próza:

20 stran A4 textu, případně výběr z delšího textu

Soutěžní práce zasílejte buď elektronicky na adresu prvotiny@kml.cz, nebo zanechte v tištěné podobě na kterékoli pobočce knihovny do 31. 8. 2020. Nezapomeňte uvést své jméno, datum narození a v případě tištěné verze také kontakt na sebe.

Více na www.kml.cz

KROK Kulturní revue
Olomouckého kraje

Vydává Vědecká knihovna v Olomouci
Ročník 17., číslo 1
vychází čtyřikrát ročně

Vedoucí redaktor:
Mgr. Tomáš Chalupa

Odpovědná redaktorka:
Mgr. Michaela Heloňová

Redakční rada:
RNDr. Bc. Iveta Tichá
Mgr. Miloš Korhoň
Mgr. Michaela Heloňová
PhDr. Jindřich Garčic
RNDr. Lenka Prucková
Mgr. Hana Jakůbková
PhDr. Marie Dokoupilová
Mgr. Lubor Maloň

Adresa vydavatele a redakce:
Vědecká knihovna v Olomouci
Bezručova 3, 779 11 Olomouc
tel.: 585 205 311
fax: 585 225 774

e-mail: redakce@vkol.cz
internet: www.vkol.cz/krok
facebook: <https://www.facebook.com/kulturnirevue>

IČO: 100625

Grafická úprava:
Jan Krátký

Předtisková příprava a tisk:
Martin Navrátil

ISSN:
1214-6420 (tištěná verze)
1214-648X (elektronická verze)

Registrace:
MK ČR E 6450

Uzávěrka čísla:
31. prosince 2019

OBSAH

Úvodník: Tomáš Chalupa 2

TÉMA ČÍSLA: ŠKOLSTVÍ

Děti jsou odrazem svých rodičů i celé společnosti, říká učitelka Kateřina Povýšilová 3

Počátky prvorepublikového českého školství v Šumperku (Kristina Lipenská) 6

Miloš Trapl: vědec nebo pedagog? (Pavel Marek) 10

V čele olomouckého Olympu (František Vsetička) 14

Morava na prvorepublikových školních výukových obrazech (Jarmila Klímová) 17

„Vypočítejte, kdy zemřel Komenský“ aneb J. A. Komenský v učebnicích matematiky
i jiných předmětů (Marta Koniřová) 20

Komenský a budovy škol – několik příběhů z olomouckého kraje (Helena Kovářová) .. 22

Adolf Kašpar školním dětem (Pavčina Janíčková) 26

„Kočující učitel“ a Slezan tělem i duší Viktor Heeger (Matěj Matela) 30

Tělesná cvičení na stavovské akademii v Olomouci (1727–1846) (Jiří Fiala) 36

Z historie stavby české menšinové školy ve Šternberku (Vlasta Hlůzová) 42

Proč pláčete, paní učitelko? (Bronislav Hlůza) 47

VARIA

Staroměstská kasárna (Leoš Mlčák) 48

Okrašlovací spolek Lubavia začíná pátý rok (Marek Bohuš) 52

Hornické vdovy – neznámé hrdinky (Zuzana Zemanová) 56

Partyzánské přepadení četnické stanice
v Doloplazech na Prostějovsku (Petr Jiráček) 59

Po stopách Lidové hvězdárny v Olomouci (Bohdan Špirit) 63

Soudce a grafolog (Jiří Fiala) 66

KULTURNÍ ITINERÁŘ

Rukověť návštěvníka kulturních událostí (únor 2020 – květen 2020) 68

Téma čísla 2/2020: **Festivaly**

Obálka revue: Pedagožka Kateřina Povýšilová a její žákyně. Foto: Daniel Schulz.

Úvodník

Vážení a milí čtenáři revue KROK,

je jen málo témat, které se tak či onak dotýkají života každého člověka. Jedním z takových je nepochybně školství. Všichni jsme chodili do školy, a pokud máme nějaké ty potomky, tak ti taky chodí nebo budou chodit do nějaké vzdělávací instituce. Nebojím se říct, že škola je jednou ze základních institucí, které nás formují a směřují pro další život. Na školách se nejen učíme, ale také tzv. socializujeme. Učíme se pravidlům, fungování v kolektivu, významu autority a mnoha dalším věcem pro život velmi důležitých. Mělo by nás tedy všechny zajímat, jak naše školství vypadá, protože od toho se následně odvíjí do značné míry i to, jak vypadá celá naše společnost.

Naše revue si samozřejmě neklade za cíl postihnout problematiku školství v celé jeho šíři. Nicméně takový úvodní pohled na celkovou situaci nabízí rozhovor s učitelkou Základní školy Komenium Kateřinou Povýšilovou. Z něj je, myslím, velmi dobře vidět, že problémy má nejen naše školství, ale i celá naše společnost.

Pak už se ale jako již tradičně budeme nořit spíše do hlubin historie. Kristýna Lipenská nás seznámí s počátky českého školství v Šumperku. Jak se stavěla česká menšinová škola ve Šternberku popsala ve své stati Vlasta Hlúzová. S profesorem Fialou pronikneme až do období baroka a v jeho textu se dozvíme, že na olomoucké stavovské akademii se studenti učili mimo jiné také šermu.

Jako obvykle vám, milí čtenáři, představíme hned celou řadu zajímavých osobností se školstvím spojených. Pavel Marek se zabíral životem vysokoškolského pedagoga profesora Trapla, který působil celých 52 let na filozofické fakultě zdejší univerzity. Postavu Jana Evangelisty Kosiny, prvního ředitele Slovanského gymnázia, nám představí František Všetíčka. Pavlína Janíčková zase věnuje svůj text výtvarníkovi Adolfu Kašparovi, který ilustroval svými obrazy učebnice a slabikáře. Se životem

a dílem kočujícího učitele Viktora Heegera nás seznámí Matěj Matela.

Pak je zde osobnost nad jiné, které jsme se rozhodli věnovat hned dva články. Jan Amos Komenský má letos 350. výročí svého úmrtí. Ale i kdyby tohoto výročí nebylo, Učitel národů by v naší revue rozhodně chybět nemohl. Naše Amosovské miniokénko obsahuje text Jany Konířové, který se zabývá Komenským v učebnicích. Jeho jméno se totiž objevuje nejen ve spojitosti s dějepisem a literaturou, ale i v takových předmětech, jako je matematika nebo zeměpis. Komenskému, respektive jeho sochám podobiznám a různým dalším vyobrazením na budovách v Olomouckém kraji, se věnuje text Heleny Kovářové.

Chybět už tradičně nemůže ani rubrika *Varia*. V tomto čísle v ní naleznete text Miloše Mlčáka o budově olomouckých Staroměstských kasáren. Petr Jirák svým článkem popisuje dramatické přepadení četnické stanice v Doloplazech na konci druhé světové války. Po stopách Lidové hvězdárny v Olomouci se vydáme s Bohdanem Špirem a Marek Bohuš ve svém textu představí činnost Okrašlovacího spolku Lubavia, který v Libavě funguje už pátým rokem.

Jak vidíte, zajímavých témat je na stránkách naší revue opravdu mnoho a věřím, že si v naší revue najdete to své. Nedá mi to ale, abych se ještě nevrátil k tématu školství tak trochu z osobního pohledu. Sám totiž nyní zažívám poprvé, jaké to je, když se vám dítě vrátí domů se svým prvním vysvědčením. Je to samozřejmě radost a pýcha, tak už to asi bývá všude. Ale je to i uvědomění si skutečnosti, že ten malý človíček je nyní už plně začleněn v systému, který jsme mu připravili my a před námi naši předkové, a on se s ním musí nějak popasovat a snažit se v něm obstát. Přál bych nám všem, aby naše školství bylo moderní, působili v něm skvělí a motivovaní učitelé a aby do jeho vzdělávacích institucí chodily děti rády.

Přeji vám příjemné čtení.

Tomáš Chalupa

Děti jsou odrazem svých rodičů i celé společnosti, říká učitelka Kateřina Povýšilová

O českém školství se mluví dlouhodobě a většinou to není příliš povzbudivé povídání. Na jedné straně děti zahleděné do moderních technologií, na druhé straně vyčerpání a podhodnocení učitelé, do toho zkostrnatělý systém, inkluze, povinná maturita z matematiky a nepřeborně dalších témat. Na rozhovor jsme si vybrali dlouholetou učitelku olomoucké Fakultní základní školy Komenium Kateřinu Povýšilovou, která momentálně učí čtvrtáky, abychom se dozvěděli z první ruky, jak vidí školství ti, kteří stojí denně takřkajíc v první linii.

Vaše kantorská kariéra je poměrně dlouhá, takže můžete srovnávat, jaké byly děti ve školách před nástupem chytrých telefonů a dalších technologií. Můžete popsat, v čem byly děti jiné?

Tak je pravda, že učím 18 let, ale s přestávkou 7 let na mateřskou. Když mluvíme o mobilních telefonech, tak si pamatuji, že když jsem před těmi 18 lety nastupovala, tak jsem si z první výplaty kupovala právě mobilní telefon. To byla tehdy pro mě převratná novinka. Podobně to bylo s počítači, teprve jsme se s nimi seznamovali stejně jako děti. Pokud bych měla zmínit ty rozdíly, tak těch byla celá řada. Děti si tehdy například daleko více četly, a to i ve volném čase nebo o přestávkách. Dokonce jsem měla třídu, kde vydávali čtvrtáci svůj časopis. Měli chuť to dělat, což u dnešních dětí nehrozí. Jakékoliv psaní rukou je obtěžuje, je to pro ně namáhavé, trvá to dlouho a nebaví je to. Čtení je problém hlavně proto, že s dětmi nikdo nečte doma. Chybí takový ten základní návyk z domova, že se večer čte třeba s maminkou pohádku. A když doma nikdo nic nečte, tak ony ty děti taky nevidí důvod, proč by měly něco číst. Já vždycky radím rodičům, aby s dětmi četli, protože čtení je absolutní základ, od kterého se odvíjí všechno ostatní. Proto jim pak nejdou v matematice slovní úlohy, protože ani nechápu, o čem je to zadání. Pro-

stě tomu nerozumí. A pak se samozřejmě dostáváme dál, jaká je dneska úroveň i mezi dospělými v oblasti porozumění textu. Mnozí lidé prostě nad psaným textem nepřemýšlí. Asi neřeknu nic nového, ale prostě je to dnes celkový obraz společnosti. Jak se doba zrychluje, všechno se upíná na moderní technologie, děti nesledují pohádky, ale zato vám vyjmenují oblíbené youtubery. Další rozdíl je, že dříve se děti více spolu kamarádily, také se scházely venku. Všimněte si, že dnes děti bez doprovodu rodičů venku prakticky nevidíte. Nevytvářejí žádné party, oni se scházejí ve virtuálním prostoru na sociálních sítích. To byl můj velký šok po mateřské, když jsem se vrátila do školy, a děti se mě ptaly, jestli mám Facebook. Já tehdy ani nevěděla, co to je, takže mi to musel vysvětlit manžel. Děti nechápaly, jak se vůbec bavím se svými kamarády, když nemám Facebook. Tak jsem jim řekla, že se sejdeme a pokekáme si u čaje. Byly z toho vedle, oni tohle vůbec neznají.

Hodně se řeší také matematika, jednak úroveň žáků v této oblasti a pak také otázka, zda má být matematika jako maturitní předmět povinná či nikoliv. Jaký je váš názor?

Není pravda, že dnešní děti neumí počítat. Oni jen nezvládají řešit logické úlohy a slovní úlohy. S těmi mají velký problém. Opět se budu opakovat, ale důležité je mít dobré základy a číst. Velkým problémem jsou logické úlohy, což je typ úloh, kde nic nepočítáte, ale jen logicky uvažujete. Děti vůbec neví, jak na to. Třetí problematickou oblastí v matematice je rýsování. Děti opět nejsou zvyklé na jemnou a přesnou práci rukama, i stříhání je dnes pro ně problém. Neříkám, že to platí u každého, ale pokud se bavíme obecně, pak tyto věci platí u většiny dětí. A pokud jste se ptal na názor na povinnou maturitu z matematiky, tak já bych ji nechala volitelnou. Jsou totiž lidé, kteří mají nadání na matematiku a jiní zase na jazyky. I v psychologii nám

řikali, že jsou typy lidí podle způsobu učení. Jedni se budou vždy lépe učit jazyky a druzí matematiku, to je prostě člověku nějak dané. Jsou to dva typy lidí, každý uvažuje jinak a má nadání na něco jiného, takže proto bych tu matematiku nechala volitelnou.

Často se říká, že se české školství nezměnilo od dob Marie Terezie, že je zkostnatělé a vůbec nereflektuje moderní dobu a postupy. Zjednodušeně řečeno, že se tu stále biflujeme slovníky a letopočty. Je to pravda?

Tak je otázka, zda lze něco zásadně měnit třeba na počtech nebo násobilce. Ale uznávám, že české školství je stále hodně o memorování. Jsou tu nějaké snahy to dělat jinak, ale pořád je potřeba mít velké množství vědomostí, které je potřeba umět na testy. To mluvím o těch dětech na druhém stupni. Ale neříkám, že to platí všude, třeba moje dcera na gymnáziu přišla nadšená, že pekli společně nulu, protože do projektu potřebovali pětadvacet jedlých nul. Takže je to obecně o přístupu každého jednotlivého učitele. Není to tak, že by někde z ministerstva bylo nařízeno, že teď máme s dětmi více dělat projekty nebo třeba rozhovory. Je to na každém učiteli, jak to pojme.

Vážně? Myslel jsem, že ministerstvo více zasahuje do toho, jak se ve školách učí, že sleduje trendy a pak třeba tlačí na jejich zavedení...

Tak to není. Z centra je jen úzus toho, co vše mají děti umět na konci prvního stupně, druhého stupně a co mají umět k maturitě. Jakým způsobem to ale ty školy udělají, to je čistě na nich, do toho jim nikdo nemluví. My se už na prvním stupni snažíme zatáhnout děti aktivně do výuky. Na druhém stupni už je problém, protože tam u mnohých propukne puberta a děti si v tom věku potřebují dokazovat, že mají nad učitelem navrch. Je důležité i v takové chvíli dokázat ty děti zaujmout a nějak je do toho vtáhnout, ale bohužel ne všechny děti se chtějí učit a pro mnohé učitele je to trochu boj. Tam pak nezbyvá, než to těm dětem prostě aspoň odpřednášet, aby tam všechny potřebné informace zazněly.

Vztah dítě–učitel je další velké téma, děti prý dnes nemají k učitelům respekt, protože vědí, že jim učitel v podstatě nemůže nic udělat, je to tak?

V podstatě ano. Víte, nejhorší je situace, kdy tomu dítěti je jedno, jestli dostane pětku nebo ne. Vůbec to pro něj není problém, a pak vám ještě jeho rodiče přijdou vynadat. Děti to vidí a mají pocit, že vyhrály. Přitom to nemá být o tom, že někdo vyhraje nebo prohraje, škola a rodiče mají spolupracovat. Tímhle dětem ti rodiče určitě nepomohou. Pochopitelně si ti žáci pak říkají, že vlastně ten učitel na ně nemůže, a jestli dostanou pětku nebo ne, je jim jedno. S takovými dětmi je velmi složitá práce. Některí rodiče navíc mají dojem, že bychom ty děti za ně měli vychovávat. Slyšela jsem v autobuse rozhovor dvou kluků, který to dobře dokládá. Byli to dva asi tak devátáci a zřejmě dostali za něco poznámku ve škole. A ten jeden se ptal toho druhého: „*Tak co ti na to doma říkali?*“ A ten druhý mu odpověděl: „*No nic, řekli mi, že chovat se mě mají naučit ve škole.*“ Tak to je přesně ten přístup některých dnešních rodičů.

Jeden z rodičů si vybudoval mediální slávu na tématu domácích úkolů. Říká si Táta parták a brojí proti domácím úkolům jako takovým, a zejména pak proti ukládání domácích úkolů za trest. Jak je to v této oblasti na vaší škole?

Já jsem domluvená s rodiči, že každý den mají děti jeden úkol kromě víkendu. Na víkend úkoly nedávám. Snažím se to střídat, aby neměly každý den stejný předmět. Úkoly mají nejen, aby si to procvičily, ale aby i rodiče viděli, že bereme něco nového. Protože ty děti jim to samy neřeknou. Když z toho mají úkol, aby si to procvičily, tak si toho ti rodiče všimnou a vědí, že jsme někde dál. Žák si to připomene a zopakuje. Není to tak, že bychom chtěli, aby rodiče doma dělali práci učitelů, to vůbec ne. Mně je jedno, jestli ten úkol bude třeba i celý špatně, aspoň budu vědět, že tomu nerozumí a je potřeba to probrat znovu. Ve škole totiž každé dítě nakonec každý úkol zvládne, ale teprve když ho dělá samo doma, tak zjistím, jestli tomu skutečně rozumí. Mám z toho zpětnou vazbu, tedy pokud

to za ně nedělají rodiče, což jsem také občas zažila. Jinak ještě k těm úkolům za trest, určitě bych nedávala úkoly jako trest a nedělám to.

Už mnoho let se diskutuje nad tím, že by se mělo upustit od známkování žáků a přejít na slovní hodnocení, jako je tomu v některých, řekneme, alternativních typech škol, jaký je váš názor na tuto věc?

Problém je v tom, že u nás se hlavně známky špatně chápou. Už dvojku berou někteří jako špatnou známku, což je nesmysl. Já musím děti uklidňovat, že dvojka je „chvalitebně“, trojka „dobře“, takže vlastně až pětka je nějaká opravdu špatná známka, ale dvojky a trojky nejsou špatné známky. Naopak jednička je „výborně“, což přece umí málokdo. Jenže je to nastaveno tak, že pochopitelně všichni chtějí mít ty jedničky. V tomto jsou ty známky trochu kontraproduktivní. Učitelé se pak bojí dát horší známky, protože by ty děti ztratily zájem cokoli dělat. Stačí, aby dvakrát za sebou dostali dvojku nebo trojku a hned si řeknou, že jim to nejde a vykašlou se na to. Tak se snažíme vždycky u každé té známky ještě něco říct. Nejenom dát známku, ale i to vysvětlit a odůvodnit. A to samé je vysvětlit rodičům, proč má dítě na vysvědčení takovou nebo jinou známku. Já bych určitě neztracovala slovní hodnocení, protože tam dětem napíšete, co dělají dobře, i co dělají špatně. Zámka je v tomto špatná, že nic sama o sobě neříká, co je špatné a co má dítě zlepšit. V tom slovním hodnocení máte možnost pochválit i dítě, které by jinak mělo pětku.

O učitelích se teď hodně mluvilo i v politice, mají vám být plošně přidány poměrně slušné peníze, ale stačí peníze na to, aby se české školství radikálně zlepšilo?

Tím přidáním peněz se možná vyřeší to, že kvalitní učitelé přestanou odcházet ze školství. Spousta mých kolegů, tím myslím muže, totiž už odešli ze školství. Je potřeba si uvědomit, že práce učitele nekončí poté, co odejde ze školy domů. Večer ve svém volném čase musí dělat přípravy, vyhodnocovat práce, někdy i vyrábět dětem pomůcky. To chce dělat málokterý muž. Chlapi vidí, že to nemají za-

Učitelka Katerina Povýšilová. Foto: Daniel Schulz.

placené, stojí to hromadu času, rodiče jim nadávají, tak to prostě zabalili. Přidáním těch peněz se tak možná podaří docílit toho, že ti učitelé už nebudou odcházet. Jinak nás ještě trápí vysoký počet dětí ve třídách. Třicet dětí je hodně. Já mám navíc ve třídě autistu a mentálně postiženého chlapce. Mám ve třídě naštěstí jen 22 dětí. Můj syn chodí do třídy, kde jich je 28, a také tam mají chlapce s mentální retardací a druhého s ADHD, který má svého asistenta.

Z toho usuzuji, že jste proti inkluzi?

To neříkám, ale současný stav vede k tomu, že se v hodině věnujete hlavně těm problémovým dětem. Ty děti, co jsou v průměru, si tak nějak samy jedou, ale co ty nejlepší a nejchytřejší děti? Na ty není čas kvůli tomu, jak je právě nastavená inkluze. Máme vysoký počet dětí, a když do tohoto vysokého počtu ještě dáte postižené děti, to je velký problém. Autista by neměl být ve třídě, kde je více než 10 dětí. Já jich tam mám 22. Takže by chtělo, aby se někdo nad tímto zamyslel.

Tomáš Chalupa

Počátky prvorepublikového českého školství v Šumperku

Kristina Lipenská

V Šumperku, moravském městě s drtivou většinou německého obyvatelstva, byl první pokus o otevření české obecné školy skutečně už v roce 1913, kdy byl v českých rodinách proveden předběžný neveřejný zápis žáků. I když bylo přihlášeno 45 dětí, snahy o otevření školy byly zmařeny vypuknutím 1. světové války.

Bezprostředně po pádu Sudetenlandu a obsazení Šumperka československým vojskem 15. prosince 1918 začala do města přicházet řada českých úředníků, železničářů, poštovních zaměstnanců a vojáků z vnitrozemí. Ještě v prosinci se podařilo zažádat o zřízení české obecné školy. Žádost však byla německým nacionálně naladěným zastupitelstvem ignorována. Založení školy pomohl prosadit až dočasně ustanovený český vládní komisař Robert Srkal, který pověřil zřízením školy Eduarda Kubička. Pomohl pro školu také zajistit čtyři učebny v německé měšťanské škole v západním křídle zámku, kde mohlo 27. ledna 1919 začít vyučování 105 žáků ve dvou třídách. Zanedlouho se ke dvěma učitelům přidal třetí a mohlo se vyučovat ve třech třídách, od školního roku 1922–1923 dokonce ve čtyřech. Prvním ředitelem české obecné školy se stal Eduard Kubíček, na jeho místo v roce 1923 nastoupil Vratislav Drlik.

Škola se potýkala s problémy, třídy byly přeplněné a nedostatečně vybavené. Žáci museli v prvních dnech dokonce sedět na zemi. Poté se podařilo vypůjčit několik lavic ze školy v Dolních Studénkách. I když byli do školy přijímáni pouze žáci z českých nebo smíšených rodin, čtvrtina z nich neuměla česky vůbec a velká část zbývajících měla s češtinou potíže. Poté, co se správa města po červnových volbách v roce 1919 dostala do rukou německé nacionální strany DNP, odmítlo vedení města náklady školy financovat. Rodiče žáků zajistili fungování školy dobrovolnou peněžní sbírkou. Řešení přinesl výnos

zemské školní rady, kterým byla škola postátněna a se zpětnou platností od 1. ledna 1921 se de iure stala českou státní menšinou školou. V roce 1925 bylo obecné škole povoleno zřídit expozituru při šumperské dětské plicní léčebně, tzv. „sanatorce“, otevřena však byla z provozních důvodů až v roce 1931.

Rovněž v nejbližším okolí Šumperka se od září 1919 podařilo otevřít české obecné školy. Začalo se vyučovat v Temenici, Vikýřovicích, Rapotíně i dnešním Novém Malíně. K obecné škole patřila také škola mateřská, jejíž první třída začala české menšině sloužit v jedné z přidělených učeben na šumperském zámku již od dubna roku 1919. Druhá česká mateřská škola byla v Šumperku otevřena v roce 1927 v soukromém domě v České čtvrti.

Od září 1921 byla v Šumperku při české obecné škole otevřena všeobecná živnostenská škola pokračovací. Sloužila odbornému vzdělávání živnostenského dorostu ze Šumperska i Zábřežska. Pro svůj hospodářský význam byla podporována Národní jednotou. Ve 30. letech se natolik rozrostla, že byla rozdělena na obory všeobecný, krejčovský a kovodělný.

Jedinou českou měšťanskou školou v šumperském okrese byla až do konce první světové války škola bludovská. V roce 1919 se podařilo otevřít další měšťanku v Rudě nad Moravou. Česká veřejnost proto usilovala o otevření české měšťanské školy přímo v Šumperku. V roce 1922 byla podána žádost na Ministerstvo školství a národní osvěty a od 1. září 1924 se ve škole začalo vyučovat. Obvod školy byl rozsáhlý, zahrnoval Dolní Studénky, Nový Malín, Šumperk, Temenici, Bratrušov a obce v povodí Desné a Merty. První měsíc se vyučovalo na zámku v prostorách obecné školy, poté se výuku podařilo přesunout do objektu někdejší německé tkalcovské školy v dnešní ulici 8. května v sousedství nynějšího hotelu Grand. Zpočátku

měšťanka fungovala jako koedukační, chlapci i dívky se vzdělávali společně, od září 1928 byla rozdělena na chlapeckou a dívčí. Škola měla tři třídy, čtvrtá třída, tzv. jednoroční učební kurz (JUK), bývala zpravidla povolována jen na škole chlapecké. Prvním ředitelem byl jmenován Karel Cvrk, který posléze vedl chlapeckou měšťanku až do nešťastných událostí roku 1938. V dívčí měšťance jej v roce 1929 vystřídali krátce Antonín Urie a Karel Košťál. Od roku 1930 se na dlouhá léta řídícím učitelem dívčí měšťanky stal František Müller.

Zásadním počinem v oblasti středního školství se pro českou menšinu na severní Moravě stalo založení české reálky v Šumperku, o které se významně zasadil řídící učitel obecné školy Eduard Kubíček. Sedmileté studium na reálce bylo technicky zaměřené a poskytovalo snazší uplatnění v praxi než gymnázium, které již od roku 1896 fungovalo v Zábřehu. Schvalovací proces při založení šumperské reálky proběhl velmi pružně. Na ministerstvo podaná žádost z 10. srpna 1919 byla již 12. září schválena, zápis žáků byl proveden 15. a 16. září a hned o den později se začalo vyučovat v provizorních prostorách v německém ústavu pro hluchoněmé děti (dnešní 3. základní škola), kde reálka dostala k dispozici jednu místnost. Žáci seděli na nízkých lavičkách a psali na kreslicích prknech, která měli položená na kolenou. Ještě před koncem roku reálka získala k pronájmu opět ne zcela vhodné prostory v severním traktu zemské donucovací pracovny na Lidické ulici, v tzv. „robotárně“. Správcem školy byl jmenován Ladislav Fiala, v letech 1921–1926 školu spravoval František Bayer, po něm se ředitelem stal František Haderka, pod jehož vedením byla k 1. září 1929 prosazena změna typu školy na reálné gymnázium.

Již v roce 1920 začal Národní výbor v Šumperku jednat také o zřízení české veřejné školy obchodní. Konečně v září 1923 byla škola otevřena jako součást německé obchodní školy. Škola byla dvoutřídní, spadala pod německého ředitele, měla však vlastního správce, kterým byl zpočátku krátce Bedřich Čech a posléze Josef Plhal. Byla jedinou podobně zaměřenou školou v širokém okolí, kromě českých

žáků ze Šumperska a Zábřežska ji proto navštěvovali i žáci z okolí Litovle, Uničova či Žamberka.

Jako pobočka při německé škole byla otevřena také dvouletá česká škola pro ženská povolání. Na rozdíl od obchodní školy však neměla vlastního správce a spadala pod německé ředitelství. Nebyla tak národnostně vyhraněná jako ostatní školy. Německé učitelky mnohdy učily v německých i českých třídách a také třídy byly národnostně

Prima české státní reálky s pedagogickým sborem v roce 1919. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

Šumperská reálka sídlila až do září 1930 v pronajatém objektu zemské donucovací pracovny, foto z roku 1928. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

smíšené. V každém případě všechny tři šumperské české střední školy významně přispěly ke zlepšení dostupnosti středních škol v okrese.

V únoru 1924 se v Šumperku podařilo otevřít dokonce českou hudební školu. Fungovala však pouze jediný školní rok a poté museli čeští žáci toužící po hudebním vzdělání docházet do školy německé.

Jak bylo nastíněno, žádná ze škol neměla v Šumperku prostory, které by byly pro výuku vyhovující. V průběhu 20. let do města nadále přicházeli noví živnostníci, obchodníci a dělníci a usazovali se za tratí v rozrůstající se České čtvrti. Tím neustále narůstaly počty žáků měšťanky i obecné školy. Obecná škola musela v roce 1926 postoupit dvě místnosti na zámku škole měšťanské, vyučovalo se také v budově dětského domova na Čičákové ulici, dokonce i v jednom soukromém domě. Tzv. menšinová rada, ve které působili zástupci všech významnějších českých spolků ve městě, proto intenzivně usilovala o výstavbu nové budovy pro obě menšinové školy. Rada musela čelit obtížím plynoucím

z nesouhlasu správy města s tímto záměrem. Díky iniciativě ředitele Vratislava Drlika, který se stal v Šumperku prvním českým radním, se již 11. února 1923 podařilo pro stavbu vyvlastnit nezastavěný pozemek mezi nádražím a soudem. Pražský architekt Alois Dryák pro Šumperk vypracoval v roce 1925 projekt školního areálu v duchu moderny, který počítal v první fázi s výstavbou objektu mateřské školy a společné budovy obecné a měšťanské školy s tělocvičnou a ve fázi druhé se stavbou reálky a vily pro ředitele.

Konečně se 6. září 1925 konala slavnost položení základního kamene nové budovy obecné a měšťanských škol a po výběru stavebních firem se začalo 30. května 1927 stavět. V těsném sousedství rostoucí novostavby se na jaře 1928 začal budovat také objekt české reálky. Stavební práce se podařilo dokončit tak, aby nová budova mohla být předána českým menšinovým školám od začátku školního roku 1928–1929. Velkolepé slavnostní otevření školní budovy se konalo 9. září 1928. Před školou byla postavena tribuna, na které se sešli ředitelé Vratislav Drlik a Karel Cvrk,

Komplex českých menšinových škol v Šumperku se vstupem do obecné školy krátce po dokončení výstavby v roce 1928. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

představitelé úřadů a českých spolků i ředitelé ostatních šumperských škol českých i německých. Odpoledne byl od nádraží vypraven dvoutisícový průvod, který defiloval kolem školy až na sokolský stadion.

Nová budova se stala sídlem hned tří různých škol: české obecné školy a dvou českých škol měštanských. Do novostavby byly školy prakticky přestěhovány 29. září 1928. Do objektu se vstupovalo po stranách budovy oddělenými vstupy pro školu obecnou a pro školy měštanské. Škola obecná měla třídy převážně v přízemí, měštanky byly v patrech. V nově vybudovaném školním komplexu získala prostory rovněž jedna třída mateřské školy, inspektorát menšinových škol pro severní Moravu a probíhala zde i výuka české živnostenské školy pokračovací. Dlouho očekávaná novostavba již od počátku kapacitně nepostačovala. Neustávající potíže s nedostatkem prostoru přirozeně vedly k myšlence postavit v Šumperku ještě jednu českou školu. Od záměru bylo nakonec upuštěno také v souvislosti s postupným poklesem počtu žactva, který započal v roce 1933.

Obecná i měštanské školy usilovaly o pojmenování na počest zakladatele Československé republiky prezidenta T. G. Masaryka. Výnosem Kanceláře republiky ze dne 22. dubna 1930 získaly všechny tři české menšinové školy Masarykovo jméno. Rovněž náměstí před školou bylo pojmenováno po prvním prezidentovi Československa. 3. září 1930 mohlo být zahájeno vyučování také v novostavbě reálného gymnázia, jejíž slavnostní otevření bylo odloženo na 21. červen 1931, kdy se součástí slavnosti stalo odhalení pomníku prezidenta Masaryka mezi gymnáziem a ředitelským domkem. Školní komplex se jako těžce vydobyté středisko vzdělávání stal klíčovým vlasteneckým centrem města.

Kristina Lipenská (*1978), historička umění, absolventka Masarykovy univerzity. Od roku 2017 působí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku, kde se věnuje regionálním dějinám a umělecké historii a spravuje muzejní odbornou knihovnu.

kristina.lipenska@muzeum-sumperk.cz

Novostavba šumperského reálného gymnázia na Masarykově náměstí na počátku 30. let. Zdroj: Vlastivědné muzeum v Šumperku.

Miloš Trapl: vědec nebo pedagog?

Pavel Marek

Předmětem mého zájmu je pedagog vyučující na vysoké škole. Specifikum jeho působení vidím v nutnosti skloubit vědecko-výzkumnou bázi profese s pedagogickou prací. Určitě to není snadné, a ne každému je to dáno. Téma časopisu KROK mě přivedlo k zamyšlení, do jaké míry je vyváženost obou rovin činnosti vysokoškolského učitele příznačná pro osobnost prof. PhDr. Miloše Trapla, CSc., který se za učitelskou katedrou na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci pohyboval plných 52 let a ovlivnil několik generací učitelů a vědců působících v širokém okruhu historických věd.

Miloš Trapl na večeři ke svým 80. narozeninám. Foto: Adolf Jankovský.

Studium a budoucí povolání

Když jsem prof. Traplovi položil otázku týkající se důvodů, které ho vedly k výběru učitelské profese, otevřeně mi odpověděl: „*Chtěl jsem studovat dějepis, ale po učitelství jsem příliš netoužil. Když jsem nastoupil do Olomouce začala tam místo filozofické fakulty působit Vysoká škola pedagogická a jiný efekt mého studia (obor čeština-dějepis) než učitelství se nejevil reálný.*“ Jak to v učitelských rodinách občas bývá – jeho otcem byl Miloslav Trapl, přední český sociolog a historik, vysokoškolský pedagog, zakladatelská osobnost Univerzity Palackého. Děti mnohdy nemívají na výběr a kopírují profesní osudy svých rodičů, zdá se však, že rodák z Hustopečí nad Bečvou, který prožil mládí v Brně, a nakonec natrvalo zakotvil v Olomouci, svůj budoucí učitelský osud nesl statečně. Hodně k tomu přispěli v letech 1953–1957 na Vysoké škole pedagogické v Olomouci jeho učitelé – historikové Josef Polišenský, Ladislav Hosák, František Kutnar a Zdeněk Kristen.

Cesta aprobovaného učitele po absolutoriu vysoké školy nesměřovala okamžitě před školní lavice plné žáků, ale mezi olomoucké archiváře a později muzejníky. Věda působí jako droga a kdo jí jednou propadne, stane se jeho osudem pro zbytek života. Jiná životní zkušenost však ukazuje, že učitel své původní profesi jen tak neuteče. Prof. Trapl se o tom měl přesvědčit na vlastní kůži. Se svou alma mater neztrácel kontakt ani po ukončení studií a v r. 1964 se na ni vrátil jako člen nově vzniklého Kabinetu regionálních dějin příčleněného ke katedře historie FF UP. Tento krok mu umožnil dát vlastnímu historickému bádání nejen nový cíl, řád a kvalitu, ale současně mu připomněl, že prošel také přípravou pro učitelské povolání.

Vědecká kariéra prof. Miloše Trapla je obdivuhodná bez ohledu na skutečnost, že byla v letech největšího rozkvětu životních sil limitována dobovou politickou

realitou totalitního režimu a v tvůrčí sféře závazným územ marxistické metodologie svazujícím historikovo úsilí ve všech ohledech. Když pomínu celou širokou škálu všech jeho vstupů do kvalifikačních řízení a členství v různých komisích, radách a grémiích, do nichž ho delegovala jeho vědecká erudice, na akademické půdě, ve vědeckých kruzích doma i za hranicemi, ale i v zainteresované veřejnosti si vydobyl významné postavení díky bohaté, několik stovek položek zahrnující publikační činnosti, provázené současně přednáškovou činností. Historický výzkum se týká zejména tří tematických okruhů: dějin Moravy a Slezska, politického katolicismu a československého exilu po roce 1948. Kdybych měl z tohoto historiografického portfolia vybrat jen tři reprezentativní práce, určitě bych jmenoval 16svazkový *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960* jako kolektivní produkt J. Bartoše, J. Schulze a M. Trapla; několikeré vydání dějin Československé strany lidové, včetně zahraničních; monografii *Počátky politické organizovanosti a činnosti poválečné emigrace a vznik Rady svobodného Československa* (se Z. Jiráskem). Jen tyto tituly prof. Traplovi zajišťují trvalé místo v české historiografii na přelomu milénia.

Vědecká práce

Badatelskou práci prof. Trapla od roku 1964 provázela pedagogická činnost na katedře historie. Když jsem se ho ptal, zda při vědecké práci nebyla pro něj přítěží, odpověděl: „Pocit toho, že mne někdy výuka zdržuje od vědecké práce, jsem míval, zvláště pokud jsem měl rozpracovanou nějakou zajímavou problematiku. Na druhé straně jsem některé problémy, o nichž jsem právě psal, diskutoval na seminářích se studenty a přinejmenším mi jejich reakce někdy pomohly. Já jsem jinak příliš rád neučil, míval jsem téměř vždy (i po mnoha letech přednášení) trému a obával se, zda ve výkladu uspěji. Na druhé straně jsem se většinou v průběhu výuky dostal do širšího výkladu a začalo mě to bavit. Zvláště, když jsem viděl nějaký ohlas a u lepších studentů jsem ho často míval. Na některé semináře jsem se naopak již předem velmi těšil.“ Mé učitelské nadšení vždy brzdila

představa neustálého opakování látky. Měl jsem obavu ze stereotypu, proto jsem prof. Traplovi položil také otázku, jak se s tímto problémem vyrovnával on. Poradil mi: „Ve výuce jsem hodně experimentoval. Některé semináře jsem vedl např. k parlamentním volbám za první republiky či roku 1946 a studenti si podle novin dělali předvolební diskuse a brali volební boj velmi vážně. Umožnilo mi to jim dát možnost poznat tehdy jediné přístupné prameny. Také jsem vedl výuku i mimo prostory UP (např. jeden z největ-

Jeden ze seminářů ukončila společná fotografie se studenty. Z archivu M. Trapla.

Vědeckým školením u prof. Trapla prošly desítky úspěšných absolventů – z obhajoby 14. 6. 2000. Z archivu M. Trapla.

Tak zná prof. Trapla celá české historická obec, 1966.
Z archivu M. Trapla.

ších volebních bojů – jako v roce 1946 – proběhl v pivovaru v Holici). Také cesty po stopách dělnického hnutí (ještě s doc. Josefem Bieberlem) měly velmi zajímavý ráz, neboť probíhaly hlavně v pohostinstvích. Krásné vzpomínky mám na semináře z dějin politického katolicismu, které byly velmi podnětné. Končily posledním seminářem ve vinárně.“ Je nepochybné, že Traplova erudice provázená „experimenty ve výuce“ byla pro studentskou obec přitažlivá. Pozitivní roli však sehrával i jeho extrovertní naturel: „Vždy jsem se snažil vytvořit si ke komunikativnějším studentům osobní vztah, zvláště v dobách, kdy jich bývalo méně. Za komunismu jsem často znal i jejich křestní jména a nemusel je oslovovat soudruhu či soudružko (kolego se zakazovalo). Bylo jich za těch 50 let tolik, že jmenovat některé by znamenalo ostatní urazit. O tom, zda vychovávám učitele či vědce, jsem příliš neuvažoval. V prvním případě jsem často upo-

zorňoval na to, jak by mohli, až budou učit, žákům ve škole zpestřit výuku, v druhém případě jsem schopnější studenty od počátku vedl k pokusům o vědeckou práci.“

Profesorovi studenti

Dejme však slovo také druhé straně. Jak vnímali a hodnotili pedagogické působení svého učitele někdejší studenti, žáci a posluchači? Co jim po letech utkvělo v paměti? Komu z těch stovek absolventů přednášek, seminářů a konzultací dát přednost? Náhodně jsem některé z nich jsem oslovil. Zde je výsledný vzorek. Ze svědectví se takřka vytrácí prvky didaktického rázu a do popředí vystupuje vysoké ocenění lidské osobnosti učitele.

Mgr. Ondřej Kolář, Ph.D.: „Jako pedagog Miloš Trapl vynikal v několika ohledech. Předně svou erudicí, rozhledem a pamětí. Další jedinečný rys Traplovy výuky představovala svébytná empatie – jak vůči popisovaným událostem, tak vůči posluchačům. Dějiny dokázal vnímat s jistým nadhledem, historické osobnosti hodnotil s pochopením a bez soudů, nezřídka i s dávkou humoru. Učil studenty vcítit se do reálií popisované doby, pochopit jednání aktérů. Traplovy přednášky nezřídka doprovázela určitá ironie i sebeironie. Myslím, že právě schopnost nebrat se tak vážně zajišťovala profesorovi respekt a obdiv studentů. Trapl svými historkami a vzpomínkami, jimiž prokládal výuku, jasně dával najevo, že „taky býval jen studentem“ a že má pro své posluchače pochopení, čímž dokázal, hlavně u zkoušek, odlehčit a uvolnit atmosféru. Kombinace lidského přístupu, poněkud starosvětské elegance a erudice profesorovi zajišťovala značnou popularitu. Nutno ovšem říci, že někteří posluchači Traplovu lidskost příležitostně zneužívali a zanedbávali přípravu na výuku, jelikož věděli, že dobrácky pedagog nevyvodí důsledky.“

Doc. PhDr. Michal Viktorík, Ph.D.: „Miloše jsem poprvé intenzivněji začal vnímat jako student třetího ročníku. Přednášel poutavě a byl otevřený všem dotazům. Laskavý, „chodící encyklopedie“, vždy měl smysl pro humor a pochopení pro studenty. Někteří toho leckdy zneužívali, ale Miloš byl vždy empatický ke všem. Vážím si jeho moudrého přístupu,

který postrádá prvky arogance a agresivity. Když se mu něco nelíbí, umí to říct s noblesou. Umí být sebekritický, má snahu se podívat na řešený problém očima svého oponenta, v diskusi dává prostor i výrazně mladším kolegům (nezažil jsem u něj nikdy náznak nějaké subordinace či povýšenosti vyplývající z jeho postavení v oboru, na katedře apod.), často zůstává v rozhovorech diplomatem, je opatrný. Možná toto, spolu se snahou vyhnout se zbytečným konfliktům, může být některými lidmi považováno za slabinu.“

Pilíře Kabinetu regionálních dějin – zleva M. Trapl, J. Schulz a J. Bartoš, 1974. Z archivu M. Trapla.

Za půl století se kolem prof. Trapla (uprostřed) vystřídalo i několik generací učitelských kolegů. Foto: Jiří Vojzola.

Prof. PhDr. David Papajik, Ph.D.: *„Na prof. Trapla vzpomínám jako na skvělého vypravěče. Jeho vyprávění nebylo jen erudované, ale velmi často i zábavné. Jako na učitele, který nikdy nebyl zaskočen žádnou otázkou. Je to vypravěč, který má a potřebuje své publikum a ono ho rádo poslouchá.“*

Prof. PhDr. Jiří Lach, Ph.D., M. A.: *„Ve výuce i examinačních vystupoval prof. Trapl vždy vlídně. Nepamatuji si, že by si na něj někdo stěžoval kvůli přehnané přísnosti, ale našinec se snažil připravit tak, aby si neudělal ostudu a prof. Trapla nezklamal. Patrně nejzajímavějším poznatkem, který se k prof. Traplovi váže je jeho obraz u druhých. Za posledních 15 let si nevybavuji snad jediného člověka napříč generacemi i obory, který by Miloška Trapla, jak se mu často familiárně říká, nevzpomínal v dobrém. Z prof. Trapla zkrátka vyzářuje životní optimismus, který je pro okolí nejen inspirativní, ale zejména přirozený. Miloš Trapl také umí rozesmát, a nejen své okolí a jeho ‚autohumor‘ je vskutku půvabný.“*

Doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.: *„Jestli jsem si od Miloše jakožto od o generaci staršího kolegy něco pro svoji pozdější vědecko-pedagogickou dráhu převzal, tak to byla snaha často zbytečně vystresovaným studentům u zkoušek a u obhajob v rámci možností pomáhat. Ne, že by se student nedozvěděl, v čem spočívají jeho neznalosti nebo nedostatky v jeho diplomové práci, ale nad tím vším u Miloše vždy čněla snaha stavět pozitivní argumenty nad ty kritické. Zkrátka, u Miloše měli studenti jisté, že v tom nejlepším slova smyslu stojí na jejich straně.“*

Ve středu 15. ledna 2020 oslavil prof. PhDr. Miloš Trapl, CSc., v rodinném kruhu a se svými přáteli a příznivci své 85. narozeniny.

Pavel Marek (*1949) je emeritním profesorem českých dějin na FF UP v Olomouci. Věnuje se výzkumu moderních politických a kulturních dějin se zaměřením na přelom 19. a 20. století.

Pavel.Marek@upol.cz

V čele olomouckého Olympu

František Všeticka

Roku 1867 bylo v Olomouci založeno Slovanské gymnázium a jeho prvním ředitelem se stal Jan Evangelista Kosina, rodák z Josefova (*1827). Kosina předtím dlouhodobě působil na gymnáziu v Hradci Králové. Z města ryze českého se dostal do města, v němž se hovořilo převážně německy. Tísňivé prostředí, v němž se nový ředitel ocitl, nebývale podnítilo jeho energii, která byla k prospěchu nejen ústavu, ale českému živlu vůbec.

Počátky gymnázia

Gymnázium bylo od počátku v nevýhodné situaci. Nejprve se učilo v najatém domě v Purkrabské ulici 3/151, kde také sídlil ředitel Kosina. Nevhodná budova však nedostačovala, výuka posléze probíhala v dalších čtyřech domech. Úřady sídlící v Brně činily nejrůznější překážky. Gymnázium bylo zpočátku pouze nižší, mělo čtyři třídy a úřady nepovolily povýšení nižšího gymnázia na vyšší. Všechny tyto klopotné začátky Kosina spolu se svými nejbližšími spolupracovníky nakonec překonal.

Ústřední spolek jednot učitelských

Obdobné potíže jako na Slovanském gymnáziu se ovšem vyskytovaly na celé Moravě. To Kosinu a jeho nejužší kruh (Jana Havelku, Vincence Praska ad.) podnítilo k založení Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě. J. E. Kosina se stal jeho prvním starostou. Učitelské jednoty musely být navzájem něčím provázány, tímto pojítkem se stal časopis *Komenský*, na jehož vzniku se Kosina rovněž podílel. Redaktorem listu se stal Jan Havelka, Kosina jako jazykovědec dohlížel na jazykovou správnost. Na stránkách *Komenského* publikoval Kosina všechna svá důležitá díla. Na pokračování v něm vycházely jak *Hovory olympské*, tak *Život starého kantora*.

Olomoucké Slovanské gymnázium bylo v době Kosinova příchodu jedinou českou školou ve městě. To byl také

jeden z důvodů, proč se jeho ředitel zasadil o ustavení Matice školské v Olomouci, jejímž prvním počínem bylo zřízení první české obecné školy ve městě. Předsedou Matice se rovněž stal Kosina. Olomoucká Matica školská se pak stala vzorem pro ostatní moravská města.

Kosinova tvorba

Vedle organizační činnosti se Kosina podílel také na tvorbě učebnic. Nejvýznamnější se stala *Malá slovesnost*, už svým názvem navazující na *Slovesnost* Jungmannovu. Sestavoval ji spolu s Františkem Bartošem, Kosinův podíl spočívá především v teoretických výkladech, jež jsou v učebnici hojně a podrobně zastoupeny.

Kosina měl zároveň porozumění pro své studenty, v malé míře zejména pro ty, kteří se začali literárně projevovali. Nejplněji se to ukázalo v jeho posudku prvního svazku *Zory*, jehož se zúčastnili i žáci Slovanského gymnázia. Nutno dodat, že mohli vystupovat pouze pod pseudonymy, neboť veřejnou činnost tohoto druhu rakouské úřady gymnazistům zakazovaly. Ve své recenzi ocenil Kosina nejvýše básně Fr. Hostivítu, což byl pseudonym Františka Táborského, jenž maturoval na Slovanském gymnáziu roku 1878. Kosina o Táborského verších tehdy napsal: „*Vynikajít vesměs opravdivostí citu, dikcí mistrnou, krásnou úpravou veršovou, bohatým a přesným rýmem, a první z nich i velikolepostí vtělené v ní ideje.*“ [Časopis Matice moravské 8, 1876.]

Valnou část posudku představují Kosinovy jazykové a stylistické výhrady, jimiž je postižen rovněž Tomáš Masaryk, autor rozpravy o Platónovi, v době publikování už absolvent vídeňské univerzity. Zmínka o recenzi *Zory* není náhodná, neboť právě na stránkách tohoto almanachu se poprvé formovali pozdější čelní představitelé Mladé Moravy, na jejichž výchově se Kosina podílel.

Z absolventů Slovanského gymnázia je vedle Františka Táborského představovali také Leander Čech a Hynek Babička.

Kosinův literární kroužek

J. E. Kosina byl rovněž bytost společenská. Shromáždil kolem sebe literární kroužek *Olymp*, který se pravidelně setkával v Občanské besedě, středisku českého občanstva na Dolním náměstí (dnes č. 29). Mezi jeho příslušníky patřili zejména gymnazijní profesori (Jan Havelka, Vincenc Prasek, Josef Sytko ad.). V předmluvě k *Hovorům olympským* o této společnosti Kosina píše: „Obzvláště milo mi bylo pobývat v Občanské besedě naší a nebylo snad ani jediného dne, abych v zimě v létě tam netrávil několik hodin večerních. Vyhlídl jsem si místečko za dlouhým stolem, který sám jeden stoje v nejzašším pokoji vyhrazen byl společnosti několika besedníkův ani karet otloukání za důstojnou mužů zábavu nepokládajících, ani virtuosnou hru na kulečnicku za umělost hodnou času na ni vynakládaného, ani konečně vrhcaby a šachy za vrcholec lidského vtípku a důmyslu. Hovor o věcech mnohdy dosti všedních, ale vždy kořeněný boдрým humorem a jarým vtípem, často však i rozpravy o věcech velevážených a důležitých večerní ty zábavy mi půvabnými činily a vítanými. Často podívoval jsem se vytríbenosti vkusu a jakési, ať tak dím, instinktivné disciplině této společnosti, která, pokud o věcech obecné zajímavosti prázdných rozprávka byla, dosti hlučně si vedla rozestupujíc se ve skupeniny dvou nebo tři osob, jakmiletně však na některém konci stolu hovor o předmětu významu vědeckého se zapřádal, nikým nebyvši pobídnuta utichala, všecku pozornost soustřeďujíc u věci, o níž se vážný započínal spor.“ Zde také probíhaly redakční porady časopisu *Komenský* a v této atmosféře se rovněž rodily první myšlenky *Hovorů olympských*. Jejich první část se nenáhodně jmenuje *O purismu*, jemuž konzervativní ctitel veleslavinské mluvy holdoval, což dokazuje už výše citovaný úryvek. Kosina byl ovšem nejen purista, ale také strohý kritik nových tendencí v české literatuře. Nejobširnější tyto své postoje vyjádřil ve čtvrté části *Hovorů olympských*, který nese název *O literárním kosmopolitismu*.

Memoáry

Za Kosinovo nejživotnější dílo je považován jeho vzpomínkový *Život starého kantora*, který podobně jako *Hovory olympské* zůstal nedokončen. Kosina se v těchto memoárech projevuje jako podrobný detailista a velký fabulátor, rozepisuje se velmi doširoka, rovněž o rodinných událostech, k nimž došlo dávno před jeho narozením. Jeho obsírnost je zavádějící, neboť jej po více než 600 stranách (ve dvou dílech) dovedla pouze do student-

Purkrabská 3, první budova Slovanského gymnázia a zároveň sídlo ředitele Kosiny. Foto: František Všeticka.

ských let. To hlavní – olomoucké a pražské období – nezaznamenal (a neučinil tak ani žádný z jeho spolupracovníků). V připojeném třetím svazku o těchto letech píše jeho údajný žák Arnošt Vávra, který ovšem přistupuje k těmto reáliím už jako literární historik. V soupisu absolventů olomouckého Slovanského gymnázia se osoba tohoto jména nevyskytuje; autorem je zcela nepochybně Kosinův syn Jaroslav, který byl historikem. Jazyk Kosinových memoárů je i zde starobylý, což potvrzuje nejedním jeho výraz. Na prvních pěti stranách 4. kapitoly se například najdou slova jako *židlice*, *formanské vozisko*, *žebřinovec*, *příbylci*, *ouborek*, *štopička*, *exámen*, *kravice*, *sýrec*, *vstaviti*, *choutka*, *tipek*. Jak bylo řečeno, Kosina byl ctitelem veleslavinského jazyka.

Působení v Praze a poslední léta v Olomouci

Po deseti letech, roku 1877, byl J. E. Kosina jmenován zemským školním inspektorem v Praze. Svému důvěrnému příteli Františku Bartošovi o pražském období v dopise tehdy sdělil: „*Nepoznávám sám sebe, pryč humor. Deně sedám ku stolu, abych něco nesmrtelného svěřil papíru, a nic. Všechno svět mě mrzí. Kéž jsem nikdy neopouštěl Olomouc.*“

Roku 1894 se Kosina jako důchodce do Olomouce vrátil a zde také 11. prosince 1899 zemřel. Byl pochován na starém hřbitově U Dřevěného zvonu, po jeho likvidaci byly jeho ostatky převezeny do rodinné hrobky v Lázních Bohdaneč v Čechách. Jeho hrob jsme v Bohdanečích marně hledali, paní na obecním úřadě, jež má správu hřbitovů na starosti, nám neposkytla žádnou hodnověrnou informaci. Kosinova ulice se však v Bohdanečích nachází. Za svého prvního pobytu v Olomouci bydlel Kosina v kanovníckém domě v Křížkovského ulici 6 v prvním poschodí. Hudební skladatel Pavel Křížkovský zůstal v přízemí. Později zde bydlel rovněž Jaroslav Durych.

František Všeticka (*1827) je literární teoretik, beletrista a překladatel. Zabývá se převážně českou, slovenskou, polskou a ruskou literaturou, ponejvíce jejich poetikou. Odbornou prací vyvažuje práci beletristickou a překladatelskou.

fvseticka@seznam.cz

Křížkovského 6, kde bydlel J. E. Kosina.
Foto: František Všeticka.

Morava na prvorepublikových školních výukových obrazech

Jarmila Klímová

V době první československé republiky nastala příznivá atmosféra pro vznik domácích školních obrazů, které měly být náhradou za pomůcky používané ve školách Rakousko-Uherska. Doposud převažovaly nástěnné tabule cizího původu, často nevalné didaktické hodnoty. U prvoučných školních obrazů, vydaných mezi válkami, si můžeme všimnout nepoměru v množství děl představujících různá území nového státu, konkrétně Moravy a Slezska.

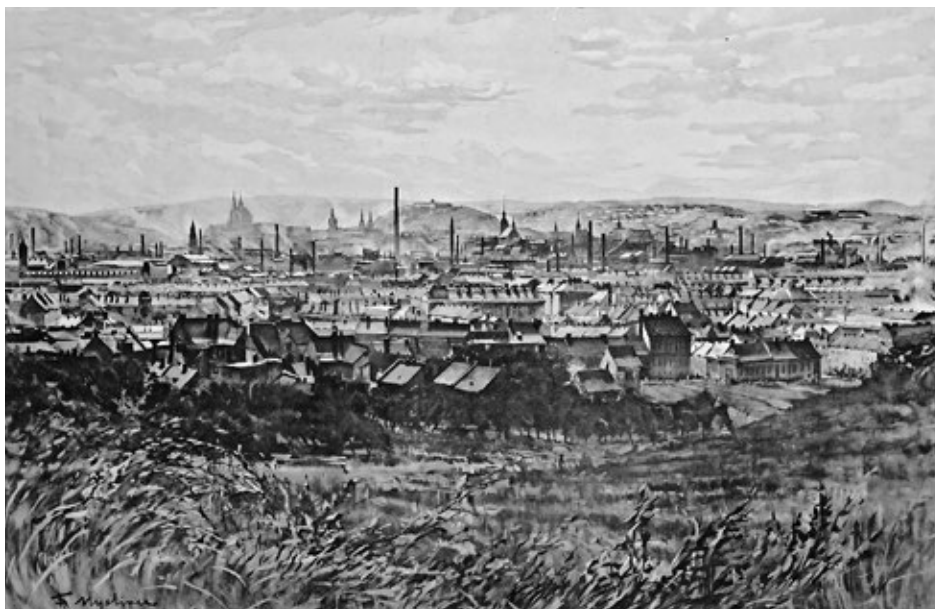
Začátkem roku 1919 docházelo k prvním poradám umělců a pedagogických znalců, kteří plánovali vydat v Ústředním nakladatelství a knihkupectví učitelstva československého původní obrazové pomůcky pro české školy. Po mapové komisi byla vytvořena komise pro vydávání přírodopisných obrazů (*České zoologické obrazy*), pak obrazů pro dějepis (*České historické obrazy*). V březnu 1920 byla svolána komise pro obrazy k vyučování prvouce a vlastivědě, kde byla nečeskost pocíťována velmi palčivě. Důležité místo zde zaujal Josef Pešek (1872–1924), v té době ministerský rada. Propagoval prvouku spojenou s naukou o domovině a širší vlastivědu, kterou chtěl mít zpracovánu podle okresů pro celý stát. Po smrti Josefa Peška převzal vedení projektu Josef Tůma (1865–1933) a Josef Patočka (1869–1951).

Tvůrcům edice nelze upřít snahu o nalezení co nejlepších umělců a o dobré zpracování témat. Zlepšení nastalo poté, co přestala být přejímána hotová umělecká díla a byli oslovováni malíři se vztahem k místům, o nichž měly obrazy pojednávat. Schvalovací proces byl vícestupňový. „*Skoro každý obraz [...] prochází nejméně třikrát komisi znalců: jako skizza, jako hotový obraz, jako připravená reprodukce. Umělecky nejde se dále, než že se posuzuje; ve věci však se opravuje, mnoho opravuje, často tolik, že se až vyčerpává trpělivost umělců. V těžkých případech je nutno docela uměl-*

ce odborně věsti, doplňovat jeho znalosti, opatřovat literární i obrazové pomůcky. Nemenší pozornosti třeba k tomu, aby podnik udržel svůj vyšší směr a při tom vyhovoval pedagogickým potřebám školy. Konečně s touž péčí přistupuje se k reprodukci [...]; dílem kreslí umělci na kámen sami, dílem provádí se kresba a zkoušení barev pod kontrolou jejich aneb osvědčených znalců tak dlouho, až přiblíží se originálu, pokud vůbec možno.“

Edice *Československá prvouka a vlastivěda v obrazech* z let 1923–1949 obsahovala ve výsledku 67 obrazů, z nichž však jen tři zobrazovaly konkrétní regiony Moravy a žádný se nevěnoval Slezsku. Přednost dostala témata ze Slovenska (14 obrazů) a Podkarpatské Rusi (20), kde tento typ učební pomůcky zcela chyběl. Obrazy edice byly totiž využívány na celém území tehdejší Československé republiky, byly opatřeny českými, slovenskými i rusínskými popisky. V typickém rozměru 63 × 95 cm byly schvalovány pro školy obecné a měšťanské s vyučovacím jazykem československým a pro obecné a měšťanské školy s vyučovacím jazykem německým. Byly přínosem v nauce o domovině – nejen o rodném kraji, ale i o jiných, mnohdy vzdálených a málo známých územích celé vlasti. Hodily se pro vyučování vlastivědné, ale i pro zeměpis, ženské ruční práce při nauce o krojích a pro výchovu uměním. Pro řadu školních dětí to bylo také první setkání s uměleckým dílem od významného malíře.

Ještě v jednom z prvních návrhů na soubor původních prvoučných obrazů z roku 1903, který chtěl zachytit život venkova a krajinný ráz Čech, Moravy a Slezska, měla být budoucí Země moravskoslezská zastoupena více, a to tématy *Dobývání brambor* a *Smíšený les* (Slezsko), *Zimní zábavy dětí* a *U potoka* (Slovácko), *Les v zimě a dřevaři* (Valašsko), *Ves za jitra*, *Pole na jaře* a *Žně* (Haná).

František Myslivec: Celkový pohled na Brno. Tisk, 1932.
Foto: archiv MKP.

Antonín Zhoř:
Valašský kroj.
Tisk, 1939.
Foto: archiv MKP.

Antonín Zhoř:
Hanácký kroj.
Tisk, 1934.
Foto: archiv MKP.

Do prvoučné edice v roce 1920 rozpracoval Josef Pešek návrh deseti obrazů. Z Moravy to měly být *Žně na Hané*, *Salašnictví v Beskydech* a *Tovární dvůr na Ostravsku*. Z nich byly tiskem vydány jen první dva, zpracované malířem Adolfem Kašparem (1877–1934), a později zařazeno Brno od brněnského krajináře Františka Myslivce (1890–1965). Z obrazů bez konkrétního regionu je možné přiřadit (podle dětských slováckých krojů) školní obraz *V lese* od malíře Stanislava Lolka (1873–1936).

V době, kdy se intenzivně pracovalo na projektu edice učitelského nakladatelství, zaznamenal nedostatek prvoučných obrazů pro všechny části ČSR také výrazný představitel brněnské kultury, malíř, spisovatel a redaktor Antonín Zhoř (1869–1965). Vytvářel tyto učební pomůcky od 20. do 40. let, do roku 1939 je také vydával vlastním nákladem. Jako učitel z praxe dokázal najít témata, pro něž didaktické obrazy chyběly. Nabízel školám sérii *Charakteristické vesnice* (česká, moravská a slovenská) a obrazy tří hlavních zemských měst (Brno, Bratislava a Užhorod).

A. Zhoř považoval za vhodné své vlastivědně-zeměpisné obrazy doplnit kresbami nejvýraznějších krojů pod souhrnným názvem *Československé lidové kroje* – celkem 12 obrazů, z toho čtyři s moravskými kroji (vlčnovský, velecký, valašský, hanácký), vyšlo ve 30. letech. Na rubu jsou nástěnné tabule opatřeny texty o regionech a částech kroje. Zhořovy národopisné obrazy se používaly k výuce zeměpisu a vlastivědy a udržely si svou kvalitu i po roce 1945.

V kontextu s celostátně řízeným počinem edice prvoučných obrazů stojí Zhořova snaha určitě za zmínku. Třemi soubory promyšleně plánovaných výukových tabulí, v nichž neopomněl rodnou Moravu, přispěl k prvoučnému a vlastivědnému vzdělávání své doby.

Jarmila Klímová (*1959) pracuje v Muzeu Komenského v Přerově. Zabývá se dějinami školství, její specializací je historie a vývoj školních obrazů jako učební pomůcky.

klimova@prerovmuzeum.cz

Stanislav Lolek: *V lese*.
Tisk, 1928. Foto: archiv MKP.

„Vypočítejte, kdy zemřel Komenský“ aneb J. A. Komenský v učebnicích matematiky i jiných předmětů

Marta Konířová

Jan Amos Komenský je významnou postavou nejen české historie, a proto se již v minulosti stal součástí učiva základních (obecných a měšťanských) a středních škol. Nikoho zřejmě nepřekvapí, když údaje o Komenského životě či úryvky z jeho děl nalezneme v učebnicích takových vyučovacích předmětů jako jsou dějepis, pedagogika či český jazyk. Zato například v učebnicích matematiky by setkání se jménem Komenského očekával pravděpodobně jen málokdo. Jak napovídá název článku, přesto je to možné, a nejen tam. Následující text ve stručnosti seznamuje s několika příklady užití Komenského jména, životopisných dat či jeho vyobrazení v učebnicích matematiky, výtvarné výchovy a zeměpisu z první třetiny 20. století.

Matematika

V letošním roce si připomínáme 350. výročí úmrtí J. A. Komenského. Ke dni Komenského úmrtí se rovněž vztahuje slovní úloha z *Třetí početnice pro nejvyšší stupně školy obecné, hlavně ménětřídní*, kterou sepsali učitelé Jan Kozák a Jan Roček. Celé její zadání zní v prvním vydání takto:

„Jan Amos Komenský, slavný učitel český, narodil se 28. března 1592 a zemřel jsa stár 78 let 7 měsíců 27 dní; kdy zemřel?“

Údaj o 27 dnech je přitom tiskovou chybou. Je zajímavé, že tato chyba zůstala zachována ještě v několika následujících vydáních a teprve potom byla opravena.

O aktualizaci obsahu jiné své početnice se titíž autoři přitom starali mnohem pečlivěji. Jde o *Druhou početnici pro školy obecné, ménětřídní i více třídní*, ve které je v oddílu „násobení pěti“ názorný obrázek dokládající, že pětikoruna se rovná pětkrát jedné koruně. V každém vydání jsou u tohoto příkladu otištěny aktuálně platné mince či bankovky. Takto se do vydání z roku 1923 dostala i pěti-

korunová státočka, na níž je vyobrazen Komenský. Tato státočka platila od roku 1922 (proto ona aktualizace ve vydání z r. 1923) až do roku 1926. Poté došlo opět ke změně a v následujícím vydání učebnice z roku 1927 je již opět jiná pětikoruna, tentokrát mince.

Vyobrazení Komenského lze nalézt také v příručce pro učitele *Kterak využití okolí žákovia při počtech a měřictví* od F. Venclů z roku 1931. Na této barevné ilustraci stojí Komenský u cesty, po které kráčí chlapec a dívka směrem k budově v pozadí, pravděpodobně ke škole. Ilustrace je nadepsána *Dlaždičkový obraz na naší škole* a dlaždiček (jejich rozměrů a plochy) se týkají rovněž i některé úlohy uvedené v příručce.

Zeměpis

Přestože je J. A. Komenský autorem mapy Moravy, nelze očekávat zařazení této mapy do školních zeměpisných atlasů. Otištění její ukázky v prvorepublikovém středoškols-

Jméno Komenského vyvedené dvoubarevným zdobeným písmem. Zdroj: *Moderní latinka nápisová* (1921).

Vyobrazení Komenského na ilustraci nadepsané *Dlaždičkový obraz na naší škole*. Zdroj: *Kterak využití okolí žákova při počtech a měřictví* (1931).

ském *Historicko-zeměpisném atlasu školním starého, středního a nového věku* A. Balcara a F. Kamenička je naopak pochopitelné, neboť v tomto případě nejde o zeměpisné, nýbrž dějepisné vyučování.

Autoři zeměpisného *Rácova Atlasu pro školy obecné* z počátku 20. století spojili své dílo s Komenským nikoliv prostřednictvím mapy, nýbrž skrze ilustraci na deskách atlasu. Komenský zde ovšem není vyobrazen jako kartograf, ale jako učenec sedící u velkého glóbusu. Před glóbusem pak stojí chlapec a dívka, přičemž dívka drží v ruce právě

Rácův atlas. V pozadí je naznačena Praha a vystupuje hora Říp. Je otázkou, zda růžový keř v pravé části ilustrace má pouze dekorační funkci, anebo odkazuje k určitému místu rovněž spojenému s J. A. Komenským, totiž Růžovému paloučku.

Výtvarná výchova

V minulosti bylo obvyklé nechat si drobné tiskoviny jako například pozvánky, nápisy, letáky atd. vytisknout v tiskárnách anebo je napsat ručně, ať už odborníkem, anebo osobně. I proto se dříve při výuce psaní tolik dbalo na nácvik úhledného i ozdobného písma a různá písma byla také součástí výtvarné výchovy. Mezi příručkami a sbírkami vzorů a předloh pro výtvarnou výchovu nalezneme i brožuru B Korbela *Moderní latinka nápisová (okrouhlé písmo, nakloněná rondka, moderní písma zdobená)*, která byla ministerstvem školství a národní osvěty v roce 1921 schválena pro státní průmyslové školy a živnostenské školy pokračovací.

Použití uvedených písem je tu demonstrováno na rozmanitých citátech, názvech a také jménech řady osobností. Jsou mezi nimi kupříkladu T. G. Masaryk, Karel Hynek Mácha, Jan Hus a samozřejmě také Jan Amos Komenský. Jeho jméno je v brožuře vyvedeno dvakrát, z toho jednou za použití dvoubarevného zdobného písma.

Ačkoliv jsou uvedené ukázky vždy pouze malou částí z celé učebnice, přesto jsou zajímavým dokladem obsahu i formy tehdejší učebnicové tvorby.

Marta Konířová absolvovala obor Informační studia a knihovnictví FF Masarykovy univerzity v Brně. Nyní pracuje v Muzeu Komenského v Přerově, kde spravuje sbírkový fond historických učebnic. Zabývá se také dějinami školních knihoven v době Rakouska-Uherska a první republiky.

konirova@prerovmuzeum.cz

Komenský a budovy škol

Několik příběhů z Olomouckého kraje

Helena Kovářová

S portrétem Jana Amose Komenského jsme se všichni setkali již ve školních lavicích, ale někteří jej vidali každý den při cestě do školy a možná ani netušili, že důvěrně známá socha před vchodem, busta, reliéf či sgrafito na budově skrývají zajímavý příběh. Pojďme se nyní blíže podívat na několik příkladů z Olomouckého kraje.

Přerov

Spojení Učitele národů s bezprostředním okolím sídla vzdělávacích institucí dnes nikoho nepřekvapí. Kde je jeho počátek? Objednavatelem prvního pomníku, jehož součástí byla socha Komenského, byl Spolek moravských učitelů, kteří patřili mezi horlivé popularizátory jeho myšlenek a díla. Plastika Tomáše Sediana zobrazovala Komenského jako učitele se žákem a byla slavnostně odhalena v roce 1874 v Přerově. Díky několikerému stěhování v rámci města stávala dlouhé roky poblíž škol (1892–1913 v parčíku u gymnázia; 1913–1951 mezi tzv. školskými paláci, tedy budovami obecných a měšťanských škol v Přerově). Dnes se nachází před evangelickým kostelem.

Olomouc

Málo známá je další socha Učitele národů, která se objevila jen krátce po přerovském pomníku, ale tentokrát v duchu německé tradice vnímání Komenského. Na nové budově německé vyšší reálky v Olomouci (dnes ZŠ Komenius) byly v době slavnostního otevření v roce 1875 v úrovni druhého patra umístěny plastiky symbolizující čtyři životní síly, které vytvořil sochař Ernst Melnitzky. Komenský se zde nacházel po boku Johanna Keplera,

Justuse von Liebiga a Alexandera von Humboldta. Sochy byly z fasády školy odstraněny kvůli špatnému stavu v období protektorátu.

Tovačov

V českojazyčném prostředí hrály důležitou roli oslavy třístého výročí narození Jana Amose Komenského v roce 1892, díky nimž se rychle rozšířilo povědomí o této světozně proslulé osobnosti. Některé obce se pak rozhodly ozdobit jeho podobiznou novostavbu školy. Například v Tovačově byla v roce 1896 socha učence v dlouhém plášti

Socha učence v Tovačově. Foto: Ladislav Novák.

s knihou v ruce postavena do výklenku pod střechou nové budovy chlapecké měšťanské školy. Ačkoli z dnešního pohledu vnímáme spojení Učitele národů se vzdělávací institucí téměř jako klisé, na přelomu 19. a 20. století to mohlo vyvolávat spory.

Bystročice

V obci Bystročice se v roce 1894 proti záměru umístit bustu Komenského do štítu nad hlavní vchod nové školy razantně postavil místní farář, neboť v té době pro něj představitel české reformace nebyl akceptovatelný. Návrh nahradit tohoto „neznaboha“ Cyrilem a Metodějem občané odmítli, jejich plastiky již byly před kostelem i v jeho interiéru. Kněz proto zakoupil anděla strážného, ale ani druhý plán nebyl přijat a při svěcení budovy 26. srpna 1894 zůstalo místo prázdné. Busta Jana Amose Komenského zde byla slavnostně odhalena až 5. července 1914.

Uhřetice

Velký vliv na výzdobu fasády školy měl projektant. Budovu školy v Uhřetovicích (1905–1906) navrhl místní rodák, architekt František Skopalík, který měl vlastní ateliér ve Vídni a jeho nejznámějšími pracemi jsou státní hřebčinec v Písku a lázeňské divadlo v Luhačovicích. Osobně se znal s význačnými moravskými umělci a Uhřetice se tak mohou pochlubit bustou Komenského od sochaře Franty Uprky, která je umístěna ve výklenku nad vchodem školy.

Čechovice

Podobiznu Komenského jako učitele se žákem často doprovázelo heslo „*České dítě patří do české školy*“. Pro svou propagaci si je zvolili Ústřední Matice školská (zřizovala menšinové školy v německojazyčných oblastech) a Školský spolek Komenského ve Vídni (staral se o české školy v hlavním městě monarchie). Motiv se objevoval například jako nálepka na krabičce „*Matičné domácí zápalky*“. Ta posloužil roku 1912 jako inspirace pro výzdobu nové školy v Čechovicích (dnes součást Prostějova). Ve štítu budovy je umístěno sgrafi-

Oválný medailon Komenského na Skálové náměstí v Prostějově.
Foto: Helena Kovářová.

to, kde stejně jako na zápalkové nálepce přidržuje Komenský levou rukou knihu s nápisem „*České dítě patří do české školy*“ a jeho pravice spočívá na rameni chlapce, který na slogan ukazuje.

Dolní Studénky

Stejný text doplňoval bustu Komenského na pomníku slavnostně odhaleném roku 1905 před českou školou v Dolních Studénkách u Šumperka a charakterizoval snahu místních obyvatel udržet si vlastní identitu v převážně německé oblasti. Upravené heslo by se však dalo využít i pro další národnosti (např. německé dítě do německé školy), což by vystihovalo úsilí obyvatel sousední německé obce Králec o založení německé menšinové školy (1909). Spletitý vývoj soužití obou národností se odrážel nejen ve vývoji zdejších škol, ale také v osudech pomníku v Dolních Studénkách. V roce 1940 byl region součástí nacistické Třetí říše, proto dal místní správce školy a současně starosta pomník i s nápisovou deskou odstranit. Jeho části byly od roku 1946 zahrabány pod hromadou kamení

a hlíny poblíž školy. Po jejich znovunalezení v devadesátých letech byla busta nejprve uschována na půdě, poté restaurována a instalována v interiéru školy. Nápisová deska se v roce 1997 vrátila na své původní místo.

Prostějov

Větší počet vyobrazení Komenského na budovách škol pochází z doby po roce 1908, kdy se slavilo výročí vlády císaře Františka Josefa I. Vladař tehdy vyslovil heslo „*Vše pro dítě*“. V následujících několika letech vznikla řada tzv. jubilejních škol postavených v duchu panovníkova výroku k jeho oslavě. Umístění busty Komenského v této době nevyvolávalo kontroverzi, Komenský již byl součástí českého národního panteonu. Na fasádě jubilejní školy v Prostějově (1910, dnes Skálovo náměstí) jsou na průčelí budovy ozdobným prvkem oválné medailony s podobiznami Jana Amose Komenského, Tomáše Štítňého, Františka Palackého a Josefa Jungmanna doplněné ve štítech mozaikami s alegoriemi úrodné Hané. Fasádu navrhl architekt Karel Hugo Kepka, autorem štukatérské výzdoby byl Vladimír Pleský. Budova patří k reprezentativním stavbám Prostějova, které české obecní správa ukazovala oficiálním návštěvám a delegacím. V roce 1993 se stala kulturní památkou.

Jubilejní školy

Dalšími ukázkami jubilejních škol, kde se busty Komenského nacházejí nad hlavním vchodem, jsou Buk (1909) nebo Příkazy (1912). V poslední jmenované obci byla připojena i úvodní věta z jeho světově proslulé učebnice *Orbis pictus* „*Pojď sem dítě, uč se moudrým býti*“. Vznikaly také žánrové výjevy zobrazující Komenského jako učitele ve společnosti dětí, jako například reliéf na škole v Bílé Lhotě (1912–1913) nebo štukatérská práce ve štítu budovy v Lýskách (1915, dnes součást Přerova), kde Komenský stojí pod slovanskou lípou. Díla nezapřou inspiraci běžně dostupným grafickým materiálem Ústřední Matice školské a vídeňského Spolku Komenský, například pohlednicemi.

Kokory

Citát „*Pojď sem dítě, uč se moudrým býti*“ neztrácel na aktualnosti a popularitě. Nachází se také na štukovém reliéfu školy v Kokorách, která byla ve stylu rondokubismu postavena v roce 1925 podle plánů stavitele Antonína Bartoška z Přerova. Ten v té době prováděl stavbu okresního úřadu v Přerově (1924–1927, Smetanova ulice) navrženou pražským architektem Jaroslavem Stockarem ve stejném uměleckém slohu, který bývá nazýván také československým dekorativním stylem. Při svěcení školy promluvil místní farář o Komenském a jeho důrazu na náboženskou výchovu a vzdělávání.

Komenský na štukovém reliéfu školy v Kokorách. Foto: Lubomír Vyňuchal.

Šternberk a jeho okolí

Po vzniku Československé republiky byl Komenský vnímán také jako prorokem, který předjímá vznik samostatného státu. Tuto novou roli významně podpořil prezident T. G. Masaryk svým prvním proslovem k Národnímu shromáždění ČSR v prosinci 1918, který uvedl slovy: „*Věřím i já Bohu, že po přejití vichřic hněvu, hříchy našimi na hlavy naše uvedeného, vláda věcí Tvých k Tobě se zase navrátí, ó lide český!*“. Jedná se o parafrázi citátu z Komenského díla *Kšaft umírající matky, jednoty bratrské*. Výrokem se nechal inspirovat sochař Julius Pelikán při tvorbě reliéfu pro novou budovu české školy ve Šternberku (1923, Masarykova ulice). Komenský zde žehnal zástupu lidí, mezi nimiž je i matka pozvedající své dítě. Výjev doprovázel text: „*Vláda věcí tvých zas se k tobě vrátí, ó lide český!*“. Vznik a vývoj první české školy ve Šternberku, měste s výraznou převahou německého obyvatelstva, provázely vášně a svízele spojené s národnostními třenicemi. V roce 1932 v předvečer výročí vzniku ČSR byl reliéf potřísněn tmavou tekutinou. Ve stejném roce byl na upravené a rozšířené budově školy v nedalekých Dolanech (1932) umístěn podobný reliéf sochaře Julia Pelikána s nápisem „*Vláda věcí tvých, zase se k tobě vrátí – lide český!*“, kde je uspořádání kompozice figur podobné, jen zrcadlově obrácené. Zatímco reliéf v Dolanech je možné obdivovat dodnes, reliéf ve Šternberku byl odstraněn po připojení území k nacistickému Německu. Výzdoba fasády školy na Masarykově ulici ve Šternberku byla obnovena až po dlouhých čtyřiceti letech. V roce 1978 ji vytvořil šternberský rodák německého původu, malíř Wilhelm Zlamal. Zvolena byla technika sgrafita, které umělce proslavilo dříve (výzdoba haly olomouckého nádraží z roku 1960). K polopostavě Komenského s rozevřenou knihou na pozadí mapy střední a severní Evropy je připojen citát z jeho díla *Didaktiky*: „*Ať škola slouží a napomáhá budoucímu životu!*“.

Dalším příkladem spojení Komenského podobizny s budovou školy a jejím nejbližším okolím je pomník v Mohelnici z dílny sochaře Josefa Bajáka. Skulptura byla slav-

nostně odhalena roku 1960 před budovou školy v Mlýnské ulici (otevřena roku 1958). Postava učence v dlouhém plášti s knihou v ruce je návratem ke klasickému pojetí. Model sochy se nachází v interiéru školy v Bohuňovicích. Vznik díla byl nepochybně ovlivněn průběhem velkých oslav Komenského, které se konaly v letech 1956–1958, a k němuž v tehdejších zemích socialistického bloku vznikla kupříkladu řada známek s portrétem Komenského.

Šumperk

Přípravy oslav 400. výročí Komenského narození začaly již dlouho před jubilejním rokem 1992. Nová vlna připomínání významného pedagogického reformátora a myslitele patrně souvisí i s umístěním busty Komenského u hlavního vchodu do ZŠ Šumperk Sluneční, otevřené roku 1988. Kovová plastika je dílem sochaře Rudolfa Chorého a podle signatury vznikla již v roce 1986.

Tento článek je příspěvkem k letošnímu listopadovému výročí 350. výročí úmrtí Jana Amose Komenského, k nimž se chystá řada akcí v České republice a v holandském Naarendenu. Muzeum Komenského v Přerově mimo jiné připravuje zcela nový edukační program k výstavě *Tváře Komenského* (od března do listopadu 2020) a publikaci *Komenský ve sběratelství – filatelie, filumenie, filokartie* (katalog z muzejních sbírek), která vyjde na podzim.

Text si nekládl za cíl vytvořit úplný seznam vyobrazení Komenského. Autorka přivítá jakékoli doplnění informací ze strany čtenářů.

Helena Kovářová (*1975) vystudovala historii a muzeologii na Slezské univerzitě v Opavě. Od roku 1999 pracuje v Muzeu Komenského v Přerově. Specializuje se na komeniologii, historickou kartografií, dějiny školství a regionální dějiny.

kovarova@prerovmuzeum.cz

Adolf Kašpar školním dětem

Pavčina Janičková

Kdykoli si vzpomenu na první školní den a první třídu, vybaví se mi vysoký starší pan učitel, který vlídně a trpělivě přistupoval k nám, malým neposedným žáčkům. První kniha, se kterou jsme se ve škole seznámili, na kterou jsme se těšili a jež mnohým z nás zůstane v paměti po celý život, byl slabikář. Jak ale vypadaly slabikáře v historii?

První slabikáře

Samotný termín „slabikář“ utvořil Jan Blahoslav, předchůdce Jana Amose Komenského, jenž také spolupracoval na prvním českém slabikáři, vydaném v Prostějově v roce 1547. V 17. až 18. století se z úsporných důvodů používala tzv. lístková abeceda – na dvou listech byla vytištěna abeceda a jednoduchý text, většinou zaměřený nábožensky. Listy se lepily na karton či prkénko s rukojetí. Protože byl na listu často vyobrazen kohout, nazývala se tato didaktická pomůcka ke čtení „kohoutek“. První státem schválený slabikář pochází z roku 1775 a od konce 18. století se rozšířila produkce slabikářů, což pravděpodobně souviselo se zavedením školní docházky – pro děti od 6 do 12 let – v roce 1774 Marií Terezií. Slabikáře dlouho vypadaly podobně, měly na začátku abecedu a po ní následovaly krátké články k procvičování čtení, většinou to byly úryvky z Bible. První slabikáře byly bez obrázků, protože by bylo nutné zhotovit dřevorezy nebo mědiryty, a to bylo nákladné a zvyšovalo to cenu knihy.

Ilustrované slabikáře

Zdařilý ilustrační doprovod textu je však důležitým prvkem a velkým pomocníkem při prvním čtení. První ilustrovaný slabikář u nás vyšel v roce 1899 a svými kresbami jej doplnil malíř Mikoláš Aleš, vydavatelem byl Jan Jursa spolu s Adolfem Frumarem. Tento slabikář se označuje od roku 1905 jako *Slabikář A*. První barevně ilustrovaný slabikář

byl vydán v roce 1913 a nesl název *Poupata*. Autorem byl František Kožíšek a ilustroval jej Alois Mudruška, známější je však s ilustracemi Marie Fischerové-Kvěčkové. V roce 1914 autorská dvojice Jursa–Frumar vydala druhý slabikář, doplněný novými didaktickými poznatky, jednalo se o *Slabikář B*. Pro kresebný doprovod Jursa oslovil svého krajana, bludovského rodáka Adolfa Kašpara. Díky Kašparovým ilustracím získal tento slabikář v roce 1914 první cenu v kategorii učebnic na výstavě knižních živností v Lipsku (Buchgewerbeausstellung) za nejlepší a neoriginálnější přístup. Podobně byl v roce 1977, opět v Lipsku, na mezinárodní výstavě knih oceněn Ota Janeček v soutěži, kde se hodnotilo 130 slabikářů z 31 zemí. Zajímavostí je, že po roce 1918 se na českých školách vyučovalo podle 26 různých druhů slabikářů v celkem sedmi jazycích – českém, slovenském, německém, polském, maďarském, rusínském a rumunském. Po roce 1948 byla vždy vydávána jen jedna centrální učebnice. U slabikářů bylo obvyklé, že měly několik vydání (s menšími obměnami) a malí žáci se z nich učili po několik desetiletí.

Spolupráce Jursa a Kašpara

Zastavme se ještě na chvíli u spolupráce Jana Jursa s Adolfem Kašparem. *Slabikář B* nebyla jejich první společná práce. S Janem Jursou se Kašpar znal z tzv. čtvrtěčnicků, což byl Kroužek přátel profesora Jana Voborníka, ve kterém se scházely osobnosti kulturního, vědeckého a uměleckého života jako například František Lexa, Jindřich Veselý, Josef Šejnost nebo Ota Bubeníček a Alois Kalvoda. Jan Jursa, který tehdy působil jako vydavatel a upravovatel českých učebnic při Ústředním ředitelství knihoskladů ve Vídni, oslovil na podzim roku 1910 malíře Adolfa Kašpara, aby doplnil svými obrázky první díl jeho trojdílné *Čítanky pro české školy obecné*. Kašpar ochotně souhlasil a již v červenci 1911

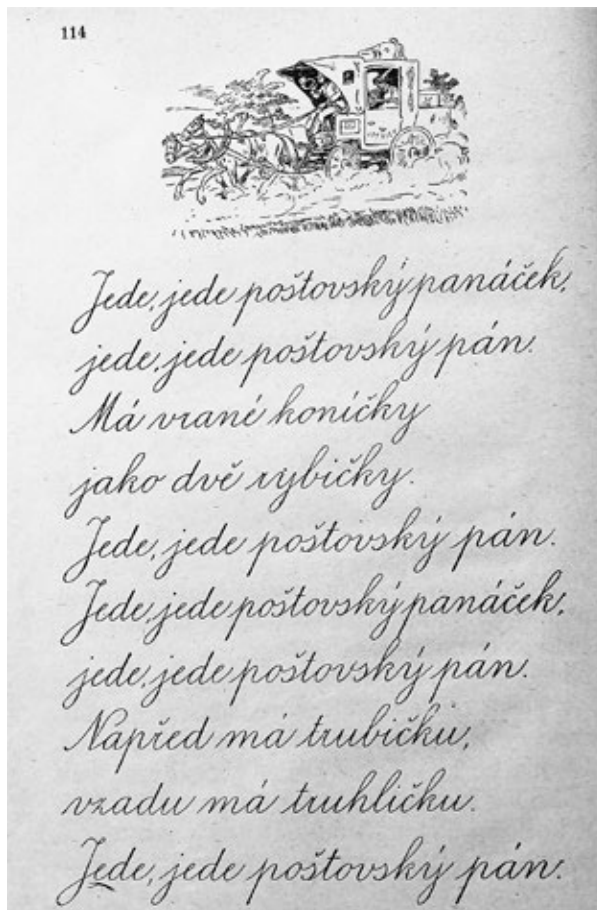
1911 poslal slíbené perokresby i barevné obrázky. Čítanka vyšla v následujícím roce a najdeme v ní celkem 35 perokreseb a tři litografie, ve kterých zobrazil život venkovských dětí v průběhu celého roku, jejich různé zábavy, práce na poli nebo na zahradě i školní povinnosti. S každým námětem si věděl rady, každý uměl osvěžit vlastním prožitkem, čerpal většinou z dětských vzpomínek. Znovu zde dokázal i to, jak dokonale ovládá zvířecí figuru.

Druhým jejich společným počinem bylo právě již výše zmíněné vydání *Slabikáře B* v roce 1914. Kašpar věděl, že tato práce bude těžší než Alšova. V čítance si mohl volně vybrat téma, ale zde byl obsah vázán na určitý děj, z něhož se dá vyvodit zvuk, hláska nebo slabika. Ve slabikáři byla použita moderní fonomimická metoda. Kašpar se tedy v ilustracích soustředil na běžný každodenní život, snažil se o co největší zřetelnost, a tak užil techniku perokreseb, z nichž část je kolorovaná, především jsou to scény z dětského nebo rodinného života. Ve slabikáři tak zobrazil husu s nataženým krkem, která syčí „sss“. Jinde zas nakreslil zkrehlou dívku, jak si podupává ve sněhu a dýchá při tom na obě ruce: „u, u“, nebo chlapce, který se krčí nad rozbitým džbánem a nařiká: „jé“, pacholka pohánějícího koně s fúrou sena: „o, ó“ či roztomilou a něžnou scénou, kdy děvčátka straší maminku: „bu bu“, a tak podobně. Najdeme zde i řadu zvířátek (kočiček, kuřátek a ptáčků), krajinných námětů anebo lokomotivu a auto či velikonoční a vánoční zvyky. Ve druhé části slabikáře je čítanka, kterou doplňují milé kresbičky, mezi nimiž je zachycen poštovní dostavník vezoucí poštu z Loštic na nádraží do Moravičan nebo loštický kostel). Sám Jan Jursa vzpomínal na kouzelné ilustrace Adolfa Kašpara takto: „A přece Kašpar i v těchto prostinkých obrázcích jeví se velikým umělcem. Krajina s majestátní lipou a větrným mlýnem, rybník s labutí a laní a kolouchy, široký obzor překlenutý duhou, zbořený hrad v měsíční záři i ten potok u lesa – to jsou obrázky plné kouzla a poesie.“ Psací písmo do slabikáře vyhotovil Bohumil Tožička. V původním vydání v roce 1914 byla na konci černobílá fotografie císaře Františka Josefa I. a začátek rakouské hymny. Po vzniku Československé republiky byla fotografie nahrazena československým

státním znakem a texty české a slovenské národní hymny. Ve vydání z roku 1922 je na přední straně předsádky fotografie prezidenta T. G. Masaryka.

Didaktické obrazy

K vyučování patří kromě učebnic a slabikářů také didaktické pomůcky, ať máme na mysli různé tabulky, modely

Poštovní dostavník vezoucí poštu z Loštic na nádraží do Moravičan, ilustrace A. Kašpara ve Slabikáři B z roku 1922. Foto: archiv MKP.

Adolf Kašpar: Žně na Hané.
Tisk, 1923. Foto: archiv MKP.

Adolf Kašpar: Salaš
na Beskydách, učební obraz
z edice Československá prvouka
a vlastivěda. Foto: archiv MKP.

nebo učební obrazy. Kořeny využití obrazu jako učební pomůcky můžeme vidět již v dílech Jana Amose Komenského, především v jeho spisu *Orbis pictus* (Svět v obrazech), kde zdůrazňuje důležitost principu názornosti a jeho uplatnění ve školní praxi. K výuce připojil i zrak, svými obrázkovými učebnicemi dal podnět ke vzniku nástěnného učebního obrazu. Málokdo asi ví, že Adolf Kašpar se uplatnil i v tomto oboru. Od roku 1922 vydávalo Ústřední nakladatelství učitelstva československého v Praze obrazovou sbírku *České historické obrazy*. V této edici byl jako devátý v pořadí vydán Kašparův akvarel *Poprava českých pánů na Staroměstském náměstí roku 1621*. Námět je barevně laděn do šedomodré barvy, která vystihuje a umocňuje atmosféru poprav, kontrast tvoří cihlově červený kat. Děj se odehrává na vyvýšeném popravišti, kde visí oběšenci, kat se chystá setnout hlavu odsouzenci a tomu přihlížejí církevní i státní úředníci, vojáci, jezdcí na koních i prostí měšťané. Jako inspirační zdroj Kašparovi posloužily dvě soudobé anonymní rytiny uchované v Muzeu hlavního města Prahy. Kašparův obraz byl didakticky považován za nejlepší z celé série.

Do edice *Československá prvouka a vlastivěda v obrazech* přispěl Kašpar obrazem nazvaným *Žně na Hané*. Rozměrný akvarel vznikl v roce 1921 v jeho letním sídle v Lošticích, ústředním motivem jsou široké lány zlatého obilí. V pozadí vystupuje silueta Olomouce, rozeznáme obrysy kláštera Hradisko, dómu sv. Václava, chrámu Panny Marie Sněžné nebo michalského kostela. V popředí jsou lidé v plné práci, ženy i muži kosí, svazují snopy a celé je to prostoupeno žhavými paprsky letního slunce. Do stejné edice patří i učební obraz *Salaš na Beskydách*, který vznikl o rok později. Opět jde o rozměrný akvarel, tentokrát ovšem zachycující jarní beskydskou krajinu. V popředí se pasou ovce, kterým bača hraje na fujaru, vedle pere žena v dřevěných neckách prádlo a další muž štípe šindele. Ve středu jsou dvě dřevěnice a pozadí tvoří kopce s hustými lesy. Oba učební obrazy neměly zobrazovat zemědělské práce, ale jejich úkolem bylo vyjádřit charakter českých a moravských krajů.

Mimo státní nakladatelství vydávaly učební pomůcky i jiné podniky nebo i soukromí nakladatelé. Olomoucký nakladatel Romuald Promberger, přítel a mecenáš Adolfa Kašpara, vydal pro školy sérii Kašparových obrázků *Národní typy lidové*, ve kterých jsou zastoupeny didaktické obrazy – *Plzeňáci od Boru*, *Typy z Dubrovniku*, *Dalmácie*, *Dalmatinci z okolí Splitu a Typy Tyrolské*. Ve svém nabídkovém katalogu z roku 1927 Prombergerovo nakladatelství a knihkupectví uvádí ještě tři další Kašparovy práce vhodné pro školní výuku, a to *Příjezd babičky na Staré bělidlo*, *portrét Boženy Němcové* a *Zamyšlení*.

Kašparova tvorba pro děti

Tím bych mohla svůj příspěvek o Adolfu Kašparovi zakončit, ale dovolím si ještě malou poznámku. Nelze alespoň nezmínit Kašparovu ilustrační tvorbu pro děti, mám na mysli zejména pohádky, povídky nebo soubory kreseb pro dětský časopis *Jaro*. Půvabné ilustrace, které jsou dětem srozumitelné a blízké, vytvořil pro Bartošovu *Kytici z lidového básnictví našim dětem*, vydanou již v roce 1904 Romualdem Prombergerem. Kniha byla přijata s nadšením a v roce 1907 byla doporučena zemskou školní radou v Brně všem školám obecným jako pomůcka při výuce prvouky, následně ji doporučila i zemská školní rada pro království České. Dětské knihy Kašpar ilustroval velmi rád, cítíme z nich lásku a porozumění, s citem se uměl vžít do křehké dětské duše. Většinu ilustrací vytvořil ještě před 1. světovou válkou, i přesto dodnes zůstávají pro mnohé z nás nezapomenutelné, a to jak po stránce výtvarné, tak po stránce pedagogické.

Pavčina Janíčková (*1976) je absolventka Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě, obor historie-muzeologie, působí ve Vlastivědném muzeu v Šumperku, kde spravuje fond Památníku Adolfa Kašpara v Lošticích.

pavlina.janickova@muzeum-sumperk.cz

„Kočující učitel“ a Slezan tělem i duší Viktor Heeger

Matěj Matela

„Nikdo jiný ve Slezsku nerozuměl duši lidu tak jako on, neboť procestoval otčinu křížem krážem a nechal na sebe působit citový život všech společenských tříd. ‚Hlubavým zrakem vnímám kraje vzdálené, leč celou svou duší domov můj.‘ Stál oběma nohama ve svém národě, srdečném a zemitém, [...] a pěl a básnil o věcech, které nikdo nedokázal tak skvěle vystihnout. Nazývali jej ‚slezským Roseggerem‘, já jej přirovnával ke Stelzhamerovi. Ve skutečnosti však není ani jedním, je to Heeger, nenapodobitelný slezský Viktor Heeger, kterého, stejně jako jeho literární dílo, zná a miluje celý národ.“

Každý, kdo se kdy pohroužil do studia dějin Jeseníků a podhůří, kdo se začel do místní beletrie či do historie místního sportu, na jeho jméno dříve či později bezpochyby narazil. Hloubat nad neuvěřitelně všestrannou a renesanční osobností Viktora Heegera se podobá až jakési symbolické pouti do samotné duše předválečných Jeseníků, jež pro něj představovaly alfu a omegu celého života i díla. Jeho soukmenovci (zdaleka ne pouze výše citovaný Erwin Weiser) jej vnímali doslova jako ikonickou postavu ztělesňující to nejlepší a nejzdravější z tohoto kraje, až se Heeger postupem doby dostal na pomyslný piedestal dokonalosti, z něhož dosud nesestoupil, a který do jisté míry brání objektivnějšímu pohledu na tohoto, bezesporu výjimečného, člověka. Pokusme se o Heegerovi v krátkosti povyprávět jako o člověku z masa a kostí, který dokázal obrovsky inspirovat, pomáhat potřebným, tvořit, ale rovněž vzbuzovat často poněkud kontroverzní dojmy.

Viktor Emanuel Heeger přišel na svět 28. dubna 1858 v Cukmantlu, dnešních Zlatých Horách. Jeho matka Anna byla původem z Frývaldova (Jeseník), otec Moritz, který pracoval jako lesní geometr, pocházel až z Horních Rakous. Právě on měl na formování malého Viktora zásadní podíl, učil jej zákonitostem přírody, umění kresby i vzta-

hu k domovině a místním lidem. Idylické dětství ovšem skončilo rokem 1864, kdy Moritz zemřel. Matka se třemi syny následně přesídlila do Opavy, kde Viktor další rok nastoupil do obecné školy, od roku 1872 pak navštěvoval vyšší školu reálnou. Na rodný kraj ale nezapomněl, každé léto trávil v heřmanovické (něm. *Hermannstadt*) hájovně, kde fořtoval jeho strýc Julius Schulz, jenž chlapci svou otevřenou náturou tolik připomínal zesnulého otce. Na chvíle strávené mezi hajnými a lesními dělníky, kteří do ticha ztemnělých hvozdů vyprávěli jadrným dialektem příběhy tajemné i veselé, vzpomínal Heeger do konce života.

Po studiích nastoupil na místo podučitele ve Velkých Heralticích (něm. *Groß Herrlitz*), roku 1879 byl přeložen do Bruntálu. „Před užaslým poutníkem otevřel se kruhový výhled, který se jen tak nevidí. Spatřil jsem vzdálené vrcholky hor, na severovýchodě v dálce tyčil se kostelík svaté Anny u Andělské Hory, zatímco na straně západní vykukoval kostel na Uhlířském vrchu. To bylo přivítání, drahý Bruntále, za něž se musí stále děkovat. Snad se staneš v mém životě skutečným údolím radosti,“ vzpomínal Heeger po letech na svůj příjezd do města, které se mu na řadu let stalo šťastným domovem. Přátelský mladík si záhy získal oblibu jak u svých žáků, jež kromě výuky němčiny, historie a zeměpisu brával na čerstvý vzduch poznávat skutečný svět, tak také mezi nadřízenými i váženými pány města Bruntálu, se kterými o večerech družně debatoval a veselil se v hostinci Stará pošta. Aktivně se zapojil do společenského dění, ať už v rámci okresního sdružení učitelů, jehož se později stal předsedou, či jako člen spolku dobrovolných hasičů, pěveckého spolku, německých turnerů a dalších. Aby pomohl ke zlepšení nuzné sociální situace více jak osmdesáti bruntálských děvčat a chlapců, sám ve volných chvílích obcházel příbytky svých spoluobčanů, kteří na bohuľibou sbírku přispívali oblečením, jídlem i hračkami. Potřebným

dětem, z nichž mnohé se často dokonce uchýlovaly k zebrotě, však Heeger získané věci nedával jako almužnu, ale vždy výhradně formou odměny za vykonanou drobnou práci (nosily dříví, odhazovaly snih apod.), aby v nich tímto způsobem vytvořil správné návyky a pomohl jim se začleněním do společnosti, čímž významně přesahoval stanovený rozsah své edukační působnosti.

Nezaháel ani ve sféře literární. Coby vášnivý nimrod založil roku 1885 časopis *Mährisch-schlesische Jagdblatt*, na jehož stránkách se věnoval lovu, rybolovu, přispíval sem ale také vtipnými příběhy psanými v nářečí, které na základě obrovské obliby čtenářů vyšly v roce 1888 v knižní podobě pod názvem *Geschichten vom alten Haiman*, česky Příběhy starého Haimana. Psal lyrické básně, jeho eseje vycházely i v celostátních periodikách. Kromě humoru a lásky k rodné hroudě je typickým rysem *de facto* většiny Heegerových beletristických děl starosvětský pohled na svět, z něhož plyne kantorská didaktičnost často přecházející v moralizování. Z jeho knih zároveň salá ona typická odevzdanost osudu a pokorné přijetí často tíživé

Viktor Heeger cobý vandrovní učitel spolku Nordmark. Zdroj: soukromá sbírka autora článku.

životní reality, s níž se setkáváme v románech z vesnického prostředí. Lze tedy říci, že Heeger tvořil v duchu svérázného slezského ruralismu (namátkou titul *Köpernikel und Arnika* z roku 1909).

Svébytnou kapitolu Heegerova života pak představuje láska k lyžování, k němuž se dostal skrze další ze svých vášní, přes turismus (v červenci 1882 se např. pokusil pokořit Großglockner, neúspěšně, rok předtím se radami podílel na vzniku Moravsko-slezského sudetského horského spolku). Když si v polovině 80. let v časopise *Der Tourist* přečetl o skandinávské vymoženosti zvané ski, jako milovník zimy se rozhodl novinku vyzkoušet – z Osla si objednal pár lyží, s nimiž první sjezdářské pokusy činil na mírném svahu v parku bruntálského zámku. Kolemjdoucí, kteří kvůli sněhové pokrývce neviděli lyže, jen kymácejícího se a padajícího člověka, nespatořovali tehdy v panu učiteli průkopníka sportu, který se pro Jeseníky stane do pár let tolik typickým, ale někoho, kdo požil více alkoholu, než je zdrávo.

K onomu vrávorání však mohlo přispět i příjemné motání hlavy způsobené rozvíjející se známostí s půvabnou

Dobová pohlednice zachycuje Viktora Heegera krátce před jeho odjezdem do Opavy, a zároveň tedy v posledním roce jeho života. Zdroj: soukromá sbírka Lukáše Abta.

Viktor Heeger před svou gräfenbergskou pevností v obklopení milované rodiny. Zdroj: soukromá sbírka autora článku.

dcerou továrníka Wursta Theresií, již pojal za manželku v srpnu 1887. Následujícího roku se manželům narodil syn Hermann, o dvě léta později pak dcera Anna Maria. Heegerovi se dařilo i v životě profesním – jak píše *Opavský Týdeník* v červenci 1889, „prozatímní učitel Viktor Heeger [byl] jmenován definitivním učitelem měšťanské školy v Bruntále“. Idylický život však ukončil tragický rok 1892. V červenci Theresie zemřela na horečku omladnic (poporodní horečka), zanedlouho po ní odešla i dcerka Greta. Aby nebyl všem neštěstím konec, v této době Heegera navíc postihlo onemocnění hrtanu, které způsobilo, že se musel vzdát svého milovaného učitelování. V březnu 1893 se tak mladý vdovec, jenž pozbyl dřívějšího elánu, rozloučil s Bruntálem a spolu s dětmi se odstěhoval do Brna (ještě předtím stihl v Olomouci založit Spolek moravsko-slezských lyžařů). V Brně se za dvě léta opět oženil (za manželku si vzal Bertu Thielovou) a začal se angažovat v politice – v březnových volbách roku 1897 byl dokonce za Německou národní stranu (něm. *Deutschnationale Partei*) zvolen poslancem Říšské rady, kde zastupoval poměrně rozsáhlý obvod Frývaldov–Bruntál–Krnov–Město Albrechtice–Horní Benešov.

Heegerovo nedlouhé angažmá ve vysoké rakouské politice představuje dosud málo zmapované období jeho života, o to více si ale zaslouží pozornost. Že se jednalo o léta v řadě ohledů divoká, kdy to v poslaneckých lavicích doslova vřelo, svědčí útržky z německého i českého dobového tisku: „*Posl. Heger* [správně Heeger – pozn. autora] *vzal prkno, které si přinesl a žene se na Abrahamowicze,*“ reflektují *Národní noviny* v listopadu 1897. Politické vody tehdy značně čeřila otázka národnosti, která se pro stagnující monarchii začala stávat poměrně závažným problémem. Do debat na dané téma se aktivně zapojil i Viktor Heeger, který se již od mládí netajil poměrně silně nacionálními postoji. Zatímco „mezi svými“ v jesenických horách mohl své hrdé a často nekompromisní německví prezentovat vcelku nerušeně a otevřeně, ve Vídni se v tomto ohledu situace podstatně ztížila, neboť v lavicích sněmu zasedali přirozeně i poslanci slovanské národnosti. S nimi se Heeger potýkal prakticky od počátku, kupř. v otázce českého státního práva, proti němuž brojil z pozice slezského Němce, který nemá zájem stát se ve vlastní zemi příslušníkem menšiny.

Heegerův radikální nacionalismus však nešel jen proti Slovanům, ale svými velkoněmeckými stanovisky se dokonce ocitl v opozici i vůči samotné habsburské koruně: „*Posl. Heeger volal, že Němci z východní marky budou se stále utíkati do náruče matky Germanie. Postavení jejich jest prý nesnesitelné,*“ píšou *Lidové noviny* v září 1899. Na turnerské slavnosti ve Frývaldově rok předtím měl pak glorifikovat Bismarcka a vyzývat přítomné, aby svoji německost hájili i pěstí. Kvůli podobným výrokům čelil trestnímu stíhání za pobuřování proti státním úřadům a vládě. Ostré hrany disputací i vlastního radikalismu však nejednou dokázal obrousit svým pověstným smyslem pro humor. Když se např. v prosinci 1899 neněmečtí poslanci při vyvolávání svých jmen místo oficiálního „hier“ hlásili z lavic ve své rodné řeči (Maďaři „jelen“, Slovinci „tukaj“ apod.), nacionalista Heeger hrdě zahalasil „zde“, čímž vyvolal smích napříč celou sněmovnou.

Je pravda, že otevřené útoky vůči příslušníkům jiných národností představovaly tehdy v podstatě denní chléb

na všech stranách – ostatně Češi za Němci nikterak nezaostávali, stačí se začíst do dobových dokumentů. Faktem ovšem zůstává, že některá Heegerova doložená vyjádření (v době jeho mandátu, ale i v průběhu dalších desetiletí) skutečně přesáhla únosnou mez, a to i tehdy, opustíme-li dnešní, poněkud liberálnější optiku, která (poučena tím, co s sebou nacionalismus v minulém století přinesl) vnímá halasná národovecká prohlášení se značnou rezervou. Heegerova averze vůči českému živlu v monarchii totiž párkrát opustila i obvyklé vody animozity mezi Němci a Čechy, tolik typické pro přelom 19. a 20. věku, a ocitla se v rovině čistého šovinismu. Ať už míře pravdivosti dobového tisku přikládáme větší či menší váhu (některá česká obvinění Heegera jsou přece jen poněkud nadnesená), jisté je, že Čechy byla tato postava ve své době vnímána nadmíru negativně („potřeštěný spisovatel“), až na pár výjimek, mezi něž patří např. kladné hodnocení jeho literární tvorby ve *Věstníku Matice Opavské* („pozorovatelský talent i schopnost dobrého vypravěče“) z roku 1933. V rámci objektivity je však nutno uvést, že když se Heeger roku 1900 dobrovolně vzdal svého poslaneckého mandátu (z osobních důvodů), opavský německý tisk to přisuzoval faktu, že se zpronevěřil svým věrně německým zásadám (!) a odmítl některá antiklerikální stanoviska své strany (programové výpady proti Římu musely pro věřícího Heegera představovat značný problém od samého začátku). Tento rozpor opět podněcuje další diskusi na téma „Heeger–politik“.

Heegerovo politické myšlení na jeho jinak ohromném a uctyhodném díle i odkaze každopádně může zanechávat určitou pachutí, nikoliv pouze z pohledu českého či polského vnímání, ale i prizmatem pokrokově a smířlivě uvažujícího Němce – tehdejšího i současného.

Do prvních let 20. století vstoupil Heeger opět coby kantor, tentokrát však jako tzv. *Wanderlehrer*, tedy doslova kočující učitel – jednalo se o pedagogy nesvázané s konkrétní institucí, často ani s vyučovacím oborem. Nejprve působil pod patronací spolku Nordmark v Olomouci, roku 1903 přesídlil do Štýrského Hradce, odkud se vrátil

o šest let později a usadil se opět v Opavě. Když mu Slezský zemský sněm udělil roku 1910 značnou finanční částku na vlastivědná bádání (slovanští poslanci tehdy na protest opustili sál), dostalo se mu mnohem většího prostoru literárně tvořit. Roku 1912 stál u založení selského divadla na Rejvíze (něm. *Reihwiesen*), jeho oblíbené rozverně kusy inspirované životem jesenických horalů a tradičně psané v nářečí se dokonce hrály až ve Vídni. Za války se s iniciativností sobě vlastní podílel na založení sbírky pro raněné vojáky, které rovněž navštěvoval v nemocnicích. Vznik ČSR pak vnímal jako jednu z největších tragédií.

Poté, co mu v září 1920 zemřela druhá žena, rozhodl se Opavu opět opustit a nalézt ztracenou životní rovnováhu v tichu hor. Jako ideální místo zvolil Gräfenberg (dnes Lázně Jeseník), kde se zabydlel v tzv. Koppenhausu, dodnes stojící dřevěné budově postavené ve švýcarském stylu, odkud se naskýtá jedinečný pohled na masiv Jeseníků. Zde kromě tolik potřebného odpočinku samozřejmě také psal – do *Deutsche Post* posílal od ledna 1922 legendární fejetony s názvem *Koppenbriefe* (listy z Kopy), v němž se

Specifickou tvář „Starého z hor“ není těžké mezi rejvízkými ochotníky poznat. Zdroj: soukromá sbírka autora článku.

svým květnatým a živým jazykem vyjadřoval k nejrůznějším tématům, od veselých příhod s domácími mazlíčky až po absurdní situace s lázeňskými hosty. Samozřejmě nechybí jeho specifický humor a nadsázka: „Proč jsem s napsáním dalšího dopisu z Kopy tak dlouho otálel? Hlavní důvod je Vám, pane redaktore, dobře znám, nehodlám jej zde však přetřásat. Druhou příčinou mého mlčení je poznání, že každé jídlo, i to nejlahodnější, stává se nechutným a nepoživatelným ve chvíli, kdy je podáváno příliš často. A třetí důvod dli se mnou právě teď v posteli, neb jsem si totiž před nějakým časem pro změnu zlomil zadní končetinu, a učinil tak poznání, že starý osel je mnohem tvrdohlavější než mladý. Mé děti, mí drazí přátelé, můj ošetřující lékař, ti všichni mi radili, abych ve svém věku už lyžování pověsil na hřebík. Sám jsem si při každém cvičení povšiml, že staré kosti se již k této zábavě připojit nechtějí, avšak starý osel s jezevčíkem se nevzdával, ve svých šestašedesáti letech si chtěl zahrát na švarného jinocha a nezničitelného chlapíka, až v konci

Divka osvěžující se u pramene Viktora Heegera, zřejmě rok 1938.
Zdroj: Atlas jesenických pramenů.

[...] ležel na zmrzlém sněhu a nyní, v prašanu jemného perli, konečně dospěl k závěru, že pro nastávajícího sedmdesátníka je křeslo poblíž teplých kamen mnohem pohodlnější než jízda po zmrzlém sněhu.“ (15. 3. 1924). Heeger ve svých listech zároveň nezapře přírodního lyrika, celoživotního básníka, jenž se rád nechá unášet krásou okolní krajiny: „A kdo křupavým sněhem pod břízami, jež se ohybají pod jinovatkou, a stříbrem ztěžklými smrky kráčí z Jeseníku k mému hradu, z jehož ledem pokrytého cimbuří pak uzří zimní zázrak prosluněného dne, pak, stejně jako já, zajásá do své domoviny: Zima je překrásná!“ (28. 1. 1922)

V *Deutsche Post* dokázal ale mluvit i na vážnou notu, obzvláště tehdy, jednalo-li se o národnostní problematiku. Např. roku 1933 hřímá proti zákazu švabachu na československých školách („Obracím se na vás, rodiče našich německých dětí, buďte na stráž! Nedovolte za žádných okolností, aby byl na naše starodávné úctyhodné německé písmo spáchán atentát.“), jindy zase coby zapřísáhlý ctitel tradic stavi velkolepost německé kultury proti tomu, jak se umění vnímá „na prašivém newyorském Wallstreetu“. Pro německé Slezany, kteří v nově vzniklém státním útvaru bojovali o své místo na kulturním i politickém slunci, se tak Koppenhaus stal doslova Mekkou, v níž přebývá největší slezský básník a ochranitel tradic „před excesy modernismu“, starý dobrý *Koppenvater*, tatík z Kopy, jak si říkal i sám Heeger.

Na Gräfenbergu, kde dle svých slov prožil nejkrásnější chvíle svého života, přijímal návštěvy, lovil, hrál si se svými šesti vnoučaty, pozoroval koloběh přírody, a dokonce zde našel i třetí životní lásku v podobě vnučky Vincenze Priessnitze Zdenky Friedrichové, s níž si výborně rozuměl. Nomádký život naplněný tvůrčí prací si však postupně na sedmdesátiletém Heegerovi začal vybírat svoji daň v podobě srdečních potíží, kvůli kterým se v roce 1934 přestěhoval do Opavy, tentokrát již nastálo. Dne 5. srpna 1935 vydechl na nemocničním lůžku naposledy. O dva dny později spocínul za účasti stovek truchlících na opavském hřbitově, jeho hrob dodnes zdobí pískovcový náhrobek z dílny Engelberta Kapse. Heegerova pamětní deska na rodném domě ve Zlatých Horách, kterou její tvůrce Josef Obeth ozdobil

Mladý Viktor Heeger po boku své první ženy Theresie.
Zdroj: Der Altvaterbote, roč. 11, č. 15 (1958), str. 382.

reliéfem Praděda a hradu Koberštein (o němž Heeger tak poeticky psal), stejně jako žulový památník na krnovském Cvilíně padly za obětí vandalismu po druhé světové válce. Ulice nesoucí jeho jméno (Opava, Zlaté Hory, Jeseník) byly přejmenovány, Heegerův pramen poblíž jeskyně Na Pomezí byl srovnán se zemí kvůli výstavbě lesní cesty. Dnes lze památku tohoto velkého člověka našeho kraje uctít na tzv. Heegerově vyhlídce jižně od vrcholu Biskupské kupy insta-

lované v létě 2005 či na lázeňské promenádě kousek pod Koppenhausem, kde je od roku 2015 k vidění původní pamětní deska zasazená do kusu mramoru.

Vtěsnat barvitý život a šíři zájmů Viktora Emanuela Heegera do několika stran je zhoła nemožné, řada zajímavých informací nezazněla, zůstává ještě mnoho neprobádaných sfér a nevyřešených otázek. Nicméně ať už na život kočujícího učitele z Cukmantlu pohlížíme s obdivem k jeho nespornému talentu, či s vědecky kritickým přístupem i časovým odstupem literárního historika nebo politologa, jeho pomník zůstává nadále pevný, ba co více – mnohovrstevnatý odkaz spojený s touto velkou osobností dodnes představuje jedno z nejvýznamnějších kulturních dědictví nejen oblasti Jeseníků, ale i české části Slezska.

Samoto hor!

*Opět stanul jsem po časech trudných,
samoto hor má, na prsou tvých,
a vdechuji víru, naději,
vzduch
v radostiplnou, ztrápenou svou hrud'.
Ty Bohu blízká, co radost s tebou být,
jak rád mám ten milostiplný, svatý klid!
S pokorou klečíc zde v tvém světle dlím
však za slzu z oka mého kanoucí
já se nestydím.*

*Zahalen cele v půvab tvůj –
Osamělý horský hvozde – přijmi pozdrav můj!*

[báseň „Bergeinsamkeit!“ z roku 1920
přeložil a přebásnil autor článku]

Matěj Matela (*1992) se soustředí na střípky kulturního dědictví původního německého obyvatelstva Jeseníků, především vysokohorských oblastí. Zaměřuje se rovněž na výrazné regionální osobnosti či na místní protikomunistický disent. Působí jako odborný pracovník ve Vlastivědném muzeu Jesenicka.

matejmatela@seznam.cz

Tělesná cvičení na stavovské akademii v Olomouci (1727–1846)

Jiří Fiala

Období baroka bývá spojováno s leccíms, ale sport to bývá opravdu zřídka. Že by se ale za baroka „nesportovalo“, to ani zdání, ostatně dramatický pohyb je základním znakem barokního uměleckého stylu. Zanikly sice rytířské turnaje (zejména pod dojmem smrtelného zranění francouzského krále Jindřicha II. během turnaje 1. července 1559), přibývá ale jízďaren, míčoven a šermíren, budovaných již v renesanci. Právě šerm se v baroku s nástupem lehkých chladných zbraní – nejprve rapírů, poté kordů, tulichů, fletů či šavlí – stal bojovou disciplínou nejvíce pěstovanou, také s ohledem na nezbytnost sebeobranu při loupežných přepadeních a hájení šlechtické cti v duelech, panovníky ovšem zakazovaných a stíhaných. Oblibili si ho zvláště vysokoškolská studenta, jak mj. dokládají dobová vyobrazení této společenské vrstvy i náplň činnosti dávných studentských sdružení a spolků (zejm. německých buršenshaftů). Šerm byl součástí výuky studentů také na olomoucké jezuitské univerzitě.

Zdejšími studentům se poskytovala zpravidla jednou týdně odpolední či celodenní „recreatio“, zotavená, v rektorských diariích se však nepíše, co bylo její náplní. Víme jen, že profesori i studenti měli v oblibě „lusus pyramidae“, doslova „hra pyramidy“, což byl patrně nějaký předchůdce dnešního kulečnicku.

Situace se v Olomouci změnila se vznikem moravské stavovské akademie – šlechtické vysoké školy, na niž mohli být přijímáni, stačilo-li místo, i synové městské honorace, tzn. svobodných povolání, úředníků, bohatších měšťanů apod., později i příslušníci nižších společenských kruhů. Stalo se tak reskriptem císaře Karla VI. ze dne 26. března 1725; po vystavění budovy stavovské akademie podle projektu stavitele Johanna Kniebandla (dodnes dochované, Křížkovského 5) a jízďárny (v místech

jižní části pozdější Tereziánské zbrojnice) započala dne 1. května 1727 na akademii výuka. O zřízení akademie se zasloužil její první ředitel, hejtman Olomouckého kraje František Michael svobodný pán Šubiř, a finančně ji podporil v roce 1725 Šubiřův švagr, Leopold Antonín hrabě Sack z Bohuňovic, poslední potomek svého rodu, odkazem téměř celého svého majetku ve výši 30 693 zlatých 21 krejcarů. Pro jízďárnu věnovaly pozemek olomoucký magistrát a kapitula, jež hradily i náklady na materiál a stavební práce, na něž vysílaly své poddané; další výdaje hradili moravští stavové roční dotací 1 500 zlatých. Po dostavění jízďárny zůstaly ze Sackova odkazu 17 103 zlaté.

Vyučovalo se právům, živým jazykům (francouzštině, od roku 1815 italštině, od roku 1831 češtině), ženijnímu (tj. vojenskému) stavitelství, všeobecnému zemědělství (od roku 1824 i přírodním vědám), dále jždě na koni, rytířským dovednostem (do nichž se zahrnovalo házení kopím, střelba z muškety a šerm), jakož i tanci. Dělo se to k velké nelibosti jezuitů, kteří bránili světským chovancům konviktu (ubytovacího zařízení jezuitské univerzity pro šlechtické samoplátce a císařské alumny, tj. stipendisty) v návštěvě rytířských cvičení. Teprve reskriptem císaře Karla VI. z 15. října 1739 bylo představitelům jezuitské univerzity přikázáno, aby umožnili starším světským chovancům konviktu navštěvovat cvičení v jždě a mladším účastnit se lekcí francouzštiny. Další reskript, podepsaný dědičkou habsburského trůnu, panovnicí Marií Terezií 9. listopadu 1744, nařizoval, aby se rytířská cvičení konala v konviktu. Jezuité však na tento reskript nebrali zřetel, jak plyne ze stížnosti učitelů stavovské akademie z roku 1749, že do konviktu docházejí za svými soukromými žáky „pokoutní učitelé“ rytířských cvičení; teprve v roce 1777 byly učitelům rytířských cvičení v konviktu

stanoveny pevné platy, čím skončily stížnosti na nekalou konkurenci.

Neuer Brünnner und Titular-Calender [...]. MDCCXXXVIII, Brünn 1737, s. 19, pasáž věnovaná stavovské akademii v Olomouci: „Při vysoce chvályhodnými pány stavy zřízené akademii v Olomouci se nacházejí následující doktoři a profesori práva, jako pan Johann Gottfried Schweickhart, J. U. D. a královský profesor veřejného práva; pan Frantz Xaverius Schimkowsky, J. U. D. a královský, veřejný a řádný profesor práva; pan Frantz Johann Hayntz, J. U. D. a královský, veřejný a řádný profesor práva. Poté z mistrů exercicií: Inženýr pan Frantz Carl von Zirckendorff. Štolba pan Jacob Pivetz. Mistr řečí pan Daniel Joseph Tiller. Šermířský mistr pan Frantz de Levri. Taneční mistr pan Anton Leopold Guttieretz. Titulární mistři exercicií: Mistr řečí – vakátní. Šermířský mistr pan Andreas Benjamin Franktz (spr. Frantzk).“

Během válek o rakouské dědictví (1740–1748) zabrala budovu stavovské akademie i její jízdárnu podle zprávy ředitele stavovské akademie Josefa Skrbenského z Hříštětě armáda, v jízdárně se skladovalo obilí, byt učitele jízdy obsadil proviantní správce, stáje koní byly vyklizeny a ani šermírna nad stájemi nemohla být používána. Dne 19. července 1756 byla jízdárna stavovské akademii odebrána pro

Budova stavovské akademie v Olomouci v nynější ulici Křížkovského 5, postavená v letech 1724–1727, v níž akademie sídlila do roku 1777. Foto: Jiří Fiala.

vojenské účely (byla zde zřízena vojenská pekárna a poté zbrojnice) za náhradu 13 534 zlatých 32 krejcarů. Nová jízdárna byla v roce 1772 vybudována na Bělidlech (nyní Studentská ulice 6) na parcelách dvou domů, které moravští stavové odkoupili za 4 700 zlatých, celkový náklad na výstavbu nové jízdárny činil 8 869 zlatých. Budova jízdárny se dochovala dodnes, jejich prostor využívá prodejna parťového nábytku Archa.

Po přeložení již státní univerzity z Olomouce do Brna v roce 1778 a s jejím návratem do Olomouce v roce 1785 potkal týž osud stavovskou akademii, roku 1787 však byla olomoucká stavovská akademie sloučena s vídeňskou stavovskou akademii – Theresianem, čímž zanikla. Obnovena byla 29. dubna 1791 v adaptovaném domě na Bělidlech (nyní Sokolská ulice 21), roku 1847 byla opět přeložena do Brna, a stala se tak předchůdkyní nynějšího Vysokého učení technického v Brně.

Vraťme se nyní k tělocvičným předmětům vyučovaným na olomoucké stavovské akademii. O počtech studentů akademie chybí přesné zprávy, v letech 1772–1786 navštěvovalo akademii 18 až 25 studentů, ale není zřejmé, zda se jedná o všechny studenty, či jen stipendisty. Roku 1818 měla akademie 36 posluchačů, o deset let později 40,

Druhá budova stavovské akademie v Olomouci v nynější Sokolské ulici 21, užívaná v letech 1791–1847. Foto: Tomáš Čhalupa.

Titulní list rukopisného pojednání učitele šermu na olomoucké stavovské akademii Nicolause Faracla *Anleitung zur gründlichen Erlernung der Stossfechtkunst mit einem Anhange über das Hiebfechten – Mit 2 Übersichts-Tabellen, und 55 bildlichen Darstellungen für beide Fechtarten* (Uvedení k důkladnému zvládnutí bodu v šermířském umění s přílohou o seku v šermu – Se dvěma přehlednými tabulemi a 55 obrazových znázornění pro oba druhy šermu), datované v Brně 1840. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 641.013.

ale v roce 1831 jejich počet stoupl na 134, poté činil od 116 do 260 studentů, roku 1843 ji navštěvovalo 315 studentů a roku 1843 se na akademii zapsalo dokonce 474 posluchačů. Už z těchto počtů je zřejmé, že tělesná cvičení nemohli navštěvovat všichni akademici.

Moravští stavové zaměstnávali v Brně učitele šermu a tance, posléze i učitele jízdy s platem 400 zlatých ročně. Ten cvičil mladé šlechtice v jízdě koňmo v brněnské stavovské jízdárně, zřízené roku 1700, ale roku 1724 neměl ani jednoho žáka. Na stavovské akademii v Olomouci se jízdě vyučovalo do roku 1825 třikrát týdně po dvou hodinách, od roku 1826 jednu hodinu denně. Koně, jichž bylo do roku 1809 šest a poté pouze čtyři, měl ve svém majetku učitel jízdy („Oberbereiter“, vrchní štolba). Roku 1724 byl stanoven jeho plat na 700 zlatých ročně, což byla značná suma, neboť z ní musel udržovat stáj a v zimních měsících vytápět jízdárnu. Tento plat byl zvyšován, v roce 1765 až na 1 350 zlatých, později byl učiteli jízdy vlastní plat určen ve výši 600 zlatých a náklad na stáj neměl přesáhnout 1 000 zlatých. Od roku 1791 pobíral učitel jízdy 700 zlatých, stáj vydržoval za 1 000 zlatých a 175 zlatých měl na provoz jízdárny. Jako učitel jízdy se v roce 1745 uvádí Jacob Piwetz, v roce 1754 Christian Biebetz, v 70. letech 18. století toto místo zastával Adam šlechtic Weyrother, jehož nástupcem byl do roku 1779 Christoph Zehenter po němž nastoupil na toto místo Peter Asdorfer. Po obnovení stavovské akademie v Olomouci v roce 1791 učil jízdě Leopold Raschka a do roku 1842 Michael Holzer, velice chválený ředitelem akademie Vincenzem hrabětem Vetterem von der Lilie (bývalým posluchačem tohoto učiliště). Výuka však probíhala jen v jízdárně, a proto Vetter přikázal Holzerovi, aby alespoň jednou týdně vyjžděl se svými žáky do olomouckého okolí. Akademiků ochotných ovládnout jízdu na koňském hřbetu bylo kupodivu velice málo, nanejvýš čtyři nebo šest, většinou juristů. Po Holzerově smrti – ač chorý, učil ještě v akademickém roce 1841/1842 – zůstala výuka jízdy neobsazena, a to až do roku 1845, kdy se jí ujal Adolph Peche.

Titularkalender oder Schematismus für Mähren und Schlesien sammt einem Schreibkalender für das Jahr 1804,

Brünn 1803, s. 119. Pasáž věnovaná stavovské akademii v Olomouci. Ředitelem „akademie pánů stavů v Olomouci“ byl světící biskup a arcibiskupský vikář Alois Krakovský říšský hrabě z Kolovrat, právo přednášeli J. U. D. Ignaz Höchsmann, „vysoce chvályhodnými pány stavy jmenovaný“ profesor veřejného práva na olomouckém lyceu, a J. U. D. Maximilian Füger, „vysoce chvályhodnými pány stavy jmenovaný“ profesor přirozeného, všeobecného státního a trestního práva na olomouckém lyceu současně působící na olomouckém c. k. lyceu, místo inženýra (tj. učitele počtů, geometrie, civilního a vojenského stavitelství a zeměpisu) nebylo obsazeno a bylo patrně svěřeno městskému staviteli za příplatek 200 zlatých ročně. Jako „mistři cvičení“ jsou uvedeni „vrchní štolba“ Leopold Raschka, „mistr řečí“ (francouzštiny) Ferdinand šlechtic von Rembeau, „šermířský mistr“ Georg Dürpain a „taneční mistr“ Franz Seifert, všichni bytem v Olomouci.

V Olomouci byl stavy jmenován učitelem šermu už v roce 1697 Johann Diebel. V roce 1724 byly výuce šermu na olomoucké stavovské akademii věnovány hodinové lekce konané čtyřikrát týdně a roční plat učitele šermu byl stanoven sumou 300 zlatých. Ve 30. letech 18. století činil tento plat 550 zlatých, v roce 1791 měl učitel šermu („Fechtmeister“) příjem 500 zlatých ročně. Prvním učitelem šermu se v roce 1727 stal Francouz jménem François de Levri – zdá se, že mu šel tělesný pohyb k duhu, neboť vyučoval této disciplíně až do své smrti v roce 1764, tedy po sedmatřicet let; *Neuer Brünnner und Titular-Calendar* na rok 1735, na rok 1738 a na rok 1742 uvádí vedle Françoise de Levri ještě „titulárního šermířského mistra“ Andrease Benjamina Francka. Nástupcem Françoise de Levri se stal Franz Lactantius Virgilius de Sera, podle příjmení Ital, s tím, že bude navíc vyučovat čtyři hochy zdarma. Koncem roku 1767 náležel k jeho žákům jedenáctiletý Wolfgang Amadeus Mozart, neboť Wolfgangova sestra přezdívaná Nannerl vzpomíná, že Wolfička, když se uzdravil bez větších následků z onemocnění neštovicemi, učil šermu „olomoucký šermířský mistr“ (pokud ovšem nepůsobil tou dobou v Olomouci též nějaký privátní učitel

šermu). Jako akademický „šermířský mistr“ je de Sera uveden ve schematismu na rok 1785 a vedle něho ještě „titulární šermířský mistr“ Joseph Strebl, V následujícím roce už toto místo není obsazeno. Od roku 1791 je jako učitel šermu na obnovené stavovské akademii učilišti zmiňován Georg Dürpain, podle jména Francouz, nato – v letech 1806 až 1831, tedy po pětadvacet let – se v seznamech přednášek a v moravsko-slezských schematismech objevuje v této funkci Jacob de Curtieux, tzn. opět Francouz.

Po zbývajících patnáct let vyučoval šermu na stavovské akademii v Olomouci Ital Nicolaus Faraclo. Narodil se v roce 1798 na řeckém ostrově Korfu, v roce 1815 byl přijat do vojenského vychovávacího ústavu v Miláně a v roce 1827 je uváděn jako praporčík c. k. 29. pěchotního pluku (Moravského pluku). Roku 1831 kvitoval z vojenské služby a nastoupil místo učitele šermu na olomoucké stavovské akademii. Míval šest až deset žáků, většinou studentů c. k. Františkovy univerzity, a projevoval se jako snaživý a obratný učitel; mj. cvičil roku 1835 v šermu tehdejší posluchače filozofie Bedřicha hraběte Silva-Taroucu a jeho bratra Alexandra Augusta hraběte Silva-Taroucu, majitele zámku a panství v Čechách pod Kosířem a mecenáše malíře Josefa Mánesa. V roce 1840 Faraclo sepsal a moravským stavům věnoval svoje kaligraficky vyhotovené rukopisné dílo *Anleitung zur gründlichen Erlernung der Stossfechtkunst mit einem Anhang über das Hiebfechten – Mit 2 Übersichts-Tabellen, und 55 bildlichen Darstellungen für beide Fechtarten (Uvedení k důkladnému zvládnutí bodu v šermířském umění s přílohou o seku v šermu – Se dvěma přehlednými tabulemi a 55 obrazových znázornění pro oba druhy šermu)* o 254 stranách, datované v Brně roku 1840 a uchovávané dnes v trezoru Vědecké knihovny v Olomouci. Teoretické úsilí „veřejného učitele šermu“ stavové odměnili částkou 200 zlatých (pro srovnání: roční plat profesora filozofie Františkovy univerzity činil tehdy 1 000 zlatých, roku 1843 byla cena domu čp. 27 na Horním náměstí v Olomouci odhadnuta na 32 tisíc zlatých). Ve čtyřicátých letech Faraclo těžce onemocněl, a třebaže se léčil v Luhačovicích, nezbažil se trvalého následku

choroby, pro učitele zvláště nepříjemného, totiž vadné výslovnosti; moravští stavové proto Faracla roku 1846 poslali do penze, a to s plným platem (!). Dne 25. května 1859 zakoupila jeho manželka Anna („Fechtmeisterin“) dům čp. 542 na Bělidlech (nyní Sokolská ulice 32) za 522 zlatých konvenční mince. Nicolaus Faracla je tohoto roku ještě uváděn v adresáři města Olomouce, zemřel někdy po roce 1859, přesné datum jeho úmrtí se však v olomoucké matrice nalézt nepodařilo. Anna Faraclová je jako majitelka výše uvedeného domu zmiňována i k datu 12. května 1879.

Pod dojmem Faraclova spisu o bodech a secích v šermu (tzn. o šermu kordem či fletterem a o šermu šavlí) jsem zapátral, zda na Fakultě tělesné kultury UP v Olomouci vznikají diplomové práce tomuto sportu věnované. Vskutku se tak děje: s vročením 2013 jsou na internetu dostupné magisterská diplomová práce Lucie Špatenkové *Strategie zvládnutí stresu ve vybrané sportovní disciplíně – šerm kordem* a bakalářská diplomová práce Petra Lindušky *Fenomén šerm*.

Zbývá třetí disciplína tělesných cvičení olomouckých stavovských akademiků, tedy společenský tanec, jemuž se ovšem mohli a mohou věnovat příslušníci obou pohlaví i všech generací, pokud jim ještě údy slouží. Typickými tanci doznívajícího baroka jsou bourrée, canarie, courante (tanec rychlejšího tempa, v němž tanečníci provozovali tzv. caprioly, kůzlečí skoky) gavotte, gigue, menuet, passacaille či sarabanda (tanec importovaný z Mexika). Jsou svými pravidly značně komplikované a jejich zvládnutí vyžaduje důkladnou technickou přípravu. V první třetině 19. století vyšly tyto tance z módy a nahradil je valčík, původně rakousko-německý postupový párový tanec, či polonéza, původně polský procesní tanec, v oblíbě byla rovněž čtverylka (quadrille), figurální tanec, jenž se patrně vyvinul z francouzského cotillionu.

Taneční mistr („Tanzmeister“) zaměstnáváný na olomoucké stavovské akademii si zprvu vydělával jen 200 zlatých ročně, ve třicátých letech 18. století si přišel na 250 zlatých, v šedesátých letech byl odměňován 350 zlatými ročně. Hodinové lekce tance se konaly čtyřikrát do týdne.

Prvním učitelem tance byl Anton Leopold Gutteretz, jehož zaznamenává *Neuer Brünner und Titular-Calendar* na rok 1735, 1748 a 1742. Od roku 1745 vzdělával olomoucké studiosy v tanečním umění Anton Gobletz, v roce 1765 převzal taneční lekce Karl Mössner a po něm se jich ujal Franz Seifert. S obnovou stavovské akademie v Olomouci roku 1791 začal Seifert opět tanci vyučovat, nežli ho vystřídal Johann Oehl, doposud stavovský taneční mistr v Brně, a to do roku 1814. Po další dvě léta nebylo místo učitele tance obsazeno, v letech 1816–1836 se staral o taneční přípravu olomouckých akademiků Franz Seiffert (Saiffert), snad syn výše zmíněného Franze Seiferta (v roce 1847 je penzionovaný akademický taneční mistr Franz Seiffert uváděn jako člen výboru Penzijního institutu pro státní a soukromé civilní úředníky v Olomouci). Od roku 1837 do roku 1842 učil tanci Wilhem Wertheim a poté Joseph von Purzpüchler, k jehož pedagogické způsobilosti měl ředitel akademie Vincenz hrabě Vetter von der Lilie vážné výhrady – u svých žáků, šesti- až osmnáctiletých šlechtických a patricijských chlapců, se Purzpüchler netěšil vážnosti, a tak jejich počet klesl z 37 na 14, postrádal také vyučovací metodu. Veřejné závěrečné zkoušky ze zvládnutí společenských tanců posluchači stavovské akademie se tehdy konaly v redutním sále, otevřeném v roce 1831 v souvislosti s výstavbou nové budovy městského divadla na Horním náměstí, uskutečněné během let 1829–1830.

Schematismus des Markgrafthums Mähren und Herzogthums Schlesien für das Jahr 1843, Brünn 1842, s. 119. Pasáž věnovaná „akademii moravských pánů stavů v Olomouci“. Ředitelem akademie byl „vysoce- a blahorodý pán“ Vincenz hrabě Vetter von der Lilie, římské právo přednášel Theodor Pachmann, doktor práv, jakož i c. k. řádný a veřejný profesor práva na C. k. Františkově univerzitě v Olomouci, přirozené právo přednášel Johann Koppel, doktor práv, jakož i c. k. řádný a veřejný profesor trestního práva na C. k. olomoucké Františkově univerzitě, „inženýrskému umění“ vyučoval František Příbyl, stolice „vyššího zemědělství“ nebyla obsazena. Na akademii dále působili profesor

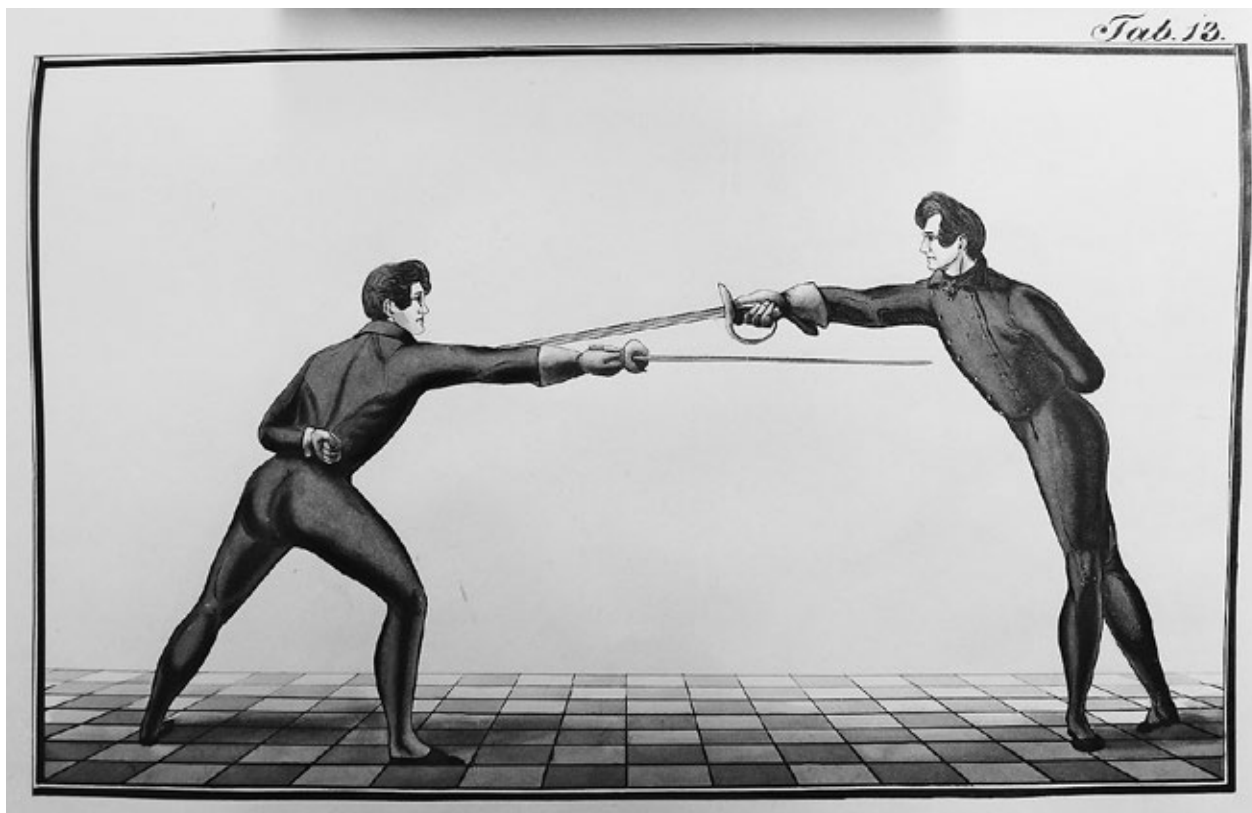
české řeči a literatury Alois Vojtěch Šembera, dopisující člen C. k. moravsko-slezské společnosti pro podporu orby, přírodovědy a vlastivědy a přispívající člen Společnosti vlasteneckého muzea v Čechách, profesor francouzské řeči Joseph Dubail a profesor italské řeči Johann Gargnelli. Jako učitelé „tělesných cvičení“ jsou uvedeni „šermířský mistr“ Nikolaus Faraolo, „taneční mistr“ Joseph von Purtzschler, místo „vrchního štolby“ nebylo obsazeno.

Tolik tedy o tělesných cvičeních na stavovské akademii v Olomouci. Historii tohoto učiliště zpracovala Šárka

Zmrzliková-Bretschneiderová pro monografii Václava Nešpora *Dějiny univerzity olomoucké* (1947); údaje zde uvedené jsme pro naše pojednání upřesnili a doplnili.

Jiří Fiala (*1944) je emeritním profesorem Katedry bohemistiky FF UP v Olomouci. Ve své publikační činnosti se orientuje na dějiny české literatury 18. a 19. století, folkloristiku a historii města Olomouce.

jiri.fiala@upol.cz

Vyobrazení z rukopisného pojednání učitele šermu na olomoucké stavovské akademii Nicolause Faraola *Anleitung zur gründlichen Erlernung der Stossfechtkunst mit einem Anhang über das Hiebfechten* (Uvedení k důkladnému zvládnutí bodu v šermířském umění s přílohou o seku v šermu), Brno 1840. Zdroj: Vědecká knihovna v Olomouci, sign. III 641.013.

Z historie stavby české menšinové školy ve Šternberku

Vlasta Hlůzová

Do roku 1918 byla v okresním, tehdy převážně německém, městě Šternberku u Olomouce bohatě rozvinutá síť německých škol, české děti však do té doby možnost vzdělávat se ve svém mateřském jazyce neměly. Od roku 1919 začalo ministerstvo školství a národní osvěty povolovat při potřebném počtu žáků v národnostně smíšených oblastech (zejména našeho pohraničí) české menšinové školy, přičemž německé nebo utrakvistické školy fungovaly a rozvíjely se jako dříve. O založení české školy usilovala po vzniku republiky také nepočetná česká menšina ve Šternberku.

Již v lednu 1919 zhotovil obětavý jednatel šternberského odboru Národní jednoty P. Vilém Schmied soupis dětí českých rodičů a při zjištění dostatečného počtu (36 dětí), po dlouhém úsilí a intervencích se podařilo 21. 5. 1919 otevřít třídu české obecné školy v jedné pronajaté místnosti budovy kláštera školních sester pod Kioskem (dnes sociální ústav Vincentinum). Lavice byly zčásti vypůjčeny, později zakoupeny ochrannou Národní jednotou z Prostějova. Do české školy nastoupilo 38 českých dětí. Vyučování převzal olomoucký rodák Petr Zapletal (1885–1963), který sem přešel jako učitel ze školy v Moravské Huzové. Českou školu, podporovanou Národní jednotou a od roku 1921 státem, pak řídil a oddaně jí sloužil až do jejího dočasného zániku v roce 1938.

Téměř všechny děti tehdy přijaté do školy, ať už to byly děti českých rodičů nebo pocházely z rodin národnostně smíšených, však český vyučovací jazyk neznaly a nebylo možné se s nimi v jejich mateřštině ani domluvit, a tak se musel řídící učitel až do začátku letních prázdnin věnovat především jazykovému vyučování a rozšiřování slovní zásoby dětí. Školní rok končil bez vysvědčení. Protože počet českých dětí rychle narůstal (po prázdninách jich už bylo 76), bylo potřeba žádat o pronájem dalších místností pro třídy české školy. Pronájem nové místnosti pro českou

obecnou, od roku 1920 i místnosti pro českou školu mateřskou, se však každoročně získával jen s velkými obtížemi, neboť ze strany většinové šternberské národnosti nebyla vůle podporovat české školství ve městě; narušovalo by totiž ryze německý charakter města, na němž si jeho německá správa stále velice zakládala.

[Češi se na správě města i po roce 1918 podíleli minimálně. V dvanáctičlenné městské radě měli teprve od roku 1923 jen jednoho svého zástupce, v 36členném obecním zastupitelstvu dva svoje členy. Obojí zastoupení však jen do posledních předválečných voleb, které vyhráli henleinovci – pozn. aut.]

V roce 1920 brněnská zemská školní rada schválila zřízení dvojtřídní české obecné školy. Druhým učitelem se zde stal Klement Introvič z Hnojic (1899–1957), horlivý pracovník v odboru Národní jednoty, zvláště pak úspěšně činný ve zřízení dramatického kroužku. První třída české měšťanské školy byla otevřena v roce 1922 a umístěna v pronajaté místnosti budovy německé měšťanské školy na Jahnplatz (dnes náměstí Svobody). První její učitelkou byla Marie Grézlová, provdaná Zapletalová (1891–1970).

Zástupci českého vlasteneckého spolku Národní jednoty, zástupci školy a rodičů se pak několikrát obrátili do Brna i Prahy s žádostí o vlastní budovu pro českou školu. V květnu 1922 bylo konečně škole přiděleno vhodné stavební místo v ulici Wehrgasse (Splavní), dnešní Masarykově ulici, na pravém břehu říčky Sitky (Sitkabach). V červnu dokonce uspořádali netrpělivi rodiče čtyřdenní stávkou svých dětí, aby tím přiměli úřady k rychlejšímu postupu. Rozruch v novinách, na veřejnosti i ve sněmovně přiměl úřady k urychlenému řešení situace, a tak byla stavba v září 1922 zahájena a během roku dokončena. Otevření školy 2. září 1923 se stalo velkou manifestací Čechů ze Šternberka a jeho okolí. Sešlo se jich na šest tisíc. Slavnost začala odpoledním

průvodem od nádraží k budově školy. Před jejím vchodem stála řečnická tribuna, vyzdobená chvojím a věnci. Z ní promluvili kromě ředitele školy i vzácní hosté z Olomouce: okresní hejtman dr. O. Dostál, okresní školní inspektor českých menšinových škol Kazimír Šitavanc a olomoucký starosta dr. Richard Fischer. Po vystoupení žáků (zpěv, recitace) a vysazení pamětní lípy v Aleji lip svobody pokračovala dojemná a srdečná slavnost šternberských Čechů veselici s hudbou a zpěvem v zahradě Národního domu.

Jednopatrovou budovu školy projektoval olomoucký architekt Jan Komrsk a inženýr Jan Veth ze Šternberka. Budova měla sedlovou střechu a velká trojdielná okna obrácená k jihu, s horizontální římsou mezi poschodími. Napravo od vchodu do budovy zdobil její průčelí obdélníkový reliéf olomouckého akademického sochaře Julia Pelikána, umístěný v úrovni prvního poschodí. Znázorňoval J. A. Komenského se skupinou dětí pod slovanskou lípou. Nápis pod tímto výjevem, citace z Komenského spisu *Kšaft umírající matky Jednoty bratrské*, „Vláda věcí Tvých se zase k Tobě vrátí, ó lide český“, symbolizoval tehdejší přání české menšiny. Nad představeným vchodem se stříškou byl mezi okny chodby vyveden štukový nápis *Česká škola*. Do výše oken v přízemí měly zdi obložení z glazovaných cihel, stejně jako podezdívka plůtka předzahradky mezi čelní stěnou budovy a chodníkem. Ta architektonicky korespondovala s podobnou předzahradkou před vchodem do budovy německého kina Otto

Budova obecné školy 1923. Zdroj: archiv autorky.

Saxingera (z roku 1922) na sousední parcele, o níž předtím Češi dlouho neúspěšně usilovali. Vzhled školní budovy se zachoval na pamětní pohlednici, kterou u příležitosti otevření školy vydal v roce 1923 místní odbor Národní jednoty.

Přes ulici, v zelených páslech lemujících cestu podél břehu Sítky, současně vznikala vysazením lip promenádní alej. Dle pamětníků vedly hned naproti školy z vysokého břehu do potoka schůdky, takže bylo možné nabírat tam do konví i potřebnou vodu anebo se tam děti mohly koupat, na zamrzlé hladině se v zimě klouzat či bruslit. Potok byl prý v meziválečném období tak čistý, že v něm žili pstruzi, bělice i raci. Koupání bylo někdy příjemně teplé rovněž proto, že textilní továrny na druhém břehu Sítky vypouštěly do jejího koryta teplou vodu. Dvůr za školní budovou byl vhodný pro závodivé hry i cvičení dětí.

V nové budově byla prvním rokem umístěna třída školy mateřské, dvě třídy školy obecné a dvě třídy školy měšťanské, ostatní třídy musely zůstat v německé škole na Jahnplatz a v klášteře.

Po předcházejících průtazích, slibech a odkladech i intervencích se začalo v červenci 1924 také se stavbou vlastní budovy pro českou měšťanskou školu, a to za budovou obecné školy v ulici Johannesgasse (Janské, dnešní Dr. Hrubého).

Novou budovu trojtřídní občanské (měšťanské) školy v ulici Janské projektoval architekt J. Beneš z Kojetína. Úsporná opatření ministerstva, nedostatek pomocných selských povozů z okolních vesnic v době žní i sklizně řepy, nepříznivé počasí na podzim roku 1924 a spěch při stavbě budovy se proto za krátkou dobu na kvalitě stavby projeví. Škola byla slavnostně předána veřejnosti 6. září 1925. Její otevření mělo podobný ráz jako slavnostní otevření budovy školy obecné. Slavnostně vyzdobené nádraží, budovy škol i dalších domů ve městě vítaly hosty z širokého okolí. Pestrý průvod, hudba, projevy, oficiální odevzdání měšťanské školy jejímu řediteli Adolfu Procházkovi, prohlídka školy (s výstavkou chlapeckých a dívčích ručních prací a učebních pomůcek) a koncert v zahradě Národního domu byly na programu slavnostního odpoledne.

Jednoduchá dvoukřídlá stavba svým základním půdorysem připomínala položené tiskací písmeno L a spolu s pravouhlej k ní přičleněným přízemním traktem tělocvičny tak téměř uzavírala vnitřní dvůr mezi oběma budovami, zbytek ohraničení dvora za chodníkem v Janské ulici tvořila zídka s oplocením, přerušená jen vrátky na dvůr (nouzový zadní vchod). K hlavnímu vchodu do druhé budovy školního areálu české menšinové školy se vystupovalo po širokém venkovním schodišti s odpočívadlem uprostřed. Schodiště lemovala směrem do ulice Janské nižší zídka, zkraje ozvláštěná betonovou koulí, vyšší zídka napravo směrem do dvora byla prolomena kruhovitým okénkem s jednoduchou kovovou mřížkou. Na hladké zdi nad zastřešeným vchodem, téměř u střechy budovy, byl umístěn štukový nápis *Občanská škola*. Pomocné místnosti se nacházely v suterénních prostorách, třídy ve zvýšeném přízemí a dalších dvou patrech. V prvním roce byla do přízemí nové školy – do projektované jídelny – nastěhována opatrovna a učební kurz (čtvrtý ročník). V prvním poschodí byly všechny dívčí třídy, v druhém chlapecké (dvě první, druhá a třetí). V tělocvičně se cvičilo od rána do večera. Kromě žactva obecné a měšťanské školy zde od roku 1926 cvičili také sokolové. (Ti v roce 1932 svépomocí upravili pole za budovou měšťanské školy na hřiště.) V roce 1926 byl v malé proluce mezi první školní budovou a německým kinem Saxingers Lichtspielhaus postaven ještě jednopatrový dům se dvěma třípokojovými byty pro ředitele obecné i měšťanské školy. Již prvním rokem se zaplnily všechny třídy nové budovy měšťanské školy žáky, v roce 1928 musely být některé třídy opět v německé škole. (Tato stísněnost trvala do roku 1938, kdy měla škola v jedenácti třídách na čtyři sta dětí.) Místnosti měšťanské školy využívala též česká živnostenská škola pokračovací a od roku 1934 pobočka hudební školy Žerotín, do níž dojížděli hudební pedagogové z Olomouce. O její založení a také o založení českého reálného gymnázia ve Šternberku v roce 1935 se významně zasloužil během krátkého období svého působení ve funkci ředitele české měšťanské školy (v letech 1934–1938) Hynek Smékal (1894–1942), přední

Pohled na obě školní budovy 1925 ze Splanví (dnešní Masarykovy) ulice. Zdroj: archiv autorky.

severomoravský hraničářský pedagog, kulturní a osvětový pracovník, odborný publicista a člen Ústředního výboru Národní jednoty východomoravské v Olomouci.

Od přelomu 20. a 30. let se začala ve městě slibně rozvíjet spolupráce německé sociální demokracie a české strany sociálně demokratické. Také některé kulturní akce osvětových spolků obou národností se konaly společně (ochotnická divadla, koncerty pěveckých sborů, loutková divadla).

Nástup Hitlera k moci v sousedním Německu však počínající příznivější národnostní i politické klima soužití obou národností negativně ovlivnil. Přispěla tomu též hospodářská krize, provázená nezaměstnaností. Ta u nás postihla především lehký průmysl, soustředěný tehdy v pohraničí. Rovněž ve Šternberku začala v roce 1933 stoupat nezaměstnanost a německá zášť vůči Čechům, projevující se zvláště silně ještě v prvních letech republiky, se znovu rozhořela. Obracela se opět i proti české škole. Docházelo k různým provokacím, výstřelkům a nepřístojnostem – především ze strany německé mládeže, a ponejvíce v noci (znečišťování vchodu do školy a domu správců školy, tlučení klacky do vrátek, zvonění na domovní zvonky, rozbíjení oken kameny – oba správci škol si proto museli pořídit dřevěné okenice), množilo se i fyzické napadání Čechů.

V noci z 27. na 28. října 1933 byl neznámými pachateli reliéf J. A. Komenského na české škole ve Šternberku

potřísněn černým lakem. Po roce, při oslavě 15. výročí vzniku republiky, napsal kdosi na blízký most přes Sítku velký nápis *15 Jahre Knechtschaft* (15 let otroctví). To dokazovalo, že německá mládež podléhala hitlerovským heslům přenašeným z Německa a stavěla se proti českému státu. Rozvážní Němci tyto jevy odsuzovali.

Přes rostoucí národnostní napětí i dozrívající následky hospodářské krize dosáhlo ve 30. letech české školství ve městě svého vrcholného rozvoje. Česká škola byla zcela zaplněna žáky, obecná škola měla pět postupných ročníků, měšťanská ročníky čtyři. Také někteří němečtí rodiče přihlašovali své čtrnáctileté děti do české měšťanské školy (učební kurz), aby ovládly státní jazyk. Z podobných důvodů navštěvovaly děti z českých rodin učební kurz z německého jazyka. Do měšťanské školy docházeli žáci z širokého okolí – z Babic, Bělkovic, Bohuňovic, Hlušovic, Lašťan, Lhoty, Lipiny, Lužic, Mladějovic, Moravské Huzové, Moravské Loděnice, Rybníčku, Stádlá, Štarnova, Trusovic a Žerotína. Od jara do podzimu zhruba 100 žáků dojíždělo do školy na kole ze vzdálenosti 6 až 9 km. Asi 130 žáků dojíždělo vlakem, ostatní děti docházely pěšky. Obyvatelé okolních vesnic podporovali české školství především tím, že své děti posílali do české školy ve Šternberku, a to i z velkých vzdáleností, přes potíže s dopravou, stravováním a někdy též přes odpor německých zaměstnavatelů. Byly zaznamenány případy, že německý podnikatel propustil dělníky, kteří poslali své děti do české školy. Také spolky z okolních obcí (zvláště z Hnojic) podporovaly českou šternberskou menšinu nejen svou účastí na vzdělávacích a zábavných akcích, ale např. i pořádáním sbírek.

Učitelský sbor první české školy se rozrůstal a tvořil vzorné pracovní společenství. Učitelé pětileté školy obecné s trojtrídni expoziturou ve Lhotě a již třemi odděleními MŠ (v ulicích Masarykova, Oblouková a Lhota) a učitelé trojtrídni měšťanské školy s učebním kurzem se cele věnovali nejen své vyučovací a výchovné práci ve škole a mimoškolní práci s dětmi, ale i práci pro veřejnost. Zastávali různé funkce v místních a okresních spolcích, pracovali v kroužcích Národní jednoty, zejména

dramatickém a pěveckém, byli cvičiteli Sokola, studovali a zúčastňovali se různých vzdělávacích kurzů, zvyšovali si kvalifikaci, připravovali osvětové přednášky pro veřejnost a mnozí vynikli i v činnosti literární a žurnalistické. Ve školní práci přistupovali k zlepšování pracovních metod, diagnostiky a individuální práce se žáky. Každoročně se pořádaly žakovské akademie k 28. říjnu, mikulášské nadílky, besídky k výročí narození TGM, k Svátku matek, sokolské akademie, nacvičovaly se divadelní hry s dětmi, hrálo loutkové divadlo, připravovalo se slavnostní rozloučení se žáky vycházejícími školu. Všechny akce se setkávaly s příznivou odezvou u rodičů i občanů sympatizujících s českou školou. Dobrý ohlas měly také školní výlety, exkurze do továren, zájezdy do divadel, návštěvy vzdělávacích filmů, vydávání školního časopisu. Ve třídách se zakládaly školní samosprávy, v jejich rámci žáci pořádali akce třídní charitativní činnosti v Okresním dětském domově, organizovali výchovné týdny, mikulášské nadílky, pomáhali v udržování čistoty a pořádku ve škole. Menšinové školy plnily i důležitou funkci sociální, neboť české děti pocházely většinou z rodin nejchudších, ekonomicky zcela závislých na tehdejší německé většině. Učitelka Marie Zapletalová, zakladatelka Dorostu československého Červeného kříže ve Šternberku (v roce 1921/22), organizovala po celé meziválečné období činnost této organizace, která kromě zdravotnické osvěty plnila též rozsáhlé sociální programy pro žactvo (opatrování nejnужnějšího oblečení, obuvi, školních pomůcek; v prvních letech se i kakao a polévky pro nejchudší děti a děti ze vzdálenějších míst vařily v kuchyni manželů Zapletalových – za pomoci Anny Grézlové, sestry M. Zapletalové). V době krize dostávalo zdarma ve škole kakao a polévku 80 až 90 dětí nezaměstnaných rodičů. (Obojí vařila školnice Anežka Maciuchová, babička slavné šternberské rodačky Hany Maciuchové, za pomoci učitelky MŠ Františky Bubeníkové, později provdané Lázníčkové.) Potřeby na vaření, jako mléko, brambory, kroupy, zeleninu apod. dodával české škole vlastenec František Frištenský z blízkých Lužic, kde měl spolu se svým bratrem Gustavem, známým zápasníkem, od roku 1926 pronajatý

zbytkový lichtenštejnský velkostatek. V této době se také začala provádět soustavná zdravotní péče (za pomoci MUDr. Sergeje Stojanova) a rozvíjet spolupráce rodičů se školou (Rodičovské sdružení). V měštanské škole byly zavedeny jako nepovinné předměty psaní na stroji a němčina. Vznikla žakovská a učitelská knihovna. V roce 1934 se po čtyřech letech úsilí podařilo mluvčímu Čechů Petru Zapletalovi přimět městské zastupitelstvo, aby schválilo přejmenování dosavadní ulice Splavní na Masarykovu (Masarykstrasse); škole se pak začalo všeobecně říkat Masarykova škola obecná.

V roce 1935 byla otevřena ve Lhotě u Šternberka nová budova expozitury Masarykovy školy obecné (pro 1.–3. třídu a 2. oddělení MŠ), navštěvovaly ji děti zaměstnanců 2. zemského ústavu choromyslných a Vojenského plicního ústavu a děti českých rolníků ze Lhoty.

V polovině 30. let však již bylo také potřeba u budovy měštanské školy řešit nutné stavební opravy, jako omítku, střechu, venkovní schodiště, oplocení hřiště. V této době byl rovněž upraven školní dvůr, zkrášlily ho záhony, alpinum, květinové stolky a Masarykova busta. Života školy se začaly nyní víc a více dotýkat i vzrušující události v okolním světě – příprava na obranu republiky a hrozba další války. Henleinovská propaganda namířená proti československému státu napomáhala rychlé fašizaci města

Budova české školy měštanské z Janské ulice (dnešní Dr. Hrubého).
Zdroj: archiv autorky.

i okolních obcí, a Adolf Hitler pak využil nespokojeného a údajně „utiskovaného“ německého obyvatelstva v pohraničí jako „trojského koně“ k rozbití republiky.

Mnichov a vše, co po něm následovalo, znamenalo hluboký zlom ve vývoji českého školství ve Šternberku. Budovy českých škol obsadilo německé vojsko a zařízení i vybavení si rozebraly německé školy, např. měštanská škola ztratila ve Šternberku budovu za 2 500 000 korun a většinu inventáře. Ještě po jejím přestěhování do blízkých Bohuňovic bylo mnohé vymáháno zpět a v červnu 1940 pak dodáno do německých škol ve Šternberku.

Ze školních budov byly za války odstraněny české nápisy i reliéf Komenského a byl v nich zřízen vojenský lazaret. V domě obou ředitelů se usídlilo gestapo. Slibný vývoj českého menšinového školství ve Šternberku byl přerušen na šest strastiplných válečných let. Po válce začínaly české školy opět od začátku.

Mohly však navázat na předválečnou tradici. Základy českého školství ve městě v meziválečném období položili a úspěšně rozvinuli obětaví čeští učitelé – hraničáři. Mnohdy za cenu velkých osobních obětí, dokonce i ztráty zdraví, konali kromě svých profesních povinností nelehké dílo národně restituční. V meziválečném období vyrostla ve Šternberku díky české škole hluboce citící vlastenecká generace; získala dobré základy vzdělání a osvojila si také vynikajícím způsobem základy morálky. Tisíce a tisíce absolventů této školy našly uplatnění v nejrůznějších profesích v regionu, v naší republice i v cizině. Hrstce Čechů sdružených v místním odboru Národní jednoty v čele s učiteli českých škol se na Šternbersku také podařilo posílit vlastenecké sebevědomí Čechů a rozvinout i spolkový a společenský život české menšiny ve městě a jeho okolí.

Vlasta Hlůzová (*1935) žije ve Šternberku, kde také působila jako učitelka na základní škole (aprobace český jazyk, dějepis, výtvarná výchova). Zabývá se kulturní historií šternberského regionu.

bronislav-hluz@volny.cz

„Proč pláčete, paní učitelko?“

Bronislav Hlůza

Toho nevlidného dne bylo vyučování jakési jiné. Bylo mi tehdy už deset let a chodil jsem do 4. třídy obecné školy v Lošticích. Malé severomoravské městečko s necelými třemi tisíci obyvatel zažilo v posledních měsících mnoho vzrušených chvil, které se mi nesmazatelně vryly do paměti.

Mobilizace v roce 1938, zabrání Sudet, zoufalý útek českého obyvatelstva z pohraničí s nejnужnějšími svrsky na vozičkách i v rancích na zádech, lidé s dětmi ubytovávaní v domácnostech nebo ve stodolách, polní kuchyně československých vojáků vydávající uprchlíkům polévky a guláš, a na konci města již první závora na silnici směrem k Mohelnici.

Měli jsme životní štěstí, že nás na obecné škole učila celých pět let paní učitelka Josefa Marxová. Učila nás – klubko neposedných kluků – od první třídy nejen číst, psát a počítat, kreslit a zpívat. Učila nás i to, co nebylo v osnovách a učebnicích. Od ní jsme se dověděli, že německý lékař Albert Schweitzer vybudoval v Africe nemocnici pro domorodce. Že nebyl jen lékařem, ale i velkým filozofem, humanistou a varhaníkem. Že v Praze uspořádal varhanní koncert, na němž naše paní učitelka byla a vyprávěla nám své zážitky. Dověděli jsme se o úspěšném letu profesora Piccarda v gondole do stratosféry.

Když jsme se ve vlastivědě seznamovali se starými pověstmi a legendami českými a učili se vyjmenovávat první

přemyslovská knížata, vyprávěla nám paní učitelka o Praze, o Vyšehradu i o Vltavě, která pod ním teče. A hned si také sedla ke klavíru a hrála nám úryvky ze Smetanovy *Mé vlasti*. „*Poslouchejte, jak Bedřich Smetana slyšel téci Vltavu českou krajinou, jak ve Svatojánských proudech a jak pod Vyšehradem!*“

Toho dne však bylo vyučování opravdu jakési jiné. Paní učitelka byla jakoby zamklá, smutná. Myslím, že jsme tehdy ani moc nevyrušovali a nezlobili. Stíněné ticho ve třídě porušil jen spolužák Toník otázkou: „*Proč pláčete, paní učitelko?*“

A paní učitelka se jen smutně na nás usmála a povzdychla si: „*To byste ještě nepochopili, jste příliš malí. Až budete větší, jednou se to dozvíte.*“

Místo odpoledního vyučování jsme šli na vycházku po silnici k Moravičanům. Tam hned za kolejemi na nádraží už byly Sudety. Paní učitelka šla výjimečně poslední. Na co tehdy myslela, jsem se od ní dozvěděl až o mnoho let později. Odvívjala se tehdy před ní část jejího života, který jako mladá učitelka – absolventka litomyšlského učitelského ústavu – prožila na několika vesnických školách v malebné kopcovité krajině Zábřežska. A před očima měla na vycházce i překrásný les „Doubravu“, do něhož se již nesmělo, a na obzoru se vypínal vrch Bradlo a hradba Jeseníků, které si tolik oblíbila.

Bylo 15. března 1939 a mně už bylo týden deset let.

VARIA

Staroměstská kasárna

Leoš Mlčák

Rozlehlá budova Staroměstských kasáren ve Studentské ulici, číslo popisné 582, která je součástí městské památkové rezervace, patří k významným olomouckým památkám. Byla vybudována již mimo opevněné středověké město. Linie prvotních středověkých městských hradeb v tomto místě probíhala mnohem jižněji a navazovala na dodnes dochované hradební torzo za bývalou městskou solnicí, dnes Jazz Tibet Club, ve dvoře dnešního obchodního domu Koruna. Ještě ve středověku byly městské hradby v tomto úseku směrem na sever zesíleny dalšími předsunutými hradbami, čímž bylo do organismu opevněného města integrováno předměstí Bělidla.

Následně byla na tomto místě vybudovaná další zesilující hradební linie s malým čtyřbokým bastionem, dokumentovaná na známém Merianově plánu obléhání města císařským vojskem v letech 1644–1645. Myšlenka na postavení většího čtyřbokého bastionu v sousedství je obsažena už v projekčním záměru opevnění Olomouce Raduita de Souches z roku 1658. Jeho plán ale nebyl v tomto místě tehdy realizován, ačkoliv s ním počítá i dochovaný plán z roku 1676, na němž je označen písmenem K. Bastion chybí také na plánu pevnosti z roku 1686. Stav opevnění v roce 1667 dokumentuje veduta Olomouce z tohoto roku.

Na přelomu 17. a 18. století se ukázalo, že stávající opevnění Olomouce je zastaralé a ve špatném technickém stavu. V roce 1699 byl proto vojenskými pevnostními inženýry vypracován nový komplexní projekt opevnění Olomouce, který vycházel z koncepce proslaveného francouzského pevnostního inženýra Sébastiena le Prestre markýze de Vaubana. Tento projekt počítal s vybudováním bastionu také v místě pozdějších Staroměstských kasáren,

následně označovaný římským číslem XII. V roce 1717 vypracoval další projekt výstavby olomoucké bastionové pevnosti Louis de Rochetz, francouzský vojenský inženýr působící v habsburských službách. Vycházel z projektu z roku 1699 a i on počítal s vybudováním bastionu, později označovanému číslem XII. Do první slezské války zahájené roku 1740 ale nebyl tento bastion postaven. Během této války byla tehdy ještě nedokonale opevněná Olomouc roku 1742 obsazena pruským vojskem. Po odchodu Prusů bylo ve stavbě opevnění dále pokračováno a před dalším útokem Prusů roku 1758 byla olomoucká bastionová pevnost stavebně dokončena. To také tentokrát umožnilo císařské posádce obléhání Prusů úspěšně odolat. O postupu budování pevnosti v 18. století jsme detailně informováni z pravidelných každoročních Raportních plánů, na nichž byly zaznamenány všechny toho roku provedené stavební změny.

Vojáci byli původně ubytováni v měšťanských domech. Samostatná kasárna ve městě dlouho neexistovala. K ubytování vojska byla později vyčleněna budova na konci Lafayetteovy ulice. Teprve v letech 1730–1738 byla na území města postavena vlastní kasárna, podle své polohy v blízkosti městského farního kostela nazvaná Mořická, která jsou dodnes v jádru částečně dochovaná. Od roku 1742 sloužil jako kasárna Purkrabský dům čp. 153. Zbrojnice byla v letech 1683–1767 v budově někdejšího fojtství u kostela sv. Michala. Nahradila ji nová moderní Tereziánská zbrojnice postavená v poslední třetině 18. století na Biskupském náměstí.

Jádrem Staroměstských kasáren se stala jednokřídlá patrová budova, dnešní jižní křídlo, zastřešená valbovou střechou. Byla postavena v bastionu číslo XII v poslední

etapě budování barokní pevnosti. Na raportních plánech z roku 1751 a 1753 tato budova ještě nestojí. Poprvé je zachycena na raportním plánu z roku 1758 a po té z roku 1760. Z toho vyplývá, že jižní křídlo Staroměstských kasáren vzniklo nedlouho před neúspěšným pruským obléháním města, ke kterému došlo v roce 1758. Autora projektu neznáme. Vojenské stavby byly navrhovány pevnostními staviteli, na řadě z nich ale pracovali také olomoučtí stavitelé a zedničtí mistři. Jedněmi z těch, kteří se podíleli na dostavbě bastionové pevnosti, byl stavitel Václav Beda, roku 1760 přijatý za olomouckého měšťana, Antonín Morbitzer, nebo stavitel Jan Freywaldt.

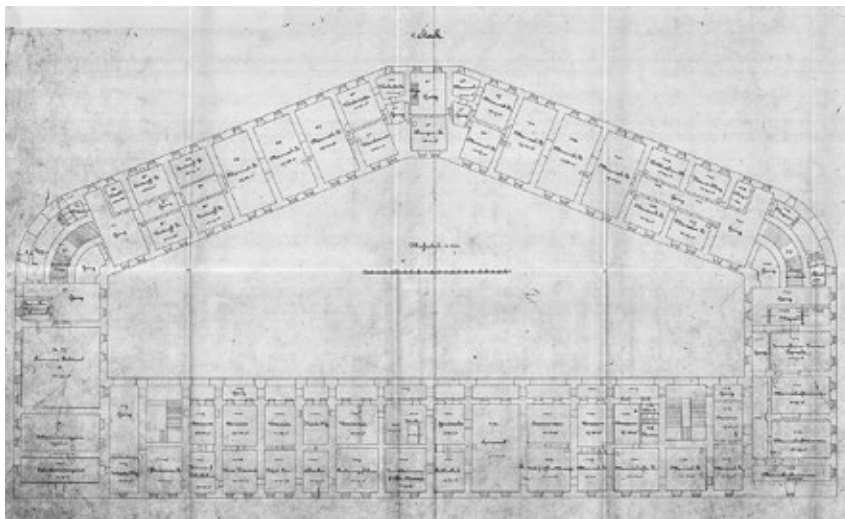
V letech 1808–1810 byly k tomuto patrovému objektu připojena dvě krátká a zadní zalomené křídlo. Rozdílné stáří barokně klasicistního jižního křídla a klasicistní dostavby dokládá jejich odlišná dispozice, různá úroveň jejich střešních hřebenů, samostatná schodiště a průjezdy. Také zaklenutí v jižním křídle je částečně odlišné průběhem klenebních oblouků. Rozdíly jsou však s ohledem na časovou i slohovou blízkost minimální. Přístavby znamenaly rozšíření stájí v přízemí i ubytoven mužstva a poddůstojníků v patře.

O využití jednotlivých místností v přízemí i patře jsme informováni z dochovaných plánů přízemí a patra, na kterém jsou ale už zaznamenány historizující úpravy z druhé poloviny 19. století. Ty zahrnují především vznik dalšího vjezdu od severu, sálu v patře a další vestavby koupelen, záchodů a ubytoven poddůstojníků.

Téměř celé přízemí budovy bylo vyhrazeno stájím. Stáje měly sedm koňských stání s litinovými žlaby. Stáje v zadním zalomeném křídle byly spárovány a propojeny velkým obloukovým otvorem. Jednotlivá stání byla oddělena dřevěnými boxy. V nároží západního křídla byla kan-

týna mužstva a kantýna poddůstojníků s kuchyňkami. V zaoblených nárožích byly záchody. Další záchody byly u schodišť v jižním křídle. V průjezdu západního i východního vjezdu byly místnosti k uskladnění slámy a sena. Další píce byla uskladněna u obloukových schodišť. V malých místnostech po stranách zadního vjezdu byl z jedné strany uskladněn obrok a palivo, z druhé strany byl záchod a další skladiště obroku. V nároží východního křídla seč nacházela věznice s jednou celou poddůstojníků a čtyřmi celami pro mužstvo. K tomu příslušela strážní místnost a umyvárna. Do přízemí jižního křídla byl situován sklad kantýny, koupelna, sklady jezdecké výstroje, zvláště pro důstojníky a pro mužstvo. Všechna okna v přízemí jižního křídla byla zamřížována probíjenými mřížemi.

Ústředním prostorem patra jižního křídla byla jídelna. Dále se zde v pravé polovině nacházely světnice mužstva s umyvárnami a záchody, světnice ordonance, vedle jídelny šatna, knihovna a kuchyně. Levá polovina křídla sloužila důstojníkům. Byla zde rovněž učebna taktiky, kancelář písaře, účtárna příruční sklad, sklad jízdní eskadry, kancelář velitele kursu a kancelář jeho pobočníka.

Půdorys prvního patra. Foto: archiv autora.

Jedna z koňských stáji. Foto: Leoš Mlčák.

V patře západního křídla byly dva další sklady jízdní eskadry a turnajový a šermířský sál. V patře východního křídla se nacházely tři světnice mužstva a jedna světnice poddůstojníků. Prostory kolem bočních schodišť byly využity pro záchody a skladiště. Prostory patra zalomeného křídla, z části předělené příčkami, byly určeny k ubytování mužstva poddůstojníků. Nad průjezdem vedoucím zalomeným křídlem byla služební místnost pro dozorce, v jedné z přilehlých malých místností dílna. Místnosti mužstva byly obvykle průchozí, místnosti poddůstojníku byly odděleny vloženými středními chodbami.

V areálu Staroměstských kasáren, které byly také jezdeckou školou, se stála krytá jízdná, jejíž podoba z druhé poloviny 19. století je dokumentována dvěma plány. Následné stavební úpravy, provedené ve 20. století, byly většinou jen dílčí. Vložené příčky degradovaly původní dispozici, použité materiály a typové výrobky byly pro tento objekt nevhodné.

Budova Staroměstských kasáren se skládá se ze tří pravouhlých a jednoho zalomeného křídla. Objekt je dvou-podlažní, nepodsklepený. Na nádvoří jsou dochovány dvě studny, kterých bylo zapotřebí k napájení ustájených koní.

Přízemí objektu sloužilo převážně jako stáje, patro bylo obytné. Vstupní jižní křídlo má převýšený střešní hřeben. Fasáda jeho průčelí je ukončena profilovanou korunní římsou a členěna dvěma lištovými průběžnými římsami. Nároží jsou armována omítkovou bosáží.

Okna v patře jsou rámována hladkými šambránami s přímou podokenní i nadokenní římsou. Okna v přízemí mají kamenná ostění a košové mříže. Dva krajní komíny průčelního křídla jsou převýšeny. Fasády dalších křídel jsou zjednodušeny. Jižní křídlo prolamují dva obloukem ukončené vjezdy s hladkými bosovanými kamennými portály. Jejich nadpraží vynášejí nárožní konzoly ukončené čučky. Pod korunní římsou jižního průčelí jsou ukotveny dnes nefunkční háky okapných žlabů. Celé jižní křídlo je vůči okolnímu terénu s komunikací výrazně utopeno, což nepříznivě působí na zavlhání zdiva.

Fasáda zalomeného severního křídla je členěna korunní a kordónovou římsou. Šambrány oken v patře jsou shodná s průčelním křídlem, přízemí je prolomeno obdélnými stájovými okny. V přízemí dvousosé střední části zalomeného křídla je druhotný obdélný vjezd s přesazenými pojezdovými vraty. Zaoblená nároží prolamují obloukem ukončené niky osvětlující schodiště do patra, rámované profilovanou šambránou s klenákem. Nad obdélným vstupem je osazena kamenná pamětní deska s fragmentem císařské orlice, s monogramem císařovny Marie Terezie M T R I nahoře a letopočtem 17 / 52 dole.

Dvorní fasády všech křídel člení průběžné kordónové a korunní římsy. Dvorní fasáda jižního křídla je v přízemí členěna otevřenou arkádou, patro prolamují velká okna s obloukovými záklenky. Boční vjezdy jsou armovány kamennými kvádry, sokl je obložen pískovcovými deskami. U části oken za arkádou je dochováno kamenné ostění, u jednoho z nich i s probíjenou mříží. Dvorní fasády východního a západního křídla v přízemí prolamují obloukem ukončené boční vjezdy. Dvorní fasádu zalomeného křídla v přízemí prolamují v každé ze stájí dveře a okno. Střecha je pokryta bobrovkou, nad zalamovaným křídlem z části plechem. Polovina komínů nad severním křídlem není omítána. Objekt

byl vytápěn kachlovými kamny, jejichž zbytky se nacházejí u hlavního vstupu do původního schodiště.

Dispozice jižního křídla je dvoutraktová. Severní trakt tvoří po celé délce arkádové chodby. Původní jednostraktová dispozice bočních křídel byla v patrech z části rozšířena vloženými příčkami na dvoutrakt a trojtrakt se střední chodbou. V patře západního křídla dodatečně vznikl plochostropý sál s litinovými sloupy. Patro je přístupné dvěma schodišti v průčelním křídle a po jednom schodišti v obloukových nárožích západního a východního křídla. Téměř všechny interiéry jsou zaklenuty valenými klenbami s lunetami. Plochostropé jsou jen dodatečně upravované interiéry. V přízemí je to zadní vjezd, s klenbami sklenuťými do ocelových nosníků, dvě stáje v zalomeném křídle a v patře sál v západním křídle.

Podlahy místností v patrech mají z části původní palubové podlahy, chodba v patře průčelního křídla a schodiště mají nevhodnou novodobou dlažbu, ve stájích je z části zachována cihelná a kamenná dlažba, schodiště na půdu je cihelné. Dochovaly se zbytky původních dveří a větší

část oken. Okenní a dveřní otvory, zejména v interiérech byly v mnoha případech radikálně upravovány. Střechy jsou sedlové, na obou nárožích vstupního křídla je převýšená střecha zvalbena. Okapy jsou nad vstupním průčelím nadstřešní. Krov je původní s protipožárním nástřikem z druhé světové války. Původní jsou také všechny tři kovové vstupní dveře do průchozího půdního prostoru. Půdní prostor je osvětlován dřevěnými střešními vikýři. Dnes je tato monumentální budova, s novou střešní pálenou krytinou, ke škodě návštěvníků města i jeho obyvatel zatím nevyužitá a nepřístupná.

Leoš Mlčák (*1948), historik umění, absolvent FF UP Olomouc. Působil jako památkář v Památkových ústavech v Ostrově a v Olomouci a jako kustod v Muzeu umění v Olomouci. Zabývá se dějinami barokního malířství, kampanologií a regionálními dějinami umění. Je autorem a spoluautorem řady odborných publikací.

mlcakleos@seznam.cz

Kasárenský dvůr. Foto: Leoš Mlčák.

Okrašlovací spolek Lubavia načíná pátý rok

Marek Bohuš

Kraj Libavska vnímá každý svým pohledem. Pro vojáky je to vojenský výcvikový prostor, pro rodáky „Sperrgebiet“ (něm. uzavřená oblast) pro ostatní zkrátka vojenský prostor, kam se lze podívat jen jednou za rok při akci *Bílý kámen*, a to ještě jen v omezené míře.

Co všechny láká do této části Oderských vrchů? Na střechu Evropy, kde jako malý potok pramení Odra a blízké okolí vymezují Morava s Bystřicí a Bečvou. Střechu pultovou, na níž rozvodí probíhá po plochých hřbetech, na kterých se po staletí hospodařilo. V chráněných polohách na potocích tu fungovala dobrá dvacítka vesnic a Město Libava s německy mluvícím obyvatelstvem, kam se z Hané posílaly děti do rodin výměnou („na handl“), aby se naučily cizí řeč. Do nížin s kopců skopčáci hnávali svůj dobytek, dováželi dříví a chutné plody místních lesů. Nazpět přiváželi ovoce, pro které bylo zdejší klima příliš drsné. Zástupy Hanáků směřovaly v červenci do kopců na pouť ke sv. Anně, a protože se tenkrát opravdu putovalo, bylo třeba přenocovat po stodolách na seně. Libavsko zkrátka bylo součástí regionu a probíhala zde přirozená výměna s níže položenou Hanou. To se zřízením vojenského újezdu po válce zcela změnilo, obyvatele deportovali, vesnice zbourali, postavili střelnice, kasárna a raketová síla. Knižním titulem vyjádřeno, nastaly „Proměny sudetské krajiny“. Krajina se změnou funkce změnila, nebyla jen cvičištěm, ale také jedním velkým vojenským ležením. To je dnes ovšem minulostí stejně, jako předválečný civilní vesnický život. Když ustane hukot rotorů, dunění detonací, praskot střelby a vojáci se stáhnou do předem připravených pozic, rozhostí se v kraji klid.

Ticho a klid se svými protagonisty. Z vlhké louky zaznívá jakoby cvrkot rybářského navijáku, ono chřástalovo crex! crex! Kolem vody se mihne zářící ledňáček. Nad lesem plachtí čáp černý, párek krkavců se za letu dohadu-

je o úspěšnosti střelby, šťastlivec zahlédne dokonce orla skalního. Ne nadarmo bylo Libavsko vyhlášeno za jednu z ptačích oblastí Česka. Když nastane období říje, bojují spolu jeleni prakticky na bývalém libavském náměstí, kde kvůli jejich lepšímu rozběhu byly strženy dvě řady starých měšťanských domů. Tím spíše je možno zažít nefalšované střeoevropské safari při průjezdu krajinou. To je pak třeba zastavit a nechat přeběhnout mnohohlavé stádo vysoké nebo černé zvěře. Bobrem pokácené nebo nahlodané stromy a pobytové znaky vydry ozvláštňují lužní krajinu horní Odry s meandrujícím tokem. To vše ukazuje, že potlačení běžného hospodaření se krajině prospělo, příroda se zregenerovala. Step a bezlesí ne kulturní, jako spíše militární, vytvářené pásy tanků a podporované dřívě častými požáry, poskytují prostředí pro rostliny a živočichy, jaké se jinde nevyskytuje. Vedle CHKO Jeseníky a CHKO Litovelské Pomoraví představuje v Olomouckém kraji Libavsko rozsáhlý celek s omezeným vlivem lidských aktivit.

Kdo prochází touto velebnou krajinou, naráží na kulturní stopy dřívějšího osídlení. Kamenný Kristus připravený o hlavu i končetiny, sochy svatých podobané od střel, barokní sochy sv. Floriana a sv. Jana Nepomuckého vyvezené kdysi na skládku a vykopané loni členy spolku Lubavia ze země. Pozůstatky hřbitovů s náhrobními kameny a pahorky, které bývaly kdysi kostely nebo kaplemi. Dosud nesesuté zdi statků svědčí o umu zednických mistrů, kteří je poskládali z kamenů jako ze stavebnice, zaklenuli sklep, obezdili hlubokou studnu. Dávné okresní silnice s patričným příslušenstvím (mosty, kamenné obložení, štetování), které jsou dnes už jen lesními a polními cestami. Nápisy vyryté před časem cyrilicí do kůry buků a nazvětšované jejich růstem, pokrývají topografii sovětského impéria od Kavkazu po Dálný východ. Stejně nápisy se nacházejí

i na stěnách starých důlních děl a nebyly jich ušetřeny ani zdi poutního chrámu sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě od italského stavitele G.P. Tencally, který vystavěl také Klášter Hradisko, chrám sv. Michala nebo baziliku na Svatém Kopečku. Zde je účinek jeho architektury umocněn nezamýšleným usazením chrámu v bující vegetaci všude kolem.

To vše je blízké členům Okrašlovacího spolku Lubavia (lat. podoba názvu Libavá), který vznikl ve Městě Libavě poté, co se roku 2016 stala samostatnou obcí. Třicítka přátel zblízka i zdaleka, s rodinnými vazbami na Libavsku i bez nich. Lidé nejrůznějších profesí, ale se stejným zájmem o historii a přírodu Libavska, věnují svůj um, čas a energii péči o to málo, co zbylo po předválečné éře.

Je-li poutní chrám ve Staré Vodě největší, pak nejmenší sakrální stavba a zároveň cíl rodáků, lesníků i lovců, vojáků a dalších je znovu postavená Vojnovická kaple. Povstala z ruin péči členů spolku Lubavia. Zajímavostí je, že byla částečně sestavena z materiálu nalezeného v zaniklých vesnicích. Její zvon, snad inspirovaný Krylovou písní, je vyroben z ruské dělové nábojnice. Zazní vždy, když odejde na věčnost některý z libavských rodáků v Česku i zahraničí. Svá jména zde však mají všichni, kdo zahynuli ve službě a při práci ve vojenském prostoru. Tato kaple se dá chápat jako svého druhu skanzen, protože všechny vesnice s jejich pamětihodnostmi obnovit nelze. Lze si je prohlédnout na starých fotografiích v bestselleru *Kronika Libavska* od Jindřicha Machaly, který je iniciátorem a zakládajícím členem spolku Lubavia.

Okrašlovací spolek navázal oficiální spolupráci s Ministerstvem obrany ČR a zavázal se k péči o památky, jež byly zaneseny do vojenských map jakožto místa vyčleněná z výcviku. Jedná se hlavně o staré hřbitovy a pomníky zaniklých vesnic, které vztyčili po pádu železné opony rodiny pocházející z toho kraje. Příkladem této péče budíž restaurování kamenného Jahnova kříže při cestě ze Smilova do Města Libavě u příležitosti 150 let jeho vztyčení. V říjnu loňského roku byl slavnostně vysvěcen spo-

lu s nově postaveným dřevěným křížem v obci Jestřabí. V tomto roce se plánuje restaurování Hausnerova kříže z roku 1931 v obci Varhošť. Tyto nákladné akce jsou možné jen díky příspěvkům dárců od nás i ze zahraničí. Významným zdrojem financování se v roce 2019 stal podíl z výnosu cykloturistické akce *Bílý kámen*. Členové spolku při ní provázejí turisty v autobusech, otevírají a dohlížejí na chrámy ve Staré Vodě i ve Městě Libavě, podílejí se na přípravách organizačně i na stanovištích v terénu.

Větrný mlýn ve Městě Libavě před rekonstrukcí. Foto: archiv autora.

Členové Lubavie vztyčují náhrobky na barnovském hřbitově. Foto: archiv autora.

Nález barokních soch na Smilově. Foto: archiv autora.

Zásadní rolí členů spolku je provázení rodáků i s rodinnými příslušníky do vesnic jejich původu. Zajišťují povolení ke vstupu, dbají na bezpečnost návštěvníků v terénu, kde se dobře orientují a jsou dostatečně jazykově vybaveni. Na základě archivních materiálů spolku dokáží dohledat někdejší polohu konkrétního domu či statku.

Důležitou akcí, kterou Lubavia ve spolupráci s krajany z nedalekého Kravařska a církvi spoluzajišťuje, je obnovená pouť ke sv. Anně. Pro zájemce o historii zpřístupňuje spolek malou sbírku historických předmětů ve větrném mlýně ve Městě Libavá, který má díky němu také novou střechu. Na významných a zajímavých místech zřizuje spolek informační tabule v českém a německém jazyce.

Úspěšným se stal filmový dokument „Stíny nad Libavou“ natočený Tomášem Kusýnem, členem spolku. Více informací o aktuálním dění kolem spolku i historii poskytují webové stránky www.lubavia.cz.

Marek Bohuš (*1972) působí na Katedře německého jazyka Univerzity Palackého. Je šéfredaktorem Zpravodaje obce Hlubočky, kde se věnuje dějinám obce, historii průmyslu, výtvarným umělcům a dalším tématům. Své fotografie vystavuje v oblastních přehlídkách.

marek.bohus@email.cz

Restaurovaný Jahnův kříž s torzem Krista ve Smilově. Foto: archiv autora.

Hornické vdovy – neznámé hrdinky

Zuzana Zemanová

Kamila Hladká a hornické vdovy: Hornické vdovy. Želešice, Dcera sestry 2019, 216 stran.

Malé (a dosud mladé) nakladatelství Dcera sestry, sídlící v Želešicích u Brna, vydalo na podzim 2019 publikaci s názvem *Hornické vdovy*, svým zaměřením i zpracováním ojedinelou a pozoruhodnou. Ačkoli o hornicích samotných se psávalo zvláště v době před rokem 1989 velmi často, vždy se na ně pohlíželo především z hlediska pracovních výkonů, jejich soukromý a rodinný život stál mimo centrum pozornosti. Po listopadovém převratu se média začala orientovat na jiná témata, těžba uhlí současně procházela útlumem, a tak se i hornické povolání začalo z veřejného povědomí vytrácet, případně bylo vnímáno jako něco

Autorka v dole Lazy. Zdroj: archiv Dcera sestry, s. r. o.

zastaralého, spjatého s bývalým režimem. Dodnes přitom mnozí z nás tuto profesi vykonávají a podstupují denně rizika spojená s prací pod zemí. V posledních letech ovšem jako by se ostravský region začal ke svým hornickým kořenům znovu více hlásit a i z ostatních částí republiky sílí zájem o tuto oblast.

Důkazem může být právě kniha *Hornické vdovy*. Poprvé v souhrnné podobě přináší vzpomínky a příběhy těch, které větší či menší kus života prožily po boku horníků – jejich manželek. Jedná se o příslušnice několika generací, nejstarší měla v době vydání knihy osmdesát let, nejmladší oslavila třicáté osmé narozeniny. V knize vystupují pod křestními jmény. Najdeme mezi nimi prodavačku, kadeřnici či pracovníci pedagogického institutu. Všechny mají děti, většina už i vnoučata. Osm žen různého věku, vzdělání, profesí a koníčků spojuje to, že jejich muži zahynuli v důsledku důlního neštěstí. Není to však zdaleka jediným tématem jednotlivých vyprávění a tragickou událostí ani žádný z příběhů nekončí. Osudy jednotlivých žen i jejich rodin sledujeme dál až do dnešních dnů.

Každá se se ztrátou manžela vyrovnávala jinak, některým to trvalo kratší dobu, jiným déle. Většina z nich si později našla nového partnera, někdy se ovšem kvůli tomu potýkaly i s pomluvami a odsudky ve svém okolí. Táňa, která ovdověla během těhotenství, se brzy po narození syna sblížila se svým dávným kamarádem, obětavě jí začal pomáhat s miminkem a dnes už spolu více než patnáct let žijí. „Bylo to velmi brzo, za to mě odsoudila spousta lidí. Nikdo neviděl, jak jsem byla sama, že nejde smutek časovat. Nejde říct, že rok je málo, dva roky jsou dost. (...) Vždycky si říkám: obujte si moje boty a běžte. Na konci si povíme,“ podotýká k tomu ona sama.

Je zapotřebí zdůraznit, že příběhy jsou velice rozmanité a vzdálené jakémukoli schematismu. Vdovy nemají

potřebu své vztahy k manželům zpětně přikrášlovat, vzpomínají na život s nimi včetně každodenních radostí i starostí. Setkáme se také s případy, kdy manželská dvojice v době úmrtí už byla rozvedená nebo rozvodem procházela. I tyto ženy pochopitelně odchod někdejšího partnera citelně zasáhl. Věřin muž, původním povoláním tesař, šel pracovat na šachtu kvůli penězům a po pouhém měsíci, v srpnu 1996, ho v dole ČSM zabil vozík s náradím. Věře tehdy bylo triadvacet a měla dvě malé dcery. Kvůli manželovu uvolněnému způsobu života se chtěla nechat rozvést, ale proběhlo jen první stání, na druhé už nedošlo. Vzpomíná, že když poprvé po tragédii vstoupila do bytu, kde její muž bydlel tou dobou už sám, našla ještě jeho rozestlanou postel, neumytý hrnek a drobky od jídla. Vypadalo to, jako by se měl každou chvíli vrátit...

Ve všech příbězích se působivě propojuje osobní rovina s rovinou společenskou. Můžeme pozorovat zřetelné i docela nenápadné proměny, jimiž naše společnost prošla za posledních šedesát let. Konkrétně od roku 1959, kdy se protagonistka první kapitoly – tehdy dvacetiletá Olga – seznámila se svým mužem, až do současnosti. Týká se to způsobu života a každodenních drobných zvyklostí, počínaje oblékáním či jídlkem a konče trávením volného času, nebo také toho, jak vlastně vnímají horníky a hornictví lidé odjinud. V promluvách několika žen prosvítá hořký pocit, že hornictví je dnes nedocenené, špatně zaplacené a vysmívané, že na Ostravsko nahlízejí obyvatelé jiných regionů skrz prsty. Někdy i na horníky samotné, nebo dokonce na jejich ženy.

Jedním z cílů, jež si autorka Kamila Hladká předsevzala pro svou knihu, je „poodkrýt fenomén hornictví v jiném světle a relativizovat mnohaletá klíšé, jež se k němu vážou.“ Takovým klíšé může být třeba právě představa hornických žen jako zpovykáných paníček, které díky nadprůměrnému manželovu příjmu nemusejí pracovat a žijí v luxusu. Nebo že horníci jsou hloupí, duševně omezení lidé, kteří se ve škole špatně učili, a tak jim nezbylo nic jiného než jít

Původní hornická šatna. Zdroj: archiv Dcera sestry, s. r. o.

vykonávat těžkou fyzickou práci. Podobné predsudky vezmou velmi rychle za své, jakmile se čtenář seznámí s osudy konkrétních lidí, pozná jejich obětavost, pracovitost, houževnatost i obrovskou vnitřní sílu.

Přestože samotným protagonistkám doly vzaly manžela, nepřisuzují jim za to vinu, berou svůj úděl jako něco, co se mělo stát a s čím je třeba se vyrovnat. Ostatně samy mnohdy z hornických rodin pocházely, v hornickém prostředí se pohybovaly a byly zvyklé na to, že v dolech jde o život. „*Tady všude byly samé šachty, sami horníci, tak to prostě chodilo, nikdy jsme nad tím nepřemýšleli. Horník je člověk, co je jednou nohou pořád v hrobě,*“ shrnuje Olga, jejíž muž zemřel společně s více než stovkou dalších havířů při velkém požáru v dole Dukla v červenci 1961. V situaci, kdy se ženám – mnohdy s malými dětmi – během okamžiku obrátil život naruby, musely prokázat velkou osobní statečnost.

Knihu otevírá předmluva Martina Jemelky, historika zabývajícího se mimo jiné dějinami dělnictva, regionu a každodennosti. Kromě odborného zájmu má k tématu i osobní vazby, neboť jeho dědeček rovněž zemřel při důlním neštěstí. „*Práce pod zemí připravila mladou rodinu o živitele, práce na povrchu v nárazišti mezi přetěžkými uhelnými vozíky stála babičku články na prstech jedné ruky. Jizvy na těle i na duši, kam se podíváš. Taková byla hornická práce ještě v polovině 20. století. A takové byly osudy desítek, stovek, možná tisíců hornických vdov,*“ uvádí Jemelka.

Vdovy po hornících se dnes mimo jiné sdružují v rámci Spolku svatá Barbora. Ten svým názvem odkazuje k patronce horníků a je primárně zaměřen na pomoc dětem, kterým zemřel jeden z rodičů při práci v dolech, přispívá jim například na studium, kroužky a další aktivity. Právě přes spolek, nazývaný také jednoduše Barborka, vedla jedna z cest, jimiž se autorka a zároveň vydavatelka Kamila Hladká dostala k hrdinkám své budoucí knihy. Práce na ní trvala dva roky, obnášela studium odborné literatury a konzultace s odborníky, ale především rozhovory se samotnými vdovami. Hladká k nim přistupovala citlivě, empaticky, nechávala hovor přirozeně plynout. V knize pak zaznamenala výpovědi vdov se snahou o co největší autentičnost. Redakční úpravy, které jsou při práci s mluvenou řečí nutné, prováděla sice pečlivě, ale zároveň s vysokou obezřetností, aby nenarušila osobitý styl účastnic. Svým klidným, nebulvárním přístupem získala u jednotlivých akterek důvěru a práce na knize jí nakonec přinesla i nová přátelství. Jak se vyjádřila jedna z vdov během křtu knihy v ostravském Domě knihy v říjnu 2019: „*Kamila je teď jednou z nás.*“

Sama Hladká – pro někoho možná překvapivě – žádné vazby k hornictví ani k ostravskému regionu do té doby neměla. K tématu se dostala náhodou, když po cestě na dovolenou zaslechla v rádiu reportáž o hornících. Protože produkce jejího nakladatelství Dcera sestry vždy obsahuje určitý „ženský prvek“, napadlo ji téma hornických vdov. Rešeršemi zjistila, že se mu dosud nikdo nevěnoval, a začala uvažovat o jeho knižním zpracování. Zprvu s tím,

že se autorství ujme někdo jiný. Jakmile ovšem začala do problematiky hlouběji pronikat, rozhodla se, že knihu připraví sama. Za autorky přitom považuje i samotné vdovy a v tomto duchu koncipovala i tiráž, kde je uvedeno „Kamila Hladká a hornické vdovy“.

Osobností autorky Kamily Hladké je nakonec kniha spojená i s naším, olomouckým regionem. Ačkoli Hladká pochází z Vyškovska a žije v okolí Brna, k Olomouci získala silný vztah během studentských let. Absolvovala nejprve magisterské studium bohemistiky na Filozofické fakultě UP a posléze získala doktorát z české literatury. Souběžně začala pracovat jako knižní redaktorka a editorka. Podílela se na vzniku řady úspěšných knižních projektů a od roku 2016 sama knihy vydává. Mimo jiné připomněla českým čtenářům pohnutý životní příběh Mileny Grenfell-Bainesové v knize Lady Remoska, vydala také knihu populární blogerky Veroniky Hurdové s názvem *Krkavčí matka*?

Do Olomouce dodnes jezdí za přáteli, k univerzitě se hlásí a na léta zde prožitá ráda vzpomíná. „*Univerzitě Palackého jsem velmi vděčná za rozvinutí, posílení mé lásky a úcty k národnímu dědictví naší země, za uvědomění si, že kvalitu a úspěch nelze poměřovat pouze finančně,*“ vysvětlila v rozhovoru pro Žurnál UP. S těmito zásadami přistoupila k i vydání *Hornických vdov*, své první autorské knihy. Ta, i navzdory posmutnělému názvu, nese nakonec pozitivní poselství – vybízí k zachování víry a naděje, ať už člověka potká jakákoli nešťastná událost. K tomuto vyznění napomáhá i motiv zvolený pro obálku knihy. Nikoliv paní v černém, ale mladý pár plný života a vroucí lásky.

Zuzana Zemanová (*1983) vystudovala bohemistiku a žurnalistiku na FF UP v Olomouci a tamtéž absolvovala doktorský studijní program Česká literatura. Pracuje jako sekretářka katedry bohemistiky FF UP, příležitostně publikuje odborné i popularizační články s literárněvědnou tematikou.

zuzana.zemanova@upol.cz

Partyzánské přepadení četnické stanice v Doloplazech na Prostějovsku

Petr Jirák

Zavádějící informace o přepadení četnické stanice

Dne 9. 2. 1945 byla četnická stanice Doloplazy přepadena partyzány, přičemž se v literatuře o protinacistickém odboji uvádí, že se jednalo o Doloplazy v okrese Olomouc. Na základě toho bývá akce připisována partyzánské skupině z Velké Bystrice. Tyto informace jsou obsaženy i v jinak velmi kvalitní práci *Odboj proti nacistickým okupantům na Olomoucku* v letech 1939–1945 od Josefa Bartoše (vydáno roku 1997 v Olomouci). Problém spočívá v tom, že v této obci se za okupace nenacházela žádná četnická stanice. „Olomoucké“ Doloplazy patřily do obvodu četnické stanice Velká Bystrice. Je celkem s podivem, že na to zřejmě nikdy nepřišel ani tak renomovaný historik, jakým Josef Bartoš (1931–2005) bezpochyby byl. Četnická stanice se totiž nacházela v jiných Doloplazech, o poznání menší obci, která byla za války součástí politického okresu Přerov a soudního okresu Kojetín. A právě stanice v těchto Doloplazech byla 9. 2. 1945 přepadena skupinou partyzánů, což prokazatelně dokládají archiválie uložené v Moravském zemském archivu v Brně (fond Inspektor uniformované protektorátní policie na Moravě, č. j. I a 1432/45).

Železniční diverze poblíž Nezamyslic

Závěr devátého únorového dne roku 1945 byl pro osazenstvo četnické stanice Doloplazy vůbec rušný. Stanice pamatovala projevy protinacistického odporu (mj. odcizení říšskoněmecké vlajky ze školy v Dobromilicích 5. 10. 1939, přeřezávání brzdových hadic u železničních vagónů na nádraží v Nezamyslicích, mj. 4. 6. 1944), avšak s partyzánským způsobem odboje se ještě nesetkala.

Inspektor Šafařík, přednosta železniční stanice v Nezamyslicích, ve 20:45 hodin četníkům telefonicky ohlásil výbuch na železniční trati mezi Nezamyslicemi a Němci-

cemi nad Hanou. Vrchní strážmistr Karel Lešenský, velitel četnické stanice, vydal rozkaz, aby se s ním ostatní (Josef Havránek, Václav Mlčák, Ludvík Fuksa) vydali na kolech na místo činu, zatímco na stanici měl zůstat jen strážmistr Jaroslav Gold.

Dobová hlášení konstatují následující: okolo 20:30 hodin explodovala pod nákladním vlakem (č. 90.923) výbušnina, místo výbuchu se nacházelo kilometr od nezamyslického nádraží. Výbuch vyrval kus pravé kolejnice v délce asi 35 cm a přetrhl několik drátů telefonního vedení. Nákladní vlak s 20 vagóny zůstal stát na místě, avšak vykolejen nebyl. Nebyl nalezen vyrvaný kus kolejnice, na rozdíl od kousku obalu, v němž byla výbušnina. Výbuchem nebyl nikdo ani zabit, ani zraněn. Provoz na železnici mezi Nezamyslicemi a Němčicemi nad Hanou byl přerušen do 10. 2. 1945 2:20 hodin. „Pachatelé“ činu zřejmě utekli ve směru na Doloplazy, což vyšetřovatelé konstatovali na základě následující události.

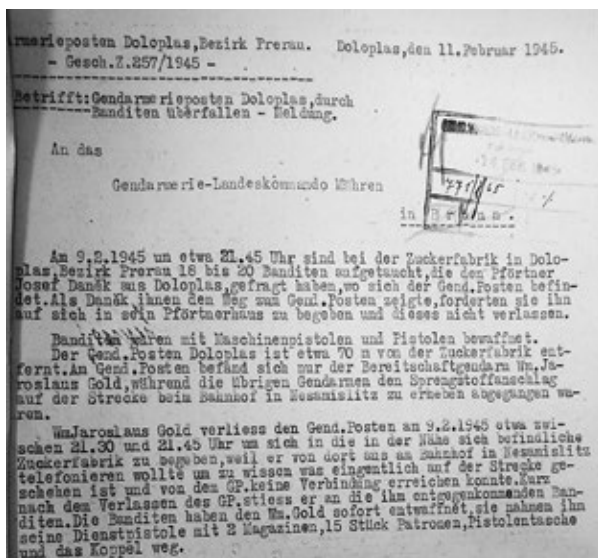
Přepadení četnické stanice Doloplazy

Lešenský nečinil před odchodem žádné hlášení o diverzní akci – neuvědomil okresní četnické velitelství v Přerově, ani nezalarmoval četníky z okolních stanic, ani nedal Goldovi žádný rozkaz v tomto směru. Po prohlídce místa diverze se četníci vydali na železniční stanici do Nezamyslic, odkud Lešenský nahlásil případ mj. okolním četnickým stanicím. Podřízené poslal na různá místa obvodu, aby pátrali po původcích diverzního činu.

Jaroslav Gold, jenž zůstal na stanici sám, se chtěl se svým nadřízeným spojit, avšak nebyl schopný se někam dovolat. Krátce po půl desáté hodině večer se proto vydal do pár desítek metrů vzdálené strážnice cukrovaru (zrušen v roce 1956, pozn. autora), kde byl i telefon. Když vyšel

ze staniční budovy, přepadlo jej na silnici velké množství ozbrojených mužů, kteří jej odzbrojili a následně donutili otevřít dveře od stanice. Tam partyzáni vzali několik předmětů, zejména tři služební brašny (odebrali ovšem také hodnotné dámské hodinky, majetek manželky strážmistra Václava Mlčáka). Četník nedokázal útočníky přesněji popsat, protože na stanici musel stát čelem ke zdi. Byli civilně oblečeni – měli krátké zimní bundy a čepice, většina z nich mluvila rusky. Partyzáni přestříhli telefonní vedení v kanceláři četnické stanice. Goldovi nařídili, aby přepadení nehlásil dříve než následujícího dne v sedm hodin ráno. Jestli bylo jejich cílem získat četnickou výzbroj, museli se spokojit s Goldovou služební pistolí (M. 24, č. 4178) a 15 náboji.

Gold po odchodu partyzánů zamkl dveře stanice. Asi čtvrt hodiny poté chtěl Gold případ telefonicky nahlásit veliteli Lešenskému, avšak nakonec tak z vrátnice cukrovaru učinil Josef Havránek, jenž se mezitím vrátil z Nezamyslic. Přepadení četnické stanice Doloplazy bylo nahlášeno

Úvod hlášení o přepadení četnické stanice v Doloplazech v okresu Přerov. Zdroj: Moravský zemský archiv Brno.

určeným místům, včetně okresního četnického velitelství v Přerově či jagdkomanda v Konici.

Četníci dodatečně zjistili, že příchod partyzánů do obce zaznamenal vrátný cukrovaru Bohumír Daněk, jenž si všiml neobvyklého provozu na silnici od Dobromilic. Se svítilnou v ruce se vydal k hloučku mužů (jejich počet odhadl na 18–20), avšak šest z nich na něho namířilo pistole a slovenštině podobným jazykem jej vyzvali ke zhasnutí světla a návratu na vrátnici. Předtím se ho ještě zeptali, kde se nachází četnická stanice, kam se následně vydali.

Daněk vzbudil dva důležité zaměstnance továrny, na vrátnici přišli i dva noční strážníci cukrovaru. Všichni poté debatovali o neznámých ozbrojených mužích, avšak báli se oznámit jejich výskyt, poněvadž telefon byl spojen se zvonkem na vrátnici. Zvonek vyzváněl spolu s telefonem a navíc značně hlasitě. Podle Ing. Rudolfa Klabana mohli hlasité vyzvánění uslyšet rovněž partyzáni.

V soudním okrese Kojetín (součást politického okresu Přerov) se jednalo v případě přepadení četnické stanice Doloplazy o ojedinělou akci tohoto druhu. Žádnou jinou četnickou stanici v tomto soudním okrese partyzáni nepřepadli. Ve druhé části politického okresu Přerov (tzn. v soudním okrese Přerov) došlo k přepadení četnické stanice rovněž pouze jednou (5. 12. 1944 v Pavlovicích u Přerova).

Zásobovací akce v hostinci v Poličkách

Třetí partyzánskou akcí v obvodu četnické stanice Doloplazy bylo zásobování v obci Poličky (od roku 1953 sloučena s obcí Doloplazy). Mezi desátou a jedenáctou hodinou večerní se ozvalo v Poličkách zaklepání na dveře domu hostinského a trafikanta Josefa Valáška. Po otevření vtrhlo dovnitř šest mužů ozbrojených samopaly. Partyzáni donutili Valáška otevřít šuplík s cigaretami (okolo dvou tisíc kusů), které následně nasypali do ruksaku. Poté jeden partyzán napsal rusky na kousek papíru potvrzení o odebrání cigaret. Potvrzení předal spolu s padesátimarkovou bankovkou hostinskému. Valášek směl přepadení nahlásit až dalšího dne v sedm hodin ráno, v případě nesplnění této podmínky mu partyzáni hrozili zastřelením.

Dne 10. 2. 1945 Valášek nahlásil případ starostovi obce a pak na četnické stanici v Doloplazech. Jen jeden z partyzánů mluvil česky, zatímco ostatní rusky. Valášek dále uvedl, že jeden partyzán měl kolem krku pověšenou kabelku (o rozměrech cca 18 × 12 cm), která měla uprostřed kulatou skleněnou zástrčku. Četník Jaroslav Gold si téhož všiml u jednoho z mužů, kteří jej přepadli před budovou stanice. Rovněž na základě toho vyšetřovatelé připsali přepadení četnické stanice v Doloplazech a hostince v Poličkách stejným partyzánům. Totéž si celkem logicky mysleli o původcích diverze na železniční trati u Nezamyslic.

Budova hostince v Poličkách (č. p. 3) již v dnešní době neexistuje. Na stejném místě byla v nedávné době postavena novostavba rodinného domu. Naopak budova, v níž byla umístěna četnická stanice Doloplazy (č. p. 71), existuje dodnes.

Četníci pod palbou nadřízených

Dne 10. 2. 1945 přijeli do Doloplaz dva nadřízení z Přerova: František Venzara (okresní velitel protektorátního četnictva) a Folmer (příslušník německého četnictva).

Velitelství četnického oddělení (GAK) Olomouc podrobilo kritice jednání Karla Lešenského a Jaroslava Golda. Lešenský měl případ železniční diverze telefonicky nahlásit před odjezdem na místo činu, případně měl tímto úkolem pověřit Golda. Kdyby se tak stalo, mohli četníci z okolních stanic (mj. Němčice nad Hanou, Ivanovice na Hané) zahájit včasné pátrání po „banditech“ (tímto pojmem nacisté běžně označovali partyzány). Gold lehkovážně opustil četnickou stanici a po přepadení dokonce partyzánům prozradil, kde se nachází jeho kolegové.

Nejprve bylo navrženo potrestat Lešenského pořádkovou pokutou a Golda desetidenním vězením. Podle rozhodnutí Zemského četnického velitelství v Brně (ze dne 13. 3. 1945) si měl stejný trest jako Gold odpykat také Lešenský. V prostudovaných archiváliích nejsou uvedeny údaje, zda nadřízení stihli Golda a Lešenského do konce války vůbec potrestat.

Kdo provedl partyzánské akce z 9. 2. 1945

Vzhledem k místu provedení akcí se samozřejmě nejednalo o akce velkobystřické partyzánské skupiny, jež operovala v širém okolí Velké Bystrice a zčásti i na Přerovsku, nikoliv však v blízkosti Němčic nad Hanou.

Zmíněný Josef Bartoš napsal rovněž práci *Prostějovsko v době nacistické okupace a protifašistický odboj v letech 1939–1945* (vydáno roku 1998 v Olomouci). Přestože Bartoš nevěnoval přílišnou pozornost obcím tzv. Kojetínska, jež se staly součástí okresu Prostějov až v roce 1960, zmiňuje některé partyzánské akce uskutečněné v roce 1945 v této oblasti. Netyká se to ovšem akcí z 9. 2. 1945 – přepadení četnické stanice Doloplazy nesprávně přiřadil do stejnojmenné obce na Olomoucku (viz výše), železniční diverzi u Nezamyslic a zásobovací akci v Poličkách rovněž neuvedl. Výbuch na trati je stručně zmíněn v jiných publikacích o protinacistickém odboji na Prostějovsku (brožury vydané v letech 1976 a 1985).

Bartoš uvedl jiné partyzánské akce provedené v blízkosti Doloplaz, např. odcizení výbušnin v lomu na katastru Pivína (21. 3. 1945), výbuch nálože na trati poblíž Nezamyslic (1. 4. 1945), výbuch nálože na trati mezi obcemi Doloplazy a Pivín (8. 4. 1945), výbuch nálože na trati mezi Pivínem a Čelčicemi (23. 4. 1945).

Jednalo se o akce skupiny Jermak-Volkov (Porošín), jedné z několika partyzánských skupin, které vznikly na popud stejnojmenného výsadku, jenž seskočil v noci z 30. 9. na 1. 10. 1944 u Račic na Vyškovsku. Velitelem skupiny byl nejprve Pavel M. Volkov (padl 28. 4. 1945 ve Vícově), poté Jevgenij N. Porošín. Oba utekli v průběhu války z německého zajetí, nešlo tedy o členy výsadku Jermak. Činnost skupiny Jermak-Volkov (Porošín) zasahovala do širokého okolí Prostějova, v obci Výšovice měli partyzáni vybudovány dva podzemní bunkry.

Všechny uvedené akce z 9. 2. 1945 (železniční diverze, přepadení četnické stanice, zásobování u trafikanta Valáška) byly skutečně provedeny příslušníky skupiny Jermak-Volkov (Porošín), což potvrzují poválečné materiály z prověřování činnosti skupiny. Zároveň se s největší

Doloplazy na starém snímku. Zdroj: sbírka Petra Jiráka.

pravděpodobností jednalo o první akce skupiny uskutečněné na Kojetínsku. Nutno dodat, že partyzánské akce na Kojetínsku nepodnikaly žádné jiné partyzánské oddíly.

Rušno bylo i v „olomouckých“ Doloplazech

Přestože v obci nebyla za války četnická stanice a nemohlo tedy ani dojít k jejímu přepadení, událo se v těchto Doloplazech rovněž několik dramatických událostí.

Dne 2. 11. 1944 (0:30 hodin) asi pět členů partyzánské skupiny z Velké Bystřice přepadlo obecní úřad v Doloplazech. Jeden z partyzánů hlídal u vchodu, zatímco další svázali tři přítomné osoby (dva muže civilní strážce a nočního hlídače). Partyzáni následně vtrhli do obecní kanceláře, odkud si vzali potravinové lístky určené na jedno zásobovací období pro veškeré obyvatelstvo obce. Kromě toho si partyzáni vzali tři razítka obecního úřadu a přestříhli telefonní vedení mezi obcí Doloplazy a městem Olomouc.

K otrěsné události došlo v Doloplazech 26. 11. 1944, kdy byli na návsi veřejně oběšeni tři mladí muži (Alois

Jánošík, Oldřich Ječmínek, František Medek), kteří se na začátku listopadu 1944 neúspěšně snažili o ilegální přechod na Slovensko.

Dne 9. 2. 1945 (okolo 17. hodiny) byli v obci zatčeni dva uprchlí sovětští váleční zajatci (Ivan Mironov, Pavel Rjabov). Oba byli předáni V. oddělení bezpečnostní policie (tj. německé kriminální policii) v Olomouci. Shodou okolností došlo téhož dne v jiných Doloplazech (okres Přerov, od roku 1960 okres Prostějov) k přepadení četnické stanice partyzány.

Petr Jirák (*1980), archivář a historik (mj. absolvent archivnictví na FF UP v Olomouci). Od roku 2008 pracuje ve Státním okresním archivu Přerov. Zabývá se především problematikou protinacistického odboje a různými zajímavostmi z regionální historie Střední Moravy.

p.jirak@pr.archives.cz

Po stopách Lidové hvězdárny v Olomouci

Bohdan Špirit

Počátky snah soustředit olomoucké zájemce o astronomii jsou spojeny s Vlasteneckým spolkem muzejním, vzniklým již v roce 1883. Jeho členové se věnovali zejména archeologii a národopisu, později historii a vlastivědě, ale i přírodním vědám, které se po vzniku republiky dostávají ze svého okrajového postavení do popředí. Již počátkem roku 1920 dochází k založení matematicko-přírodovědeckého odboru, mezi jehož členy bylo i několik vážných zájemců o astronomii, kteří v následujícím roce založili astronomický kroužek. Zanedlouho poté zařazuje odbor do svého programu přednášky z astronomie. Mezi nejčastěji přednášející patřili z místních redaktor olomoucké pobočky Československé tiskové kanceláře Mojmir Heller a středoškolský profesor Karel Minařík, z hostů významný astronom dr. Bohumil Hacar. Další z velmi aktivních členů, ředitel městské elektrárny František Horák, poskytoval pro potřeby kroužku vlastní dalekohled, refraktor vyrobený světoznámou firmou Carl Zeiss Jena s objektivem o průměru 110 mm, umožňující pozorování zajímavých objektů a úkazů na obloze. Kroužek ale neměl příliš dlouhého trvání, neboť zprávy o jeho činnosti po roce 1926 náhle mizí.

O deset let později se pokusil znovu soustředit zájemce o astronomii středoškolský profesor Vladimír Petr, jeho snaha však vyšla na prázdno. Teprve v roce 1945 se vytvořila skupinka zájemců, která se rozhodla založit olomouckou pobočku Československé astronomické společnosti. Na ustavující valné hromadě, konané 23. ledna 1946, byl předsedou jednomyslně zvolen profesor Petr (místopředsedou František Horák). Předseda pobočky, i když neměl k dispozici žádné větší finanční prostředky, podřídil veškeré úsilí jedinému cíli – vybudovat hvězdárnu. Nejlépe vyhovující místo pro její stavbu bylo nalezeno jihozápadně od Olomouce. Jednalo se o návrší za vesnicí Slavonín, v místech původní prachárny z 19. století, zničené během

bojů na konci druhé světové války. Stavba byla zahájena již v září 1946. Zasluhou profesora Petra se sice podařilo několik let po sobě získat od ministerstva školství finanční prostředky, ale ty vždy pokrývaly pouze jednu dvanáctinu stavebních nákladů, a proto se např. cihly získávaly z trosek bývalé prachárny. Za těchto podmínek se začalo rychle vytrácet počáteční nadšení členů pobočky i jejich příznivců, dobrovolné pracovní brigády byly nepravidelné, takže stavební práce postupovaly velmi pomalu. Aby se budování hvězdárny zcela nezastavilo, musely být náklady hrazeny ze soukromých finančních prostředků členů pobočky, především jejího předsedy. Teprve v roce 1951 se podařilo získat zájem veřejné správy, tehdejšího olomouckého Krajského národního výboru (KNV), který převzal financování do stavby zařízení. Budování hvězdárny se urychlilo a přiblížilo se ke zdárnému konci. I když ani v tomto období stavební práce neprobíhaly úplně bez problémů, podařilo se během roku 1952 dokončit hrubou stavbu. Koncem téhož roku byla na budovu nainstalována otáčivá kopule o průměru 6,5 metrů a odsouvací střecha malé pozorovatelny, nazývané „meteorka“. V roce 1953 se pokračovalo vnitřními pracemi, zednickými, obkladačskými, instalatérskými a malířskými. Na jaře příštího roku byla stavba z valné části hotova, avšak různé úpravy budovy a jejího rozsáhlého okolí a doplňování vnitřního zařízení trvaly ještě několik dalších let.

Prvním dalekohledem používaným na hvězdárně byl přenosný Zeissův refraktor s objektivem o průměru 80 mm, dalším se stal rovněž Zeissův refraktor s objektivem o průměru 110 mm, který byl umístěn na paralaktické montáži v kopuli. V roce 1956 byla tato montáž společně s refraktorem přemístěna do malé pozorovatelny a byly na ni navíc umístěny nové přístroje, protuberanční dalekohled s objektivem o průměru 100 mm, vyrobený vyhlášeným odborníkem dr. Karlem Hermannem Otavským, a reflektor

Budova hvězdárny počátkem 60. let minulého století. Všechna foto: archiv autora.

Karel Morav, František Kozelský, dr. Jan Luner a dr. Karel Hermann Otavský (zleva) u nové paralaktické montáže v malé pozorovatelně v roce 1959.

typu Cassegrain-Nasmyth o průměru zrcadla 250 mm. Od roku 1959 byla v malé pozorovatelně instalována nová paralaktická montáž z dílny konstruktéra Františka Kozelského, na níž byl zpočátku umístěn pouze protuberanční dalekohled. V pozdějších letech byla montáž doplněna ještě o sluneční fotokomoru a původní Zeissův refraktor

s objektivem o průměru 110 mm. V kopuli se od roku 1956 nacházela masivní vidlicová paralaktická montáž, na které byl umístěn refraktor s objektivem o průměru 200 mm a tubus „velké“ Schmidovy fotokomory o plánovaném průměru zrcadla 600 mm. Následující technické problémy s pokovením zrcadla však způsobily, že fotokomora zůstala léta nedokončená. Nakonec pracovníci hvězdárny využili zájmu hvězdárny a planetária v Hradci Králové, která za přístroj nabízela jako protihodnotu svůj zánovní dalekohled. K této výměně paralaktické montáže s oběma přístroji za refraktor Zeiss Coudé s objektivem o průměru 150 mm došlo v roce 1974. Nově získaný dalekohled pak sloužil hvězdárně až do jejího uzavření. K fotografickým účelům byly používány především „malá“ Schmidova fotokomora o průměru zrcadla 240 mm a dvě fotokomory s objektivy Trioplan. K dalšímu přístrojovému vybavení patřil také heliostat. Optiku obou Schmidových fotokomor, refraktoru s objektivem o průměru 200 mm, reflektoru typu Cassegrain-Nasmyth a heliostatu zhotovil vynikající astrooptik ing. Vilém Gajdušek.

Hvězdárna, ještě neúplně a z části provizorně vybavená, byla pro velký zájem veřejnosti otevřena již od dubna 1954. V říjnu téhož roku byla převedena pod správu odboru kultury KNV (od roku 1960 téhož odboru Okresního národního výboru) a stala se Oblastní lidovou hvězdárnou. V tomto období byl jejím ředitelem profesor Petr a jeho spolupracovníkem dr. Jan Luner. Od začátku roku 1955 se stal dalším zaměstnancem hvězdárny Květoslav Vaněk. Po odchodu profesora Petra zpět k původnímu povolání se v roce 1957 stal ředitelem hvězdárny dr. Luner, povoláním meteorolog. Jeho zásluhou byla na lidových hvězdárnách v tehdejší Československu postupně vybudována síť meteorologických stanic, jejichž hlavním koordinátorem se stala sekce meteorologie působící při hvězdárně. Ještě v roce 1957 se novým pracovníkem stal Karel Morav a po jeho odchodu v roce 1971 nastoupil dr. Jiří Pogoda. Po předčasném úmrtí dr. Lunera na jaře roku 1972 byl vedením hvězdárny pověřen Květoslav Vaněk. Od počátku činnosti hvězdárny se její pracovníci soustředili především

Přístrojové vybavení v kopuli kolem roku 1970. Sluneční fotokomora, 200mm refraktor, „velká“ a „malá“ Schmidtova fotokomora (zleva).

na popularizaci astronomie, ale nezapomínali ani na příbuzné obory, např. kosmonautiku nebo meteorologii. Pro veřejnost pořádali pozorování a přednášky na hvězdárně i mimo ni (např. na letních dětských táborech), při hvězdárně vedli astronomické kroužky a mimo olomouckým poskytovali kromě odborné často i materiální pomoc. S postupným rozšiřováním přístrojového vybavení začali pracovníci hvězdárny rozvíjet také odbornou astronomickou činnost. Zaměřili se na fotografování sluneční fotosféry, protuberancí a pozorování zákrytů hvězd Měsícem. Dále prováděli meteorologická měření a mnoho času věnovali rovněž fotografování hvězdné oblohy.

Koncem roku 1986 dochází k organizační změně, v jejímž důsledku se počátkem roku 1987 stalo zřizovatelem

hvězdárny (i malé hvězdárny v Lošově) Okresní kulturní středisko (OKS). Po zrušení OKS na jaře roku 1991 se novým zřizovatelem obou hvězdáren stalo Městské kulturní centrum (bývalý Park kultury a oddechu). V krátké době byla zrušena i tato organizace a nikdo netušil, co bude s hvězdárnami dál. Řešení našlo tehdejší městské zastupitelstvo, které oslovilo Univerzitu Palackého (UP) a nabídlo jí bezúplatný převod. Koncem roku 1991 se tak hvězdárna společně s lošovskou stala majetkem univerzity a jejich správa byla svěřena katedře teoretické fyziky Přírodovědecké fakulty. Vedením obou olomouckých hvězdáren byl pověřen vedoucí katedry prof. dr. Vratislav Vyšín. I v tomto období se pracovníci hvězdárny věnovali tradiční popularizaci astronomie, pořádali přednášky pro školy a zajišťovali výuku vysokoškolského kurzu astronomie pro studenty UP. Od roku 1993 spolupracovala hvězdárna jako základní klimatologická stanice s Českým hydrometeorologickým ústavem. Současně však začala být další budoucnost hvězdárny nejistá, protože jedna z uvažovaných tras obchvatu města vedla přes její pozemek. Zpočátku se počítalo s výstavbou nové hvězdárny, ale nedodržení slibů a hlavně naprostý nezájem všech zodpovědných subjektů zapříčinil, že hvězdárna byla bez náhrady k 31. březnu 2000 uzavřena a předána Ředitelství silnic a dálnic České republiky k následné demolici. Ta proběhla v dubnu téhož roku.

Univerzitní město Olomouc tak vstoupilo do 21. století bez hvězdárny, která byla téměř půlstoletí důležitým odborným pracovištěm a nadto umožňovala všem zájemcům poznávat krásy noční i denní oblohy. Věřme, že olomoucká hvězdárna nezůstane navždy jen v našich vzpomínkách, ale že se obyvatelé hanácké metropole nové a moderní hvězdárny v budoucnosti dočkají.

Bohdan Špirit se narodil a žije v Olomouci. Je amatérským astronomem a jedním ze zakládajících členů spolku Hvězdárna Olomouc. Zabývá se historií českých a moravských hvězdáren, planetárií a astronomických kroužků.

bo.spir@tiscali.cz

Soudce a grafolog

Jiří Fiala

Olomoucká grafoložka a beletristka Helena Veličková ve své poslední knize spojila své dovednosti beletristky s erudicí grafoložky a dala vzniknout kriminalistické dvojici soudce Klepítka a grafologa Weisela. Jedná se o postavy z meziválečné Olomouce – Klepítko je soudcem u krajského soudu, Aron Weisel je Žid, středoškolský profesor latiny, češtiny a dějepisu, jenž si ke svému profesorskému platu přivydělává jako soudní znalec písma a grafolog. Čtenáři Čapkových *Povídek z jedné kapsy* si v tomto kontextu bezpochyby vzpomenou na dvě povídky – *Jasnovidce* a *Tajemství písma* – s tím, že obě jsou vůči grafologům značně kritické, třebaže prvorepublikové soudy přiznávaly grafologii podpůrnou důkazní hodnotu.

Ponechme stranou argumenty pro vědeckost či nevědeckost grafognózie (písmoznalectví) a grafologie; poslední jmenovanou dnešní soudnictví neuznává jako forenzní disciplínu (na rozdíl od grafognózie), ačkoliv v minulých letech došlo k rozličným aférám ve spojitosti s věrohodností obou disciplín. Otevřme rovnou stránky povídkového souboru Heleny Veličkové *Člověk je vinen*, obsahujícího deset povídek:

1. *Nezaměstnanost je vinna*; 2. *Velký sen zlínského ševce*; 3. *Ne každé řemeslo má zlaté dno*; 4. *Záludný krasavec*; 5. *Ženožháři*; 6. *Géniové a podvodníci*; 7. *Pomsta na ženském pokolení*; 8. *Zkažené námluvy*; 9. *Ženské zbraně*; 10. *Spolek moravských homosexuálů*; 11. *Zloba z bolesti*; 12. *Nikdo není bez viny*. Devět z těchto příběhů, a to povídky č. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 a 12, vysílal v květnu a červnu 2018 v dramatinované podobě a s nepřilíš šťastným podtitulem *Duchovní a politická inventura první republiky (1918–1938)* Český rozhlas Olomouc, jehož vedení iniciovalo povídkový soubor *Člověk je vinen* se záměrem připomenout posluchačům 100. výročí vzniku Československa v pravidelném pořadu *Setkání s literaturou*.

Informačním východiskem všech povídek byly skutečné případy Krajského soudu v Olomouci, archivované v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě. Helena Veličková o nich píše v předmluvě: „*Z mého pohledu grafoložky s třicetiletou zkušeností zde bylo ledacos objeveného. Ve spisech jsem našla rukopisy mnohých pachatelů i některých obětí zločinu. Bylo tam i pár grafologických rozborů, které si soud opatřil od soudních znalců jako důkazní materiál.*“

Sféra kriminalistiky a jurisdikce je v knize reprezentována personálem Krajského soudu v Olomouci, zejména již zmíněným soudcem Klepítkem, sféra grafologie je tematizována již rovněž zmíněným středoškolským profesorem latiny, češtiny a dějepisu Aronem Weiselem. Obě sféry se prolínají v čase krizových let 1934–1938. Děj se odehrává ponejvíce v kavárně poblíž justičního paláce (nynějšího Okresního soudu na třídě Svobody). Kavárnu lze s jistou literární licencí ztotožnit s restaurací a kavárnou Drápal (Havlíčkova ul. 1 a 3). Některé příběhy mají spojitost s olomouckými parky nebo fiktivní hospůdkou U Kocoura. Místa zločinů jsou autentická, jména jejich pachatelů autorka pozměnila, zcela fiktivní jsou však postavy – juristé, soudní sluhové i psychoanalyticko-grafologický poradce, jehož názory jsou podány spíše na základě současných grafologických poznatků než těch, kterými vládli grafologové za 1. republiky. Podotkneme, že se Heleně Veličkové podařilo vytvořit bezpochyby originální kriminalistickou dvojici, lehce připomínající Sherlocka Holmese a doktora medicíny Johna (H.) Watsona – tedy soudce Klepítka, ženatého otce dvou dcer a staromládeckého grafologa Arona Weisela.

Vstupní pasáže první povídky uvádějí čtenáře do druhé poloviny 30. let, v nichž se akcentuje hospodářská krize přinášející nezaměstnanost, jež demoralizuje široké vrstvy

tehdejší společnosti. Úpadek tělesných i duševních sil ikony první československé republiky – prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, abdikujícího na prezidentskou funkci 14. prosince 1935, a následnou volbu dosavadního ministra zahraničních věcí ČSR, Edvarda Beneše, prezidentem ČSR 18. prosince téhož roku představitelé olomouckého „soudního dvora“ ovšem přetrásají i v povídkách následujících. Soudce zejména irituje Masarykovo udělování milosti i těm nejotrlejším zločincům, které soudní poroty a následně soudci poslali na šibenici. Benešův podpis podrobuje grafolog Weisel důkladné analýze (čtenář zalituje, že tak nečiní též s podpisem Masarykovým), stejně jako rukopis proslulého českého gigola a podvodníka Josefa Harryho Jelínka (dodejme, že v letech protektorátu Čechy a Morava kolaboranta s nacisty, uniknuvšího po válce spravedlnosti). Jelínka spojuje s Olomoucí případ s padělanými obrazy, spáchaný na zdejším zubním lékaři Jaroslavu Marečkovi.

Nechybí ani zmínka o vojenském zběhovi, kasaři a sériovém vrahovi, jenž byl 6. října 1927 oběšen na dvoře olomouckého „garňáku“ (tj. garnizónní věznice – budovy bývalého divizního soudu a vojenské věznice z roku 1903, po přestavbě sídla Vrchního státního zastupitelství v Olomouci a Okresního státního zastupitelství v Olomouci, třída 17. listopadu 44). Jeho jméno je dosud známé – jde o Martina Leciána, jehož rukopis Weisel prozkoumá; sděluje pak příčinu Leciánova pohrdání životy jeho obětí i životem vlastním: *„Říkal jsem si, že nejspíš nemá co ztratit, když začal střílet po lidech na ulici, bez důvodu. Přitom jako zločinec z řemesla byl náramně úspěšný. Z každého maléru si pomohl, z vězení utekl, i z vojenského kriminálu se dostal. Ale jeho rukopis v sedmadvaceti letech tomu odpovídal. Tráslavý, ne ze strachu ani nervozity, ale z celkové zchátralosti. Tlak místy zesláblý, místy bobtnavý, dýchat dobře nemohl a srdce mu taky tlouklo všelijak. Rozvrácené hormony, chronické bolesti snad po celém těle, i s chlapeckou potencí už slávu nenadělal. Nic bych za to nedal, že chytnul i syfilidu. Jeho dolní dělky, tahy pod rádkem, to byla rezignace a únava na těle i na duši. Jenom občas se*

vzchopil a dělal ze sebe siláka. Ale vitální člověk to nejspíš nikdy nebyl.“

Snahou jak grafologa Weisela, tak soudce Klepítka a jeho kolegů je dopátrat se motivace Čechů, Němců i Židů obojího pohlaví, kteří se dopouštějí kriminální činnosti, jakož i míry jejich vlastního provinění. Pro čtenáře může být překvapením, že dispozice k amorálnímu chování lze z písma zjistit i u příslušníků justičního aparátu: *„Jde taky o to, že ti, co soudí nebo mají na soud vliv, nejsou nikterak svatí. Kdybyste věděl, Weisele, s kým musím občas spolupracovat a jaké odborné posudky musím brát vážně, i když si o nich myslím své! Někteří soudní úředníci, vyšetřovatelé, znalci, psychiatři nebo třeba dozorcí ve věznicích by patřili za katr stejně jako ti odsouzení. Věřil byste, že se mezi nimi vyskytují osoby nebezpečně vyjmuté? Takoví šli k soudu proto, že je zločin přitahuje jako lampa mýru.“* Soudce Klepítka ovšem ještě nemohl tušit, že míra zkorumpovanosti české justice jí v budoucnu vyslouží přezdívku „soudní mafie“.

Soudní kauzy, jež se v příbězích souboru *Člověk je vinen* objevují, kromě zločinů Martina Leciána pokrývají prach zapomnění, ale to jim neubírá na dramatickosti. Autorka v zájmu publicity a původního rozhlasového žánru napsala tentokrát text jednodušší a čtivý, na rozdíl od elitních textů svých dosavadních próz, jež byly určeny neméně elitním čtenářům. Čtenáře knihy *Člověk je vinen* zaujmou živé dialogy, bezchybná znalost reálií prvorepublikové Olomouce, jakož i postoje právníků, které se v něčem liší od současného právního povědomí (například homosexualita byla tehdy trestná jakožto „zločin smilstva proti přírodě“).

Zda se Aronu Weiselovi podařilo uniknout vyhlazovacímu táboru zločinného nacistického režimu, vyzrazovat nebudeme. Poukážeme místo toho na obrazový doprovod knihy H. Veličkové *Člověk je vinen*, jež tvoří deset grafik Karla Wellnera (1878–1926), výtvarníka, výtvarného historika, kritika a profesora kreslení na české reálce v Olomouci – v této volbě měla autorka vskutku šťastnou ruku.

Kulturní itinerář

Vlastivědné muzeum Jesenicka

Zámecké nám. 1

Barevná paleta Jesenicka

(1. 4. 2020 – 7. 6. 2020 / Hlavní výstavní sál Vodní tvrze)

Výstava navazuje na loňské XIX. svatováclavské sympozium věnované výtvarnému umění na Jesenicku ve 20. století. V depozitářích muzeí, archivů a v pramenech se podařilo najít překvapivé množství jmen malířů a grafiků (bez ohledu na jejich národnost), pro něž se Jesenicko a Jeseníky vůbec staly plnokrevnou inspirací jejich tvorby. Nejen místní tvůrci, ale i renomovaní umělci z Opavy, Vídně či Německa zanechali svá tvůrčí svědectví např. o návštěvě lázní na Gräfenberku či Vřesové studánky. Výstava, pojatá jako výběr jmen a motivů, bude zahájena vernisáží v úterý 31. 3. 2020 v 18.00 hod.

Květoslav Growka

Muzeum Komenského v Přerově

Horní náměstí 7

Nevěsty z jiných světů. Cizinky v nás

(21. února – 21. června 2020 / přerovský zámek)

Tisíce let historie pohledem žen, které odešly za největší změnou svého života. Tak zní podtitul výstavy, která originálním způsobem nahlíží do šestice historických období – od neolitu, přes dobu bronzovou a stěhování národů až po raný středověk. Autorský tým ateliéru *Jak obléci pračlověka* v čele s Mgr. Kristýnou Urbanovou v ní návštěvníkům představuje osudy několika žen, jejichž ostatky a vybavení hrobů nám pomáhají odhalit jejich životní příběhy. Všechny vybrané ženy spojuje, že ve svém životě zažily něco, co jim výrazně změnilo osud. Opustily místo, kde se narodily, a dostaly se do prostředí nového, často dosti vzdáleného nejen zeměpisně, ale i kulturně.

Tvůrci výstavy vybrali ženy, o kterých máme tolik informací, že v archeologickém vyprávění o kulturách, hrobech

a artefaktech návštěvníci uslyší úryvky příběhů osobních, a osudy těchto žen a dívek, které již jsou tisíce let po smrti, k nim přesto dokáží velmi citlivě promlouvat i přes propast času. Svůj příběh nám bude vyprávět Nevěsta z doby kame-ne, Sluneční dívka, Keltská Amazonka, Kráska ze severu, Dětská nevěsta a Sv. Bathilda, matka tří franských králů...

Na výstavě si návštěvník může prohlédnout jejich pečlivě zrekonstruované oděvy, které všechny pocházejí z dílny ateliéru *Jak obléci pračlověka* a byly šity v ruce, z materiálů odpovídajícím původním nálezům z prostředí České republiky a Evropy. Tyto plně funkční repliky může návštěvník spatřit nejen na realistických figurínách, ale také na živých modelkách na působivých velkoformátových fotografiích, které dávají výstavě lidský a emoční přesah.

Výstava je doplněna jedinečným archeologickým materiálem ze sbírek muzeí napříč ČR. Některé z nich jsou na Moravě vystaveny vůbec poprvé a pouze zde budou k vidění některé originální nálezy z hrobových situací, o nichž výstava vypráví – například šperky z hrobu dětské nevěsty pohřbené v Záluží u Čelákovic nebo stříbrné ozdoby gótské dámy ze středoevropských Třebusic, a jiné, neméně zajímavé artefakty.

Díky věrným rekonstrukcím oděvů, šperků a doplňků, jedinečně kombinovaným s originálním archeologickým materiálem, podmanivým fotografiím, přehledným a atraktivním mapkám a spoustě dalších propracovaných detailů je výstava *Nevěsty z jiných světů* skutečným zážitkem a lahůdkou nejen pro milovníky archeologie a dějin odívání.

Markéta Straková

Zdeněk Burian pro školy

(20. 3. 2020 – 27. 8. 2020, Horní náměstí 7)

K připomenutí 115. výročí narození známého českého malíře Zdeňka Buriana (1905–1981) se připojí Muzeum Komenského v Přerově výstavou, na níž bude představena kompletní tvorba nástěnných obrazů, vytvořených Z. Burianem a jeho spolupracovníky pro školní výuku. V prostorách zámecké Galerie a malého sálu pod věží si ji můžete prohlédnout od 20. března do 27. září 2020.

Nejvýznamnějšími vystavovanými předměty ze sbírek muzea jsou tři olejomalby lidských typů z doby první republiky, ukazující typy obyvatelstva amerického, afrického a asijského. Tyto Burianovy obrazy byly původně určeny pro Stanislava Nikolaua a jeho zeměpisný časopis Širým světem. V cyklu nazvaném Země a lidé vzniklo 40 děl, třiatřicet olejomalb krajín z různých koutů Země a sedm obrazů, zachycujících vždy čtyři portréty mužů i žen rozličných národů a plemen. Obrazy vycházely nepravidelně jako barevné přílohy časopisu od 3. do 19. ročníku (1925–1942). Nikolau sestavil v té době pro Ústřední na-

Zdeněk Burian: Typy obyvatelstva amerického. Olej na lepence, 1925. Foto: archiv MKP.

kladatelství a knihkupectví učitelstva československého v Praze soubor Nástěnné obrazy k vyučování zeměpisu, do kterého si vybral mj. čtyři díla Zdeňka Buriana – troje lidské typy a obraz Na východoafrické stepi. V polovině 90. let 20. století se originály zmíněných lidských typů dostaly složitou cestou do sbírky přerovského muzea a časem k nim byla získána i tištěná podoba.

Vznik nejnámějších děl Zdeňka Buriana, namalovaných pro potřeby výuky, spadá do 50. let. Malíř vytvořil pro školní nakladatelství na pět desítek paleontologických obrazů, z nichž byla podstatná část vytištěna jako nástěnné obrazy pro školy. Cyklus byl nazván Vývoj člověka, Země a vesmír. Tabule byly na rubu zpravidla opatřeny popisem od odborného poradce, paleontologa Josefa Augusty. Mezi ty, které se stále ještě mohou nacházet v kabinetech škol, patří Burianův mamut, brontosaurus a další pravěká zvířata, několik typů člověka a jeho sídliště, pralesy, kambriky a silurské moře. V roce 1989 vyšlo dalších šest nástěnných tabulí v obrazovém souboru s názvem Fáze kmenového vývoje člověka.

Je vystaven i méně známý Burianův volný cyklus Krajiny a půdní typy z let 1952–1960, který doplňoval přírodopisné a zeměpisné učivo. Na osmi obrazech, od černozemě po poušť, je znázorněn krajinný ráz, druhy porostů i zvířeny a průřez půdním typem. Pět dalších obrazů pak ukazuje typický vzhled např. tropického pralesa, tajgy nebo mořského pobřeží.

Prezentaci nástěnných obrazů doplní další školní pomůcky s kresbami Z. Buriana – menší obrazové soubory (Neandertálci, Lovci mamutů a sobů, Pradějiny koně) a dobové učebnice, populárně-naučná literatura pro mládež nebo ukázky z dětských časopisů.

Zdeněk Burian je považován za jednoho z nejvýznamnějších ilustrátorů pravěku na světě. V oboru, který je dnes nazýván paleoart, má úspěšné české následovnice. Připomeneme nejnámější z nich ilustracemi v současné knižní produkci.

V rámci výstavy bude pro veřejnost uspořádána v úterý 7. dubna 2020 v 17 hodin přednáška. S Burianovým životem

a dílem nás seznámí jeho vynikající znalec, Rostislav Wali-
ca z Prahy, spoluautor obsáhlých monografií Dobrodružný
svět Zdeňka Buriana (2016) a Podivuhodný svět Zdeňka
Buriana (2018).

Jarmila Klímová

Vlastivědné muzeum v Olomouci

nám. Republiky 5

Čertovy obrázky aneb neodolatelný svět karet

(6. 3. – 3. 5. 2020 / Handkeho sál)

Výstava o kartách a karetních hrách provede zájemce světem karetních her. Dozvíte se, odkud a kdy se karty vůbec vzaly, jak staré jsou zmínky o tom, že se hrálo v karty v českých zemích. Ačkoliv bylo karbaničení zakazováno jak církví, tak světskou vrchností, karty se těšily poměrně velké oblibě. Často byli vášnivými hráči karet samotní panovníci zemí. Kterí? I to Vám ukáže tato výstava. Návštěvník zjistí, jaké symboly se na kartách objevují a jak se dle nich dělí. Zvláštní důraz pak bude v rámci výstavy kladen na jednotlivé techniky výroby karet.

Specifická část bude věnována kartářskému řemeslu. Díky tomu se návštěvníci dozvědí, jak karty vznikaly, ko-

Tarokové karty, Praha, Piatnik – Ritter, 1. polovina 20. století, kolorovaný tisk., Zdroj: Vlastivědné muzeum v Olomouci, foto P. Rozsíval.

lik v sobě toto řemeslo kloubilo jednotlivých dovedností. Ačkoliv vlastnictví karet bývalo dlouho drahou záležitostí, řemeslo kartáře příliš výnosné nebylo.

Třešničkou na dortu budou ukázky nejstarších karet z 16. století. Tyto staré karty se objevily často díky neuvěřitelným náhodám. Často byly součástí jiné knihy, někdy byly nalezeny pod starou prkennou podlahou, jindy v hradním komíně.

Další zajímavou oblastí je fenomén vykládacích karet. Lidé se od pradávna zabývali výkladem budoucnosti a karty byly jedním z prostředků, jak ji vykládat. Zájemci uvidí, jaké symboly představovaly smrt, věrnost, lásku, spravedlnost. A víte, co jsou to tzv. planetky? Vše ukáže výstava. V neposlední řadě výstava seznámí zájemce s nejdůležitějšími výrobci karet. Návštěvníci budou mít možnost shlédnout chronologický vývoj karet od 16. století do současnosti. Výstava bude určena pro širokou veřejnost včetně rodin s dětmi, její součástí budou interaktivní prvky.

Veronika Sovková

České encyklopedie v regále i pod lampou

(24. 4. – 28. 6. 2020 / Mánesova galerie)

Výstava předvede nejvýznamnější podniky z oblasti tvorby všeobecných naučných slovníků od prvního pokusu Františka Palackého až po polistopadové vzlety a pády tohoto odvětví.

Představen bude nelehký proces, jak slovníky přicházely na svět, jak rostly a krásněly, i jak se neřízeným narůstáním svých svazků vlastním otcům vymykaly z rukou. Prezentace taktéž ukáže, v jaké náladě encyklopedie vznikaly, nebo jak byla encyklopedistika zneužívána totalitními režimy.

V neposlední řadě výstava upozorní na to, čeho si na encyklopediích cenilo dobové publikum, a na co jednotliví vydavatelé lákali své potencionální kupce. I proto bude hrát vizuální složka jednotlivých slovníků při přehlídkce velkou roli.

Silvie Novotná

Vědecká knihovna v Olomouci

Bezručova 2

Výstavy

Všechny barvy naděje aneb jak Haiti (ne)přichází o školáky

(3.–28. 2 2020 / Galerie Biblio, 1. patro VKOL)

Bída, nedostatek pitné vody a zdravotní péče, nefunkční vláda, protesty a proti tomu barvitost, zpěv, tanec, radost z přítomnosti... To je Haiti, dříve přezdívané

Z výstavy *Jak se žije na Haiti*. Autor: Jiří Pasz.

jako „Perla Karibiku“. Výstava velkoformátových fotografií Jiřího Pasze bude k vidění do konce února 2020. Výstava vznikla pod záštitou Arcidiecézní charity Olomouc, která na Haiti působí od roku 2005 a zaměřuje se na pomoc těm nejchudším a nejzranitelnějším skupinám obyvatel v těžce dostupných oblastech. Mezi její cíle patří především zvýšení vzdělanosti, zlepšení zdraví, zemědělství a komunitní rozvoj. Arcidiecézní charita Olomouc se také podílela na humanitární pomoci po ničivém zemětřesení v roce 2010, které zachvátilo hlavní město Port-au-Prince včetně okolních oblastí, a vyžádalo si přes 250 000 obětí. Soubor fotografií vznikl v rámci monitorovací cesty na Haiti na podzim 2015. Autor Jiří Pasz vystudoval Humanitární pomoc a sociální práci v Olomouci

a Mezinárodní rozvojová studia v Utrechtu. Pracoval jako sociální pracovník s Romy, na prevenci korupce v ČR či na destigmatizaci lidí s duševním onemocněním. Fotil pankáče v Barmě, psal o dětských vojácích v Ugandě a točil dokument o prostitutkách v Nepálu. Specializuje se na lidská práva a zvyšování povědomí o humanitárních a rozvojových problémech.

Pod jednou střechou: sedm německých a českých rodin, které spojuje dům, v němž jedni žili před poválečným vyhnáním a druzí v něm žijí dnes

(1.–30. 4. 2020 / Galerie Biblio, 1. patro VKOL)

Sedm stolů, na nichž jsou vystaveny původní a současné fotografie místa a jeho obyvatel, dobové předměty, které se váží k historii domu, a k nim příběh přátelství lidí, které vzniklo díky historii „společného“ domu. Česko-německou výstavu zapůjčil spolek Antikomplex. V rámci festivalu Olmützer Kulturtag.

V krajině bývalých Sudet, i když procházíte zdánlivě pustým územím, se na každém kroku skrývá nějaký příběh. Všude nacházíte pozůstatky někdejšího osídlení: kamenné hřebeny střech, nízké zídky ohraničující pole, ovocné stromy v jinak jehličnatých lesích. Zvadlá tráva v létě prozradí, že pod ní se nachází sklep, kde se skladovaly ty nejchutnější kompoty. V trávě můžete nalézt staré hodiny, džbán,

Z výstavy *Pod jednou střechou* ve Veletržní paláci v Praze. Autor: Michal Hančovský.

násadu k nářadí. Jsou to nálezy velké emocionální a symbolické hodnoty. Připomínají nám, že krajina se neustále mění, stejně jako lidé, kteří ji obývají. V Sudetech se ovšem nacházejí ještě mnohem větší poklady: místní příběhy. Stále ještě máme možnost mluvit s lidmi, kteří si pamatují dobu před rokem 1938. Nesou si v sobě pohnuté obrázky šťastných dětských dnů a soužití Čechů a Němců. Stejně tak jsou však pro mnohé velmi živé vzpomínky na druhou světovou válku a události po ní. Vzpomínky, které bolí obě strany dodnes. Někteří lidé se s tímto obdobím nikdy nedokázali vyrovnat, jiní se aktivně chopili své historie a začali hledat cestu k novému porozumění a pochopení. Příběhy „Pod jednou střechou“ vypráví o takových lidech, smutných a odvážných. Výstava ukazuje historii z velmi osobního hlediska, a nezdířka vyvolává slzy na obou stranách.

Vědecká knihovna v Olomouci pořádá veřejnou sbírku knih

(1.–31. 3. 2020)

Máte doma staré knihy, které vám jen tak leží a padá na ně prach? Potřebujete si udělat místo v knihovně pro nové

přírůstky, ale je vám líto ty staré jen tak vyhodit? Máme pro vás možnost, jak by vaše staré knihy mohly být ještě užitečné. V rámci celostátní akce *Březen – měsíc čtenářů* vyhláší knihovna veřejnou sbírku knih. Tyto knihy se stanou součástí výzdoby nového foyer přístavby mezi červeným kostelem a budovou ředitelství.

Knihy můžete nosit po celý měsíc březen 2020 v maximálním počtu 20 kusů. Vítáme zejména knihy staré se zažloutlými stránkami, stránky mohou být ale i bílé nebo jinak barevně upravené. Podmínkou jsou rozměry: 20–32 cm výška, 10–21 cm šířka, minimálně 1 cm hloubka, speciální místo budou mít knihy s velkým počtem stran (tj. 600 a výše). Je třeba, aby knihy měly zachovalou vazbu a desky, nebyly navlhle nebo plesnivé a byly odbalené. Bohužel takové knihy bychom nemohli přijmout. Jinak ale budeme rádi za každý kus, protože každá kniha se počítá.

Více informací se dozvíte na našem webu www.vkol.cz nebo u paní Calábkové na telefonu 606 625 532. Sběrné místo je na vrátnici hlavní budovy.

Vizualizace nového foyer VKOL. Zdroj: atelier-r.

FOLKLORNÍ FESTIVAL V ZÁMKU A PODZÁMČÍ 2020

7. 3. 2020

PĚVECKÁ SOUTĚŽ O ZÁMECKÝ KLÍČ

Soutěž je určena všem dětem, které si rády a s chutí zazpívají a je jim mezi 5 a 15 lety. Vítány jsou především písně typické pro region Haná.

- I. kategorie MŠ + 1. třídy ZŠ
- II. kategorie 7-10 let
(dovršeno v roce 2020)
- III. kategorie 11-12 let
(dovršeno v roce 2020)
- IV. kategorie 13-15 let
(dovršeno v roce 2020)

v 9.00 hod. (I. a II. kategorie, prezenze v 8.30 hod.)

a v 10.00 hod. (III. a IV. kategorie, prezenze v 9.30 hod.)

v Korvinském domě muzea Komenského v Přerově, Horní náměstí 31, Přerov.

Každý účastník zazpívá dvě lidové písně bez hudebního doprovodu. Dětem do 10 let doporučujeme zpívat obě písně rytmické, u zpěváků ve věku 10-15 let by měla být jedna píseň volného, rubatového charakteru a druhá spíše rytmická. Písně musí být bez vlivu novodobých hudebních žánrů, včetně dechové hudby. Notové zápisy písní vezměte s sebou!

Vzhledem k charakteru soutěže a dalšímu možnému postupu doporučujeme písně z regionu Haná, popř. Záhohří.

Délka písně není limitována počtem slok, obvykle stačí 2 až 3. K dispozici bude klavír pro udání základního tónu písně.

Vítězové postupují do hanáckého regionálního a případně dále do moravsko-slezského kola pěvecké přehlídky.

Zašlete jméno a příjmení soutěžícího, datum narození, bydliště, název školy a především názvy zvolených písní na e-mailovou adresu: ozameckyklic@seznam.cz

Nezapomeňte uvést telefonický a e-mailový kontakt (nejlépe na jednoho z rodičů) nebo na osobu, která dítě do soutěže přihlásila.

Uzávěrka zaslání přihlášek do soutěže je v úterý 3. 3. 2020 do 15.00 hodin.

S případnými dotazy se mohou soutěžící obracet na Mgr. Dagmar Bouchalovou (tel.: 608 467 366).

Muzeum Komenského v Píerově Vás srdečně zve na výstavu

TAK NĚJAK...

Eva Chyt'ová
Obrazy

Přerovský zámek – kaple: 17. ledna – 15. března 2020

Vernisáž výstavy proběhne ve čtvrtek 16. ledna 2020 od 17 hodin

Úvodní slovo: PhDr. Hana Pokorná,

hudební vystoupení: Pianothéka Richarda Pogody

Vstupné: vzhledně 40 Kč, snížené 20 Kč

Olomoucký kraj

Muzeum Komenského v Píerově je příspěvkovou organizací olomouckého a sešestvácti olomouckých krajů.